

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2019

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2019

SUMAR

**martie
2019**

4 Trăgători de sfori... pe surse

„Fake news“
acum 100 de ani

5 În calea lupilor Școala românească de geopolitică

A. POP

EXCLUSIVITATE

10 Octombrie 1916. Arme biologice în curtea Legăției germane din București

E.H. LATHAM Jr.

15 Zestrea toate le astupă

Rosturile foi de zestre

N. ROMAN

18 Când mă duceam la bal cu Proust, nu spuneam că sunt scriitoare

Să fii femeie
în România interbelică

C. SIRCUȚA

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

21 Fiica Serenissimei, regina Ciprului

D. MIHALCEA

25 Treceți avioane române Carpații...

Primul pilot român
care a aterizat la Brașov,
1916

T.D. LAZĂR

ISTORIA PRIN DETALII

27 Decebal și Traian de pe scena Operei din Paris, în „Gallica“ ȘT. LEMNY

EVENIMENT

29 Banca Națională a României a emis Bancnota Centenar

BUCURIILE MUZEI CLIO

30 Biserica din Daia Săsească renaște

S. BILCHER

33 „De la Râm ne tragem...”

Umanismul românesc

V. CÂNDEA

38 „Obște- viețuieștiul schit“ moldovenesc de la Athos

Prodromu

S. IOSIPESCU

magazin istoric

Anul LII – serie nouă – nr. 3 (624)

martie 2019

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Caterina Cornaro avea doar 14 ani atunci când l-a fermecat, de la prima privire, pe Iacob al II-lea, regele Ciprului. Cum se obișnuia pe atunci, viitorului soț i s-a prezentat un portret al viitoarei mirese. Sigur nu acest portret realizat de pictorul venețian Tițian, păstrat la Galeria Uffizi. Frumoasa poveste de dragoste s-a transformat destul de repede într-o mare dezamăgire

2 Prima atestare documentară a Mănăstirii Căpřiana, Republica Moldova, apare într-un hrisov din 1420. În 1429 a primit statutul de mănăstire domnească, printr-un act emis de Alexandru cel Bun. După anexarea Basarabiei a trecut în subordinea Arhiepiscopiei Basarabiei și a cunoscut un proces de refacere, care-i va da aspectul de acum. În perioada sovietică a fost închisă, fiind redeschisă abia în anul 1989

3 În anul 1917 au fost convocați pe lângă Cartierul General al armatei române din Iași mai mulți artiști mobilizați pe front, iar în urma acestei inițiative a M.C.G. s-a organizat „Expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați M.C.G.”, din ianuarie 1918. Printre lucrările expuse a fost și cea semnată de Camil Ressu, intitulată *Ecaterina Teodorescu*. Eroina de la Jiu, așa cum a rămas cunoscută după prima bătălie de pe râul Jiu, și-a pierdut viața în timpul bătăliei de la Mărășești, 22 august 1917

4 Instituția samurailor este specifică istoriei Japoniei. Cuvântul este derivat din verbul „saburau” (a servi). Samuraii aparțineau aristocrației militare și se bucurau de o serie de privilegii: doar ei puteau purta arme, puteau ucide fără să dea socoteală oricărei persoane de rang social inferior lor, oricine ataca un samurai era considerat un răzvrătit și executat pe loc. Gravura, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, înfățișează un samurai călare, cu armură și coif cu coarne

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon: 021.315.09.91, 021.312.68.77

ZVONURILE

Luther a spus odată: minciuna este ca bulgărele de zăpadă, îl dai dadura și se mărește cât omul.

Rareori s-a practicat la noi sportul acesta cu intensitatea de astăzi. Zvonuri câte vrei, care de care mai „autorizate“, pornite „dintr-o sursă autentică“ și cu toate astea dezmințite prin fapte la puțin timp după punerea în circulație. Mulți cad în cursă și le cred. Sunt luate ca premise, se fac raționamente și se trag concluzii; se încing polemici și se vestejesc politici; se condamnă unii factori conducători și se înalță alții. Asta, într-o zi. A doua zi se inversează rolurile. Opinia publică, poftită rând pe rând să se lepede de icoanele la cari s-a închinat și să adore ce a respins, ajungând o minge în mâinile trăgătorilor de sfori, nu știe ce să mai creadă.

Industria zvonurilor e bazată pe două sisteme tip, cu unele variante de procedare. În primul sistem nu lipsește buna credință, dar i se adaugă fie mania patologică de a trece impresiile personale ca declarații ale celor în adevăr bine informați, fie egoismul conștient de a părea mai la curent decât alții în chestiunile importante.

În al doilea sistem avem a face cu intenția perfidă, cu interesul personal sau de partid: ponegrirea adversarilor și poleirea partizanilor. Ambele sisteme, nu atât de vătămătoare persoanelor și grupurilor – ceea ce ne caracterizează mai puțin –, cât țării și neamului, ceea ce ne interesează în gradul cel mai înalt. Ca să ne documentăm luăm cazurile obișnuite. Cineva suferă de boala emiterii de păreri asupra tuturor evenimen-

telor; ea se agravează cu năravul d'a nu te mărgini în convorbiri la forma reală de impresii personale, ci d'a le atribui unor oameni în măsură să cunoască bine lucrurile. Și în loc să zică, de pildă: „În chestiunea Torontalului, eu cred că nu vom avea succes sau cred că vom avea succes“, spune: „am aflat de la un prieten intim al d-lui Take Ionescu că pierdem Torontalul sau m-a asigurat un fruntaș liberal că dintr-o scrisoare sosită de la d. Ion Brătianu rezultă obținerea sigură a Banatului întreg“.

A doua zi, în altă chestiune, șeful conservatorilor apare în lumină frumoasă și șeful guvernului este trântit în întunericul eșecului. Și minciunile zboară din gură în gură, iau consistență, devin zvonuri, provoacă fie decepțiuni nejustificate, fie bucurii premature.

Cum am spus, unii o fac în mod inconștient, alții o fac conștient și sunt mai vinovați. Cei mai vinovați însă sunt aceia cari, în această acțiune, subordonând interesele țării celor de partid, supun opinia publică la jocuri nepermise și pot influența în rău acolo unde se hotărăște astăzi de soarta drepturilor supreme ale națiunii.

Scriem aceste rânduri din două motive: să cerem generatorilor de zvonuri ca cel puțin în aceste momente să se gândească numai la patrie și ca să sfătuim publicul să nu le primească fără o serioasă examinare a posibilităților și fără rezervele impuse în așa hotărâtoare momente.

(Universul, 1/14 martie 1919)

PORECLA ÎN RENAME

43 Fecioara roșie
F. DOLGHIN

47 București
și Atena, pe ruta
acordului de procentaj
V. RÂPEANU

DICTIONAR ISTORIC

51 De la Edo
la... Tokyo
M. BUJOREANU

56 Patria
recunoscătoare
l-a trimis în pușcărie
Misiunea lui
Vasile Stoica în S.U.A.
I. OPRIȘ

61 Exploatarea
sării... fără ocași
Ocenele din Dej
M. HORVAT

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 1941 – 1942.
Recreștinarea
Basarabiei
și Transnistriei
L. CONDRATICOVA

70 De ce ne-ar fi
rușine să fim latini?
Despre teoriile
tracomane

AL. MIRONESCU,
M. VASILEANU

ISTORIE ȘI FILM

74 Legenda
lui Cyrano de Bergerac
T. STĂNESCU-
STANCIU

82 Frontul
în expoziție
La Iași, în vremea
refugiului
T. HAȘEGAN

86 Sexagenara
Barbie
Povestea celei mai iubite
păpuși
A. DARIE

CLIO ANUNȚĂ

91 Praga '68...
la Moscova
D. BALAN

HOOVER INSTITUTION

93 Noi membri
în Comitetul Național
Român

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

78 În România,
acum 100 de ani

92 Foto de la cititori

28; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Ion Conea

„Cuvântul înainte“ al primului număr al revistei preciza: „Geopolitica nu este altceva decât, în mare măsură, geostoria prezentului (prin geostorie trebuind să înțelegem atât istorie, românească sau oricare alta, câtă se poate prin geografie explica) [...] geopolitica purcede, în parte, din geostorie și numai la lumina acesteia poate geopolitica lămurii în-deajuns prezentul“. În mod similar, I. Conea considera că *istoria este în bună măsură geostorie* – istorie modelată de și explicată prin geografie – și, prin aceasta, *geopolitica trecutului*. „Geopolitica de astăzi va fi mâine istorie, așa cum istoria oricărei epoci din trecut a fost geopolitică pentru timpul și în timpul când se petreceau faptele pe care noi azi le privim ca istorie [...] Geopolitica, azi, verifică adevărul că în trecut istoria – care nu e decât un flux geopolitic în vreme –, istoria s-a țesut modelată în mare măsură după realitățile geografice“. Subtitlul periodicului, „Revistă română pentru sud-estul european“, indica clar arealul prioritar către care intelectualii publici ai României vremii considerau că trebuia să se focalizeze cercetările geopolitice românești.

Între temele prioritare cultivate de exponenții școlii geopolitice românești interbelice se evidențiază pregnant cea a rolului geopolitic și geoeconomic al hotarelor naturale. Interesul cărturarilor români s-a focalizat, în primul rând, pe triada ce dă identitate spațiului carpato-danubiano-pontic – Carpații, Dunărea și Marea Neagră –, care pentru orice om politic, după cum se exprima Simion Mehedinți, trebuie să reprezinte o *triplă îngrijorare*. Totodată însă, considerațiile lor geopolitice au vizat și istmul ponto-baltic, Peninsula Crimeea, râurile Nistru și Tisa. Abordarea acestei tematici se justifica din perspectiva unei duble fina-

istoria. Crezul său, împărtășit de toți corifeii școlii create în jurul acestei reviste, privind geopolitica ca știință a națiunii era afirmat răspicat: „Ea [geopolitica – *n.n.*] ne întărește în credința că nimic nu este pierdut, cât timp păstrăm conștiința legăturii veșnice dintre acest neam și pământul său, cât timp se va găsi un glas care să revendice cu tărie în fața națiunii și a istoriei drepturile ce nu se pot prescrie, pe care împrejurimi potrivnice le pot acoperi vremelnice, fără a împiedeca însă triumful unei justiții care întârzie adesea, dar nu lipsește niciodată“.

Istoria este geopolitica trecutului

Coperta primului periodic de profil din România

lități politice: cea a legitimării noilor granițe ale României de după 1918 și cea a delegitimării decupajelor teritoriale suferite de România în 1940. Această împrejurare a conferit geopoliticii românești un rol „educativ și național“ – după cum sublinia Gheorghe I. Brătianu în chiar titlul studiului cu care se deschidea primul număr al revistei *Geopolitica și Geo-*

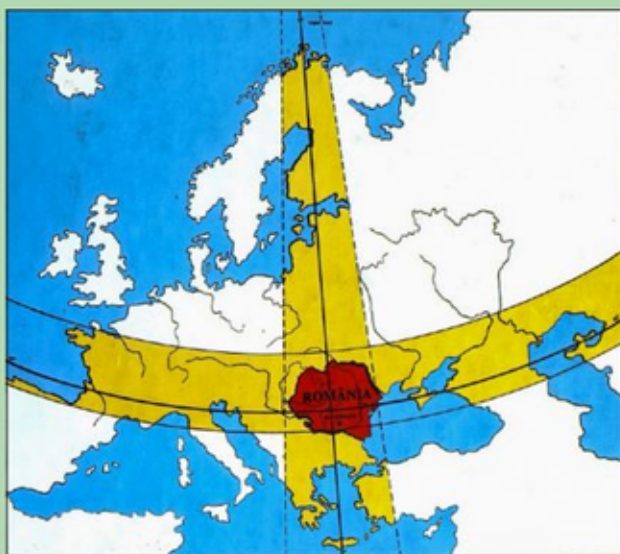
Subscriind la opinia geopoliticianului francez Jacques Ancel, conform căreia frontierele naturale „sunt mai mult teoretice decât reale“, Ion Conea preciza că nici fluviile și nici munții nu despart, ci mai degrabă unesc, iar Romulus Scîșanu, că „limitele blocului românesc nu sunt nicăieri niște fruntarii naturale“. Precizările veneau în replică la concepția interbelică prevalentă a munților hotare, instrumentalizată de propaganda iredentistă maghiară a epocii, sub forma tezei Carpaților ca frontieră naturală. În studiul sugestiv intitulat *Carpații, hotar natural?*, Conea sublinia faptul că Munții Carpați sunt mai mult decât un simplu lanț muntos. Ei reprezintă „o țară înaltă, o zonă sau un ansamblu de regiuni naturale“, care de-a lungul istoriei a îndeplinit rolul de cetate de apărare, oferind, totodată, un mediu prielnic de dezvoltare vieții românilor.

Prin intermediul „fenomenului antropogeografic (social și economic deopotrivă), pe care îl numim transhumanță“, viața românilor a pendulat de o parte și de alta a Carpaților, ceea ce a conferit

ROLUL FRONTIERELOR NATURALE ȘI FACTORII STATALITĂȚII NATIONALE ÎN VIZIUNEA ȘCOLII ROMÂNEȘTI DE GEOPOLITICĂ

ADRIAN POP

Dezvoltată în ajunul și în timpul celei de a doua conflagrații mondiale, școala românească de geopolitică s-a conturat ca o școală ad-hoc, prin contribuțiile uneori disparate, răzlețe și nesistematice, dar nu mai puțin valoroase, ale geografilor Ion Conea, Simion Mehedinți, Nicolae Al. Rădulescu, Vintilă M. Mihăilescu, Mihai Popa-Verș, Mihai David, Nicolae M. Popp, Constantin Brătescu și Victor Tufescu, ale istoricilor Nicolae Iorga, Gheorghe I. Brătianu, Dimitrie Onciul, Ioan Lupaș, Constantin C. Giurescu, Ioan Moga și Petre P. Panaiteșcu, ale sociologului Anton Golopenția, ale demografului și statisticianului Sabin Manuilă și ale juristului, istoricului și ziaristului Romulus Seșișanu.

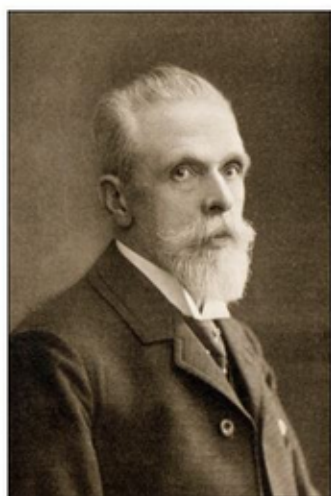

Un volum de referință ce a impulsionat hotărâtor dezvoltarea ulterioară a cercetărilor geopolitice românești a fost cel semnat de Ion Conea, Anton Golopenția și Mihai Popa-Verș în contextul amputărilor teritoriale suferite de România în 1940. Volumul reunea în mare parte studii ce văzuseră deja lumina tiparului în diverse periodice (*Sociologie Românească* și *Independența Economică*) și care prezentau reperele de bază ale disciplinei ce se contura în epocă drept „o știință nouă”, pe cale de constituire

– după cum sublinia titlul studiului lui Conea, ce deschidea volumul. Erau trecute în revistă, rând pe rând, concepția germană asupra geopoliticii (Rudolf Kjellén, Friedrich Ratzel), critica franceză a acesteia (Jacques Ancel), concepțiile englezului Ernest H. Short și ale italianului Ernesto Massi despre geopolitică, dar erau schițate și câteva dintre reperele preliminare ale viziunii românești asupra geopoliticii, care, în prelungirea celei franceze, se distanța ferm de modul cum era înțeleasă ea de germani,

neexcluzând însă o anumită doză de militantism, derivat din comandamentele interesului național.

Începând din 1941, școala geopolitică românească a cunoscut și un început de instituționalizare și sistematizare, prin apariția, sub egida Societății Române de Statistică, a primului periodic de profil din România, revista *Geopolitica și Geoistoria* (1941 – 1944). Departate de a fi întâmplător, titlul revistei exprima legătura strânsă dintre geopolitică și istorie, dintre prezent și trecut. În acest sens,

Alexander Georg Supan

această parte a continentului european a fost când între imperiile din est, vest și sud s-a intercalat un stat carpatic, ce a comandat până dincolo de Nistru, până la Dunăre, până la mlaștinile Tisei și până la țărmurile Mării Negre“.

Conea, la rândul său, preluând noțiunea de *Druckquotient*, ce exprimă coeficientul presiunii geografice exercitate la granițele unui stat și care poate fi calculată, potrivit formulei matematice propuse de Alexander Georg Supan, împărțind suma populațiilor tuturor statelor înconjurătoare la populația statului considerat, arăta că înaintea Primului Război Mondial, valoarea *Druckquotientului* României (30,8) era de mai bine de zece ori mai mare decât cea a Marii Britanii (0,0), Statelor Unite ale Americii (0,2), Franței (3,3) și Rusiei țariste (3,1), de șapte ori mai mare decât cea a Imperiului German (4,4) și aproape de cinci ori și jumătate mai mare decât a Imperiului Austro-Ungar (5,7). Făcând referire la poziția geopolitică de stat tampon a României, Conea sublinia, totodată, că un stat care este supus unei presiuni geopo-

litice dinspre un stat puternic se orientează, de obicei, către o alianță cu un alt stat puternic, „astfel că apăsarea geopolitică primejdioasă se diluează prin alianțele cu puteri din direcții opuse“.

Preocupare constantă a geopoliticii românești interbelice a constituit-o sublinierea importanței geostrategice și geoeconomice a Dunării și a gurilor sale pentru continentul european în general și pentru România în special. În lucrarea *Probleme românești dunărene* (1942), Nicolae Al. Rădulescu sublinia că „navigația pe Dunăre s-a putut face în deplină libertate numai în perioadele în care rușii au fost îndepărtați de la gurile Dunării; principiul acesta este cu atât mai mult valabil și în viitor“. La rândul său, Mihai David știa că „lupta de căpetenie se dă pentru stăpânirea gurilor Dunării“ și considera că România a rămas întreagă nu doar datorită rezistenței, ci și a echilibrului dintre puterile care au râvnit de-a lungul tim-

pului la părți din trupul său. Pierderea de către România a uncea sau alteia dintre regiunile sale s-a datorat întotdeauna unui dezechilibru survenit temporar între marile puteri europene. Nu în ultimul rând, Constantin C. Giurescu era adeptul ideii conform căreia așezarea poporului român la Dunărea de Jos i-a hărăzit acestuia un rol geopolitic de prim ordin în istoria continentului european. Reluând, într-o altă formulare, o faimoasă teză geopolitică a lui Talleyrand, Giurescu observa: „Cine stăpânește Dunărea în bazinul ei inferior și mai ales gurile ei, acela joacă un rol și are o mare răspundere nu numai în istoria locală, dar și în cea continentală“.

Un fir roșu care traversează multe dintre contribuțiile exponenților școlii românești de geopolitică îl constituie preocuparea față de valențele geopolitice, geostrategice și geoeconomice ale Mării Negre. Din acest punct de vedere capul de serie îl constituie, fără îndoială, opera lui Gheorghe I. Brătianu. Prin conside-

Potrivit ministrului de Externe al lui Napoleon I, Talleyrand, cine stăpânește Dunărea și mai ales gurile ei joacă un rol și are o mare răspundere în istoria locală și în cea continentală; gravură de secol XIX înfățișând vărsarea Dunării în Marea Neagră la Sulina

unitate poporului român, în pofida stăpânirilor politice vremelnice. „Transhumanța aceasta, dictată de configurația simetrică a pământului, de produsele lui diverse și de alternanța climatică între muntele și șesul cu largile lunci din margini, a realizat – ea, în mare parte – și a ținut totdeauna trează unitatea poporului care-și avea patria permanentă în Carpați și se risipea mereu spre poale ori de câte ori împrejurările istorice i-o permiteau“. Pe această bază, în studiul *Destinul istoric al Carpaților*, Conca conchidea că Munții

Carpați „nu numai că n-au fost niciodată, cum am văzut, hotar etnic, dar ei au fost ca o adevărată coloană vertebrală

Prin transhumanță, viața românilor a pendulat de o parte și de alta a Carpaților

Munții Carpați, coloana vertebrală a poporului român

care autorul o denuște generic teritoriu „carpatic“, grație genezei sale „prin polarizarea părților mai joase în jurul Transilvaniei și munților ei înconjurători“. „Edificiul carpatic românesc“ îi apărea asemeni unui „amfiteatru dispus concentric în jurul cetății transilvane“, socotită o adevărată axă de polarizare a neamului românesc. „Unitatea de construcție originară a pământului carpatic românesc“

ar fi conferit acestui teritoriu o unitate complexă: climatică, hidrografică, biogeografică, etnică, economică și geopolitică. Cea din urmă ar fi „determinată de funcțiunea europeană a răspântiei carpatice, răspântie care se apără de către un singur popor – poporul locului – și se apără la Nistru sau dincolo de el, la Siretul de jos, în defileul Dunării, în pasurile Carpaților și, la urmă, în cetatea naturală a Transilvaniei, cel mai înaintat bastion al Europei Centrale“.

În același timp, plasarea României la răspântia a trei spații geografice și de civilizație – Europa Centrală, continentală și meridională – a făcut ca pământul românesc să ființeze în orbita a trei arii geopolitice distincte. „Numai neamurile autohtone sau derivate din autohtoni (italienii, francezii, spaniolii, germanii, românii, grecii etc.) au unificat răspântii geografice și s-au păstrat suprapuse peste țări fizice complexe. Neamurile sosite mai târziu și sporite numericeste prin adaosuri ne-complet digerate au rămas

Rudolf Kjellén

a poporului românesc, după cum au fost și vor rămâne totdeauna coloană vertebrală a pământului românesc“.

Interesante observații geografice cu relief și implicații geopolitice le datorăm și lui Vintilă M. Mihăilescu. În viziunea sa, spațiul dintre Nistru, Marea Neagră, Dunăre și Tisa alcătuiește o singură unitate fizico-geografică, „o țară naturală“, pe

Apăsarea geopolitică primejdioasă se diluează prin alianțe cu puteri din direcții opuse

însă în faza veleităților de acoperire politică a unor spații prea întinse pentru trupul lor etnic“.

Vintilă M. Mihăilescu și Ion Conca erau, în același timp, adepții teoriei lui Kjellén privitoare la rolul geopolitic al statelor tampon. Vintilă M. Mihăilescu considera că statele tampon asigură echilibrul de putere și stabilitatea în zonele de intersecții imperiale în care ființează. „Liniște în

Exclusivitate

RĂZBOI BIOLOGIC LA LEGAȚIA GERMANĂ DIN BUCUREȘTI

Dr. ERNEST H. LATHAM Jr.

● Misterioase cutii mutate de la Consulat la Legația germană ● Cutii cu explozibili, fitile cu capse de inițiere și eprubete cu agenți patogeni ● Alexandru Marghiloman, ironizat de ministrul Rusiei la București ● Ministrul Afacerilor Străine le scrie diplomaților acreditați la București ● De la atașat militar la atașat militar ● Gheorghe Spacu și Victor Babeș semnează rapoartele de analiză

După ce vreme de doi ani România a rămas neutră, Consiliul de Coroană întrunit la Palatul Cotroceni, la 27 august 1916, a votat cu o largă majoritate pentru intrarea în război contra Austro-Ungariei. În aceeași zi, ministrul României la Viena a înmănat Guvernului imperial declarația de război. Noaptea, trupele române au trecut Carpații în Transilvania, prin 17 puncte.

A doua zi, 28 august, Germania a declarat război României, respectând obligațiile asumate față de Viena. Celelalte state membre ale alianței Puterilor Centrale i-au urmat curând exemplul: Turcia la 30 august și Bulgaria la 1 septembrie.

După ruperea relațiilor diplomatice, misiunea germană din București s-a închis. Ministrul german, baronul von dem Bussche, l-a căutat pe ministrul american Charles Vopicka, la 28 august, cu rugămintea ca misiunea americană să reprezinte interesele germane în România. Vopicka a acceptat, cu condiția ca Washingtonul să fie de acord, ceea ce s-a întâmplat curând. Responsabilitatea lui Vopicka s-a încheiat curând, după ce germanii au ocupat București, la 6 decembrie 1916.

Practica diplomatică oferă îndrumare în privința reprezentării intereselor unei alte țări. În primul rând trebuie asigurată reîntoarcerea acasă, în siguranță și cât mai repede, a personalului misiunii respective. Apoi reglementarea tuturor datoriilor rămase în suspensie, protecția și siguranța persoanelor și a proprie-

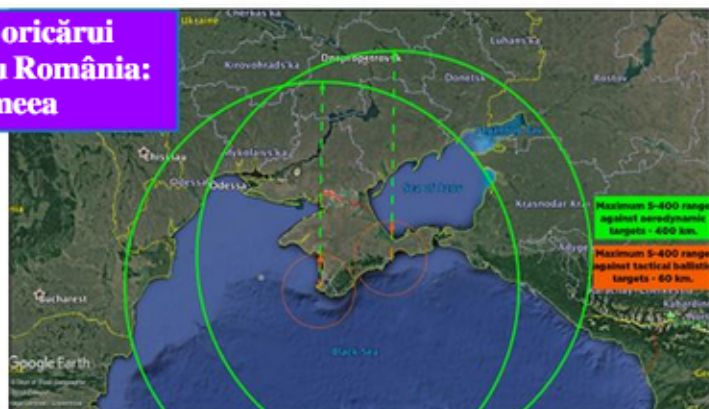
tăților persoanelor respectivului stat care, din diferite motive, au rămas pe teritoriul statului devenit inamic, vizitarea persoanelor internate, categorie care în acest caz a sporit considerabil din cauza prizonierilor și răniților.

Demonstrație la București în favoarea intrării în război de partea Antantei

Reperle cardinale ale oricărui calcul geostrategic pentru România: Strâmțurile și Crimeea

rațiile sale consacrate zonei pontice, Gheorghe I. Brătianu continua preocupări similare ale mentorului său, Nicolae Iorga, care consacrase o lucrare similară – *Chestiunea Rinului* – unei zone geostrategice circumscrise de un alt hotar natural – Rinul –, dar la fel de vitală pentru Occident în epocă, precum Marea Neagră. Dacă în plan strict istoriografic, considerațiile lui Gheorghe I. Brătianu privind Marea Neagră își găsesc similitudini în concepția lui Fernand Braudel, exponent de frunte al școlii istoriografice franceze a *Analelor*, conform căreia bazinul Mării Negre era doar o extensie a lumii mediteraneene, cele geopolitice despre „spațiul vital”, „spațiul etnic” și „spațiul de securitate” al poporului român, în jurul acestui bazin maritim, trebuie înțelese în contextul epocii în care au fost enunțate (1941 – 1942). Departe de a avea conotații ofensive și expansioniste, precum noțiunea omonimă de „spațiu vital” (*Lebensraum*), cultivată de școala geopolitică germană, conceptele geopolitice brătieniste aveau conotații eminamente defensive și o funcție de legitimare a participării României la războiul antisovietic (începând din 22 iunie 1941), în vederea recuperării teritoriilor smulse samavolnic prin ultimatumurile sovietice din 26 și 28 iunie 1940. Spațiul etnic era „spațiul locuit de același popor, în sensul de națiune”, spațiul vital, „spațiul peste care se întinde la un moment dat expansiunea unei forțe”, iar spațiul de securitate, „acela

Imagine din satelit a Crimeii pe care apare marcată raza de acțiune a rachetelor ruse S 400 contra țintelor aerodinamice (cercurile mai groase) și contra țintelor tactice balistice

care cuprinde acele regiuni și puncte fără de care o națiune nu poate îndeplini nici misiunea ei istorică, nici posibilitățile care alcătuiesc destinul ei”. La modul ideal, „spațiul de securitate coincide cu cel etnic” – preciza Brătianu. Dar există și „spații etnice care nu aparțin spațiului de securitate al unei națiuni” – spre exemplu, insulele de românitate din Balcani, de dincolo de Bug sau de Nistru –, după cum există și „regiuni care nu intră în spațiul etnic și totuși intră în mod imperativ în spațiul de securitate” – de pildă, regiunea secuiască din centrul podișului Transilvaniei.

In manieră pragmatică în raport cu situația geostrategică din vremea sa, dar și anticipatoare în raport cu evoluțiile geostrategice viitoare, contemporane nouă, Brătianu atrăgea atenția asupra faptului că spațiul nostru de securitate „se întinde de la Dunăre și Nistru până în Crimeea [...] În spațiul nostru de securitate intră [...] problema Strâmțurilor, prelungirea Gurilor Dunării și a Porților de Fier, care-i reglează cursul, după cum intră și aceea a bazelor aeriene și navale ale Crimeii. Nu ne poate fi

indiferent, chiar dincolo de hotarul nostru, cine le stăpânește”. Iată de ce – conchidea Brătianu – două ar trebui să fie pentru România reperle cardinale ale oricărui calcul geostrategic: „1. Intrarea Bosforului și în general sistemul Strâmțurilor care duc navigația dincolo de această mare închisă; și 2. Crimeea, care prin porturile ei naturale, prin cetățile ei din timpurile cele mai vechi, prin bastionul maritim înaintat pe care-l reprezintă în Marea Neagră este evident o poziție stăpânitoare peste tot complexul maritim de aci. Cine are Crimeea poate stăpâni Marea Neagră. Cine n-o are n-o stăpânește”. „Înseamnă aceasta că vom revendica Constantinopolul sau că vom transforma Crimeea într-o permanentă garnizoană românească? Desigur, nu. Nu putem complica această problemă în acest fel [...] Un lucru însă rămâne sigur, că noțiunea spațiului de securitate presupune că noi nu putem rămâne indiferenți de ce se petrece în aceste două poziții-cheie ale unei mări atât de strâns legate de existența noastră” – preciza ilustrul istoric român.

(Va urma)

un diplomat american să semneze un document redactat de un oficial străin. Cei doi funcționari ai Legației germane au fost duși la Legația americană, unde au redactat propriul proces-verbal, identificându-se și descriind rolul pe care l-au jucat în îngroparea materialelor în urmă cu peste o lună.

Laboratorul Pirotehnicii a stabilit că lăcele containere metalice conțineau explozibili puternici, iar cordoanele însoțitoare erau fitile impermeabile. Laboratorul biologic a determinat că în eprubetele sigilate cu hârtie roșie se găseau culturi de antrax, iar în cele sigilate cu hârtie albă bacili de morvă (popular răpciugă).

Un eveniment de asemenea anvergură, precum săpăturile de la Legația germană, nu putea rămâne secret multă vreme. Alexandru Marghiloman a consemnat în jurnal, notație reluată apoi în amintiri, că el, un filo-german recunoscut, a fost ironizat la clubul său de Constantin Diamandy, și de Stanislav Poklewsky-Koziell, ministrul Rusiei la București, legat de evenimentele scandaloase de la Legația germană. Marghiloman a respins acuzațiile ca fiind o glumă proastă, subliniind că nu ministrul american, ci un secretar de legație fusese prezent la săpături. Se simțea ușurat că presa română nu se expusese ridicolului, publicând povestea.

Ministerul român al Afacerilor Străine a văzut imediat valoarea propagandistică imensă a acestor evenimente și a început să elaboreze o narațiune antigermană. În mai puțin de două luni rezultatul a fost o scrisoare deschisă, în limba franceză, nedatată, adresată miniștrilor legațiilor

acreditați în România, dar care era destinată, în mod clar, unei distribuiri mai largi. Se deschidea cu un text semnat de Emanoil Porumbaru, ministrul Afacerilor Străine, urmat de opt anexe cu documente. Rămâne o sursă fundamentală pentru evenimentele respective.

Textul de patru pagini semnat de Porumbaru nota că de ceva vreme Consulatul german primise pachete care fuseseră manipulate cu multă atenție. În prețuia declarației de război fuseseră mutate din Consulat la Legație, dar nu se observase să fie luate atunci când plecaseră diplomații. I s-a cerut prefectului Poliției să găsească respectivele pachete și să afle ce conțineau. Erau trecute în revistă evenimentele care au urmat și rezultatele date de laboratoare. Se puna accentul pe predarea pachetelor de la Consulatul german din Brașov unui bulgar pe nume Kostov, apoi, prin intermediul atașatului militar bulgar, colonelul Samagiev, unui alt colonel al cărui nume a fost parțial șters, dar poate fi reconstituit ca fiind von Hammerstein, atașatul militar german din București. Într-una dintre cutii s-a găsit o notă ce indica faptul că erau patru eprubete pentru cai și patru pentru vite, fiecare suficient să omoare 200 de animale. Totuși, înfășurate în vată erau șase cutii de lemn,

fiecare conținând o eprubetă cu cultură microbiană.

Clădirea fostei Legații a Germaniei la București

Cum România stabilise controale la frontieră foarte stricte la izbucnirea războiului, în 1914, era limpede că asemenea materiale putuseră intra în țară doar sub acoperire diplomatică. Faptul era întărit de sigiliul Consulatului din Brașov aplicat pe pachetul cu e-

În dimineața zilei de 5 octombrie s-a petrecut un eveniment fără precedent în anele diplomatiei. Prefectul Poliției din București, Gheorghe Corbescu, și I. Rafail, inspector șef din Siguranță, l-au abordat pe ministrul american Vopicka cu cererea de a săpa în grădina Legației germane, ce era protejată de regulile diplomatice ca inviolabilă și în afara jurisdicției autorităților române. Argumentând cererea sa, prefectul Poliției a arătat că de ceva vreme Consulatul german se afla sub supraveghere. Cu o zi înainte de ruperea relațiilor diplomatice, fuseseră transportate cu mare precauție și cu măsuri de securitate cutii de la Consulat la Legația germană. La plecarea diplomaților, ele au rămas acolo. Mai mult, un funcționar al Legației care nu era german și-a amintit că fuseseră îngropate în grădina Legației câteva cutii despre care nu știa ce conțineau, în ziua de dinaintea ruperii relațiilor. Pe scurt, prefectul Poliției credea că are motive rezonabile să suspecteze că acele cutii conțineau explozibili și că, dacă așa stăteau lucrurile, constituiau o amenințare directă pentru siguranța publică.

După multe ezitări, Vopicka a fost convins să acorde permisiunea de a se pătrunde pe terenul Legației germane și să se sape în grădină, pentru a se verifica suspiciunile românilor și gradul de pericol. Permisuinea a fost acordată cu două condiții: mai întâi, cercetarea să se limiteze la grădina Legației și în niciun caz să nu se extindă la clădirea acesteia, sigiliile puse pe aceasta trebuind să rămână intacte. În al

doilea rând, ca un diplomat american să fie de față în timpul săpăturilor din grădină pentru a se asigura că nu se intervine în clădire și ca să existe o relatare independentă, dezinteresată, a săpăturilor și a rezultatelor acestora.

După ce a primit această permisiune, acordată fără prea multă tragere de inimă, prefectul Poliției împreună cu inspectorul șef din Siguranță și cu William Whiting Andrews, primul secretar al Legației americane, au mers la Legația germană de pe Calea Victoriei 188, unde s-au întâlnit, la ora 11.00, cu omul care avea grijă de aceasta, Michael Markus, și un slujitor, Andrei Maftei, doi dintre funcționarii Legației cărora li se ceruse să aibă grijă de clădire. La locul din grădină unde îngropaseră în august acele cutii, la o adâncime de aproximativ 60 cm, s-au găsit 50 de cutii de metal, fiecare cântărind 1 kg, și 50 de cordoane ce păreau a fi fitile. În alt loc din grădină, sub o grămadă de lemne, au dezgropat o cutie învelită în hârtie albă, ce conținea eprubete sigilate cu hârtie albă și roșie.

Charles Vopicka (stânga)

Reîntors la birou, prefectul Poliției a redactat un proces-verbal, în care descria toate aceste operațiuni și ce s-a găsit. A trimis la analiză eșantioane din canistrele de metal și acele cordoane, la laboratorul Pirotehnicii armatei, iar eprubetele sigilate cu hârtie albă și roșie la Institutul de Patologie și Bacteriologie.

Prefectul Poliției i-a cerut lui Andrews să contrasemneze procesul-verbal. Vopicka a solicitat instrucțiuni la Washington și i s-a spus că nu era potrivit ca

înmuia în mononitrotoluen. Cele 50 de fitile Bickford, fiecare lung de 2 m, erau folosite în mod normal pentru declanșarea exploziilor; fiecare conținea o capsă de inițiere cu 2 g de fulminat de mercur, impermeabilizate. În ciuda aspectului lor, erau „în perfectă stare de funcționare”. Raportul este semnat de șeful laboratorului, locotenent-colonel Filipescu, și de șeful biroului de contabilitate, I. Hajeu.

In Anexa nr. 5 era Buletinul nr. 3, datat tot 7 octombrie, de la același laborator, în care se repeta mare parte din documentul de la Anexa nr. 4, specificându-se în plus că fiecare cutie cântărea 1 kg, iar cele 50 de fitile, când erau activate, ardeau timp de trei minute și jumătate. Era semnat de Filipescu și chimistul șef, dr. Gh. Spacu, cel care a avut o carieră de chimist de mare succes, după război, încununată cu alegerea în Academia Română, în anul 1936.

Anexa nr. 6 este datată 10 octombrie, nr. 10.472, provine de la același laborator și repetă în bună măsură datele din cele două rapoarte anterioare. Se adăuga faptul că cele 50 de cutii cu trei capse de percuție puteau fi făcute să explodeze din orice poziție. Se descoperise nitrat de amoniu în compoziția explozibilului, ceea ce îl făcea să fie unul de rupere, din clasa de dinamită Keiselguhr. Un kilogram dezvolta 700 de calorii la nivelul solului, 200 g fiind suficiente pentru a arunca în aer 1 m de cale ferată. Cele 50 kg puteau distruge piciorul unui pod, o clădire mare sau mina un drum. Aspectul

materialului era pus pe seama îngropării în pământ, dar era „în perfectă stare de funcționare”. Raportul era semnat de Filipescu și sublocotenentul A. Păcuraru, șeful serviciului laborator.

Anexa nr. 7 este datată 11 octombrie și provine de la Institutul de Patologie și Bacteriologie din București, cu nr. 361. Eprubeta sigilată cu hârtie roșie și care conținea un lichid gălbui, fiind examinat sub microscop, a revelat existența „unei cantități considerabile de bacili oblongi, cu filament subțire și ondulat”. Testat pe doi cobai, aceștia au murit după 30 de ore. Autopsia lor a indicat existența unei cantități de microbi cu caracteristici de antrax. Rezultatul a fost confirmat de culturi separate pe gelatină și cartofi. O altă eprubetă, sigilată cu hârtie albă, examinată la microscop, a revelat „microbi fini, subțiri și filamente fine scurte, care semănau cu bacilul de răpciugă”. Înainte de a trage o concluzie finală, trebuia să se aștepte rezultatul infectării unor cai cu lichidul respectiv. Rezultatul urma să fie comunicat de îndată ce era disponibil. Raportul este semnat de directorul institutului, dr. Victor Babeș.

Victor Babeș

Anexa nr. 8 provine de la același institut, este datată 11 octombrie, nr. 374, și redă o analiză anterioară a conținutului unei eprubete sigilate cu hârtie roșie ce conținea antrax. În urma „culturilor și a vaccinării unor animale”, se constata că eprubetele sigilate cu hârtie albă „conțineau culturi de bacili de răpciugă”. Și acest raport este semnat de dr. Babeș.

(Va urma)

prubete, care fusese dirijat prin Bulgaria către misiunea germană din București. Ministerul Afacerilor Străine îl identifica pe bulgarul menționat drept Konstantin Kostov, venit la post la misiunea bulgară abia la 25 august, cu două zile înainte ca România să declare război. Cum nu era posibil ca germanii să fi introdus aceste materiale în Rusia, cu care nu aveau relații diplomatice, și cum aveau propriile misiuni diplomatice în Sofia și Istanbul, dacă ar fi fost destinate pentru Balcani, se conchidea că trebuie să fi fost destinate utilizării în România. Concluzia era întărită de o cerere formulată în aceea notă: Kostov să fie disponibil pentru o zi, dacă microbii se dovedesc eficienți. Concluzia finală a ministrului Afacerilor Străine era că germanii se fac vinovați de „violarea tuturor legilor neutralității și ale tuturor regulilor misiunilor diplomatice, introducând clandestin în capitala regatului cantități considerabile de explozibili foarte puternici și culturi de microbi destinate să infecteze animale domestice, în consecință susceptibili să provoace epidemii teribile și în rândul populației”.

Urmau cele opt anexe, în principal documente, care reconstituiau narațiunea evenimentelor de la Legația germană așa cum o oferiseră participanții și rapoarte ale laboratoarelor care analizaseră materialele dezgropate.

Anexa nr. 1 este procesul-verbal – redactat de prefectul de Poliție Gheorghe Corbescu –, din 5 octombrie 1916, în care povestește ce s-a întâmplat în aceea zi la Legația germană. Descrie

săpăturile efectuate acolo și reproduce textul hârtiilor găsite în cutiile cu eprubete. Este documentul pe care Washingtonul l-a instruit pe Andrews să nu îl semneze.

Anexa nr. 2 este tot un proces-verbal, redactat de cei doi angajați ai Legației germane, Michael Markus și Andrei Maței, care recapitulează rolul pe care l-au jucat în îngroparea cutiilor cu explozibili și a pachetului învelit în hârtie albă. Este semnat de prefectul de Poliție și de cei doi, după declarațiile lor individuale.

Anexa nr. 3 este o scrisoare datată 9 octombrie, trimisă de Corbescu ministrului Porumbaru, care însoțește a copie a procesului-verbal din 5 octombrie, ca și primul raport al laboratorului de la Pirotehnice (anexa nr. 4). Relatează o vizită făcută la Legația americană la 8 octombrie pentru a-l ruga pe William Andrews să semneze procesul-verbal și a-i cere să îi pună întrebări unui domn Krueger, al treilea funcționar implicat în îngroparea materialelor de la Legația germană

și care acum lucra la Legația americană. Ministrul Vopicka a spus că va cere acordul Washingtonului.

Ultimele cinci anexe sunt rapoarte de la laboratoare, care analizează materialele dezgropate.

Anexa nr. 4 este datată 7 octombrie, nr. 10.324, și provine de la laboratorul Pirotehnicei armatei. Se arată că cele 50 de cutii din tablă, cu dimensiunile 20x5x7 cm, erau etichetate „Donarit I. Kavalerie Spreng Patronen, Sprengstoff A.G. Carbonit Hamburg Schlebusch”. S-a constatat că ele conțineau trinitrotoluen (TNT)

Emanoil Porumbaru

Irina Marghiloman, născută Izvoranu, mama lui Alexandru Marghiloman, a primit ca zestre 6.500 galbeni și alți 500 pentru garderobă

De ce sunt importante aceste documente? Ei bine, ele vorbesc despre diverse aspecte ale vieții de familie în care statul devine un observator și arbitru. Dintre acestea, amintim relația dintre părinți și copii, practicile de înrădărire și moștenire și, nu în ultimul rând, bunăstarea gospodăriei. Ce a primit Manda în 1832 era un sprijin economic bun pentru căminul pe care dorea să-l întemeieze cu Anghel. Pentru tinerii însurați și mai ales pentru cei care proveneau din familii mai sărace decât cea a Mandeii zestre reprezenta un capital așteptat pentru dezvoltarea gospodăriei lor și separarea de părinți. De remarcă, în funcție de

clasa socială, numărul, calitatea și tipul bunurilor primite se diversifica și asta se putea observa încă din veacurile anterioare. Brâncovenii, Cantacuzinii, dar și alte familii boierești acordau o zestre fetelor, care în sine reprezenta o adevărată avere, iar alianțele matrimoniale urmăreau o politică pe care o vedem depășind simpla motivație economică. Pentru ei, zestreă căpăta o altă miză. Înobilarea neamului, creșterea în rang sau crearea unei puteri informale sunt o parte din problemă. La polul opus, foile de zestre date de țărani erau cu mult reduse: animale, unelte, obiecte casnice și, bineînțeles, haine. Și, la fel de important, se menționa când obiectele sunt uzate, chiar dacă „în bună stare”. Între elita avută și țărănime, oameni de la oraș precum părinții Mandeii reprezintă un liant în care se întrevăd toate schimbările referitoare la familie și, în același timp, o populație într-o continuă creștere în Țara Românească a veacului al XIX-lea.

Pentru micii boieri, orășeni și oameni cu stare, zestreă reprezintă partea fetei din moștenire. Așa o privesc și așa o declară. Și, desigur, asta înseamnă și pentru țăran, dacă el ar avea puterea economică să transmită vreun avut. Să luăm cazul familiei Brăiloiu drept exemplu, o familie cu rădăcini în Oltenia și cu o importanță de netăgăduit pentru regiune, dacă este și numai să amintim numele marelui ban al Craiovei, Cornea Brăiloiu. În secolul al XIX-lea devine o familie de mici boieri, fără dregătorii înalte, dar din care provin juriști, funcționari și profesori. În 1834, Smaranda Brăiloiu văduvă și mare logofeteasă, ctitor al bisericii din Negoiești, încă mai purta de grijă nepoților ei de frate: Constantin, Ecaterina, Elisabeta și Zinca. Patru copii pe care a reușit să-i crească, prin sprijinul celorlalți membri ai fa-

Nicoleta Roman este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române și asistent științific al proiectului european „Lux, modă și statut social în sud-estul Europei pre-moderne”, proiect găzduit de Colegiul Noua Europă. Proiectul urmărește să aducă în prim-plan transformările socio-culturale la nivelul societății, rolul elitei și al culturii materiale, dar mai ales modul în care spațiul sud-est european (și în special cel românesc) se raportează la influențele venite dinspre Occident. Cultura materială a elitei reflectă statut social, prestigiu și putere economică, existând o continuă iradiere spre celelalte clase. Familiile și indivizii interpretează și negociază legea, dețin și transmit urmașilor bunuri imobile, dar și obiecte cu o valoare care denotă construirea unei identități și o investiție economică pe termen lung. Detalii despre proiect pot fi găsite pe website-ul <http://luxfass.nec.ro>

Textul are la bază o parte dintre rezultatele obținute în cadrul mai sus-amintitului proiect și prezentate în cadrul atelierului național desfășurat în data de 21 septembrie 2018 la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, eveniment intitulat „Sursele unei istorii (pre)moderne românești în Moldova și Valahia”.

1831 – 1859

FOILE DE ZESTRE ȘI BUNURILE FEMEII ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

NICOLETA ROMAN
(Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Colegiul Noua Europă)

„Fată cu zestrea ei”, tablou de Nicolae Grigorescu

„Cu ajutorul lui Dumnezeu foaie de zestre a fiici(i) mele Mandi(i), precum mai jos să arată.” Așa scria la 11 octombrie 1832 văduva Stoica din Pitești la începutul documentului prin care își înzestrea fata și aceeași formulă era folosită ori de câte ori în Valahia cineva se afla într-o astfel de situație.

Aceste acte, numite *foi de zestre*, erau o obișnuință a epocii premoderne și au continuat să fie astfel multă vreme. Ele erau date fie la momentul căsătoriei, fie după aceea, marcând o parte dintre bunurile cu care mireasa intra în noua familie. Bunurile puteau fi „nemiscătoare” (pământ, imobile, livezi și vii) sau „miscătoare” (haine, bijuterii, mobilă, veselă). Până în 1831 aceste documente trebuia înregistrate în parohie, de un preot, însă după acest moment tribunalul devine forul de autentificare. Orașenii sunt obligați prin lege (Regulamentul Organic, 1831) să vină să declare ce zestre dau și, în acest chip, să evite viitoare probleme legale, precum reclamațiile ginerilor. Cu excepția pământului și a caselor, toate bunurile trebuia să fie consemnate cu prețul lor, fie în lei fie în alte monete ale vremii (galbeni austrieci sau otomani).

Stoica nu era o văduvă bogată comparativ cu alții de prin orașele Valahiei și asta se vede din ceea ce dă. Un „cazan nemțesc” de 18 vedre, rochii de mătase, scurteici cu blană, argintărie, veselă, bijuterii și câte și mai câte lucruri mărunte. Cel mai important bun îl constituie casa pe care mama o transmite fiicei cu o singură condiție: „cât voi mai trăi [...] să am a șede într-o odaie, ca să-mi am odihna”.

Toate bunurile din foaia de zestre sunt ale femeii și în cazul proprietăților sunt gestionate de către soț. Nimic nu se poate vinde, ipoteca sau înlocui de bărbat fără acordul scris al soției. Așa spune legea și așa se și întâmplă. La moartea soției, se transmit copiilor și, în lipsa acestora, se întorc la familia de sânge. Când a dus foaia de zestre la tribunal, Stoica a făcut-o în prezența ginerelui, Anghel, care a și confirmat primirea tuturor celor scrise în act.

SĂ FII FEMEIE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Primul Război Mondial a accelerat schimbările din societate. În condițiile în care bărbații luptau în tranșee, locul lor la muncile câmpului sau în fabrici a fost luat de femei. Ele ieșeau astfel din cadrul rolului social ce le fusese rezervat de secole, de mame și gospodine care aveau grijă de casă cât soțul era plecat să lucreze. Contribuția femeilor la efortul de război a fost valorizată diferit, unele țări acordând drept de vot femeilor, ca recompensă pentru aportul lor la război.

CRISTINA SIRCUȚA

România nu a recunoscut drept de vot femeilor imediat după conflictul mondial, deși, cu prilejul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, s-a statuat și votul universal pentru femei. Printre politicieni exista temerea că prin obținerea dreptului de vot de către femei se va crea un avantaj comunităților etnice, în special celei maghiare. Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voevod sau Octavian Goga susțineau că acordarea acestui drept va da câștig de cauză femeilor minoritare, mai educate decât românele.

Normele de drept nu aveau un caracter omogen pe tot cuprinsul țării. În ciuda unor critici venite în special din noile provincii reunite, modelul de urmat era preponderent legislația din Vechiul Regat, unde femeile nu beneficiau de drepturi civile și politice. În Transilvania, până în 1918, femeile au avut drepturi civile, iar în Basarabia drepturi politice la alegerile municipale.

Constituția din 29 martie 1923 nu a prevăzut dreptul de vot pentru femei, dar face

un mic pas în acest sens, articolul 6 stabilind că femeile vor avea eligibilitate printr-o lege specială votată cu o majoritate de două treimi, iar drepturile civile se vor stabili pe baza deplinei egalități între cele două sexe. Legea electorală din 27 martie 1926 nu dezbate în niciun fel problema votului pentru femei. Însă legea organizării administrației locale din 3 august 1929 conferă drept de vot parțial unor categorii de femei: absolvente ale ciclului de învățământ secundar, normal sau profesional, funcționare, văduve de război, femei decorate pentru activitatea din timpul războiului, cele care au făcut parte, la promulgarea legii, din conducerea unei societăți cu personalitate juridică, ce avea ca scop revendicări sociale, propaganda culturală, asistență socială. Aceste femei aveau dreptul de a alege și de a fi alese în cadrul scrutinului local.

Dreptul femeilor de a vota la alegerile parlamentare și acela de a fi alese în Parlament a devenit un fapt abia în urma pro-

Mire și mireasă,
foto de Franz Duschek,
după 1874

fiind a surorii Ecaterina. Bunica dă și ea o vie, bani, argintărie, în timp ce mătușa Marița Bengescu bijuterii și haine scumpe.

În acest chip, actul dezvăluie existența a trei corpuri de patrimoniu care se transmit miresei: al părinților, al bunicii și al mătușii. Important de precizat este că deși legea (Legiuirea Caragea, 1818) prevede ca persoana care acordă zestrea să fie capul familiei – și azi cel mai adesea este înțeles a fi bărbatul –, în acest caz ca și în altele, destul de numeroase, nu se întâmplă așa. Fratele Elisabetei, Constantin, avea la acea vreme 26 de ani și era major, însă nu el întreprinde demersul de înzestrare, ci bunica. Tot ea este cea care arată în ce condiții sunt arendate moșiile date fetei și cere ginerelui în mod explicit să primească bijuteriile, argintăria, vesela și celelalte „bunuri mișcătoare”, așa cum sunt, și să nu ceară prețul lor, chiar dacă acesta este trecut în document.

Este unul dintre exemplele care vorbesc despre cunoașterea și participarea femeii la gestionarea și transmiterea unui patrimoniu în cadrul familiei. Ani mai târziu, când Elisabeta își va face testamentul, declară că deși zestrea ei, în lipsa copiilor, trebuia să se întoarcă spre

miliei. Acum, în acest an, este rându-l Elisabetei să-și întemeieze o familie, iar soțul devine Dumitru Budișteanu. Foaia de zestre cuprinde atât bunuri lăsate de părinți, cât și date de ea și este întărită prin semnătura fratelui și a ginerelui. Tânăra primește din „casa părintească” moșii în Gorj, un vad de moară lângă Târgu Jiu, dar și jumătate din casele părinților din Craiova, cealaltă jumătate

Rochie,
atelier oriental,
catifea, fir aurii

familia părinților, ea, prin voința ei, o lasă soțului, pentru că „l-am iubit și am trăit în unire și cu mulțumire din minutul ce ne-am luat până întra' acest ceas”. Tot pe el îl delegează să împartă, conform indicațiilor pe care i le dă, anumite bunuri către rude și slugi, iar cu restul ce rămâne el este liber să facă după cum dorește.

Zestrea însemna și multe lucruri de valoare mică și medie, reunite în epocă sub termenul generic de „bunuri mișcătoare”, dar care adunate contribuiau la bunul mers al gospodăriei. În veacul al XVIII-lea, mitropolitul Antim Ivireanul făcuse chiar un formular de care preoții trebuia să țină seama când realizau sau îi sfătuiau pe români cum să facă foaia de zestre. Categoriile de bunuri sau rânduiala făcea referire la conținutul: mesei, al așternutului, al hainelor, al bijuteriilor, dar și al boccealăcului, după cum mai era numit pachetul de veșminte dat mirelui, familiei sale și/sau nașilor. Rochiile din materiale dintre cele mai variate, precum atlasul, voalul sau

Rochie din tafta și dantelă,
cu crinolină, 1860

tulpanul, ca și fermeneaua sau scurteicile îmblănite cu samur deschideau seria veșmintelor de preț, având descrieri care priveau croiala, decorația sau culoarea. Paftalele, șirurile de mărgean și aurul franțuzesc prelucrat întăreau acest tablou al unui lux orășenesc. Vesela, fie desperecheată sau în duzini, de aramă sau argint, făcea trecerea spre categoriile mai puțin importante, precum lenjeria de pat și de corp. Toate însoțite de o ladă de zestre percepută ca viitor spațiu de depozitare pentru toate acelea care puteau fi utilizate doar în momente speciale.

O minuțioasă enumerare a tuturor acestora acoperea uneori trei pagini de document, iar atenția la detaliul fiecăruia denotă semnificația pe care individul le-o acorda în economia casei. Chiar dacă unele erau folosite ocazional și la momente de sărbătoare, importanța celorlalte rezida tocmai în utilizarea zilnică sau, mai bine spus, în necesitate. Existența lor scutea tânărul cuplu de o investiție, iar acordarea unui preț – chiar dacă nu rămânea același de la un an la altul – ajuta în momente de impas financiar, când puteau fi vândute pentru a asigura un sprijin economic. ■

Regina Maria, pozând sculptorului Milița Pătrășcu, la palatul Cotroceni

Constanțiu-Vlassopol, prima femeie ofițer din Marina Comercială Română.

În explozia de romane din perioada interbelică, romanele scriitoarelor reprezintă pledoarii pentru emanciparea femeii. Scriitoarele din România interbelică au contribuit la procesul

de emancipare a femeii, mai ales prin personajele pe care le-au creat. În romanele ciclului *Hallipa*, Hortensia Papadat-Bengescu nu respectă normele feminității tradiționale – atitudine de supunere față de partener – cu o serie de cupluri în care bărbații nu își mai exercită autoritatea asupra partenerelor lor. La rândul său, Martha Bibescu, în cea mai importantă carte despre țara sa de origine, *Isvor, Țara Sălciilor* (1923, Paris), abordează situația femeilor din mediul rural. Henriette-Yvonne Stahl, în romanul *Voica* (1924), subliniază statutul de inferioritate al femeii măritate, așa cum era de fapt în epocă. În romanul *Steaua Robilor* (1933), Henriette-Yvonne Stahl a creat un alt personaj feminin, de această dată localizat în urban, cu o gândire proprie, nesupusă clișeele și formulelor tradiționale.

Cu toate acestea, în viața cotidiană Hortensia Papadat-Bengescu, Martha Bibescu și Henriette Yvonne-Stahl aveau foarte multe rețineri în a-și exprima opiniile de emancipare. „Eu, când mă duceam la bal cu Proust, nu spuneam Doamne, ferește! că scriu. Lăsam să se creadă că o străbună, o rudă bătrână, scrisese operele mele”, povestea Martha Bibescu, într-un interviu, la Paris, în 1930.

Au existat femei care au tratat arta ca pe o profesie, și nu ca pe un mod de petrecere a timpului liber. Alături de Theodor Pallady,

Gheorghe Petrașcu, Francisc Șirato, N.N. Tonitza, s-au afirmat personalități artistice feminine, care s-au impus în conștiința publică (pe nedrept uitate astăzi sau cunoscute doar într-un cerc restrâns de specialiști). Un rol important în afirmarea talentelor feminine l-a avut Asociația Femeilor Pictore și Sculptore. Una dintre fondatoarele asociației, pictorița Nina Arbore din Basarabia, după studii în Germania și Franța, se întoarce acasă. Artista deplânge situația femeilor talentate din România, care nu erau acceptate în grupările artiștilor.

Irina Constanțiu-Vlassopol primește de la regele Carol II „Medalia Maritimă” clasa a III-a Navigant, 1938

Cele mai renumite actrițe din perioada interbelică s-au remarcat și ca femei de afaceri, punând bazele propriilor companii de teatru. Ca directoare de teatru, Lucia Sturdza-Bulandra afirma că în colectivul de conducere era singura femeie, iar bărbații nu agreau intervenția ei hotărâtă și uneori mai clarvăzătoare.

Emanciparea femeii prin modă, sport și cultivarea frumuseții fizice a cunoscut o amploare mult mai mare decât afirmarea profesională, pe fondul apariției revistelor pentru femei. În mediul urban, s-a impus moda apuseană care punea accent pe silueta femeii și pe eliberarea corpului.

Confortul vestimentației feminine, renunțarea la corsete și brasiere, scurtarea rochiilor și a părului, importanța acordată machiajului subliniau tipul femeii emancipate.

În ansamblu, deși situația femeii s-a îmbunătățit, progresul a fost extrem de diferențiat, fiind avantajate femeile cu studii superioare, în majoritate din mediul urban. ■

Căminul tinerelor muncitoare din Asociația Femeilor Creștine

Carte poștală cu textul „Industria casnică – cel mai puternic sprijin al femeii române în calea spre progres și civilizație”, semnat de regina Maria

mamă și de gospodină. Chiar și academicianul Simion Mehedinți, întemeietorul învățământului geografic din România și om politic, aprecia că menirea femeii este doar aceea de mamă și de gospodină.

Periada dintre cele două războaie a fost marcată de dezvoltarea învățământului de masă. Ca și în țările europene, accesul femeilor la educație, inclusiv la studii superioare, era permis, dar nu încurajat. Din corespondența lui L. Rebreanu cu fiica sa, aflată în anii 1927 – 1928 la Sorbona, se observă cum scriitorul, devenit după apariția romanului *Ion* (1920) o autoritate în mediile intelectuale, președinte al Societății Scriitorilor Români, îi recomandă fiicei sale să își tempereze avântul la studii, întrucât învățătura nu e pentru fete.

Miss România 1929

În România interbelică, în învățământul secundar numărul elevelor devenise foarte apropiat de cel al elevilor, iar în 1930 aproximativ 25% din totalul studenților erau femei.

După Marea Unire, drepturile civile de care se bucuraseră femeile în Austro-Ungaria și în Basa-

rabia le erau acum refuzate în România Mare. Femeilor le era interzis, printre altele, să întocmească acte publice, fără autorizația soțului, să își administreze propria avere, își pierdeau naționalitatea dacă se căsătoreau cu un străin etc.

In România, la fel ca în multe țări din Europa, femeile angajate aveau salarii cu 20 – 50% mai mici decât bărbații cu ocupații similare. Femeile salariate constituiau încă o minoritate. Potrivit datelor furnizate de Oficiul de statistică în 1936, doar 2,93% dintre femeile active din România lucrau în industrie. În schimb, încă de la sfârșitul anului 1918, în Germania și în Marea Britanie 35% dintre angajații din industrie erau femei.

Ceea ce aduce nou interbelicului este faptul că femeile, chiar dacă în număr restrâns, optează pentru cariere anterior practicate doar de bărbați.

Deși Marta Trancu Rainer se pregătise pentru profesia de medic chirurg încă înainte de război, consacrarea va veni în perioada interbelică. Urmase studii universitare la Iași, într-o vreme în care la Facultatea de Medicină erau 16 studenți și patru studente.

În 1914, când absolventa Facultății de Drept Ella Negruzzi, nepoata scriitorului Costache Negruzzi, a solicitat să fie admisă în baroul Iași, cererea i-a fost respinsă, pe motiv că nu are drept de vot. După șase ani de procese, în 1920, Ella Negruzzi a devenit prima femeie avocat din România.

Vera Myller a devenit, în noiembrie 1918, prima femeie profesor universitar din România într-o disciplină științifică, predând algebra superioară la Universitatea din Iași.

Cecilia Cuțescu-Storck a fost prima femeie profesor universitar în învățământul de artă din Europa. Artista a fost, totodată, prima femeie din țara noastră care a executat pictură murală (fresca din Aula Academiei de Studii Economice din București), contrazicând oarecum fragilitatea femeii.

La 18 februarie 1930, Căpitania portului Brăila i-a eliberat livretul de marinar Irinei

Reclamă pentru femei la țigarete, 1937

Tatăl, Ioan al II-lea...

consemnează că tânărul ar fi jucat un rol activ în asasinarea a doi dintre cei mai cunoscuți partizani ai reginei, Thomas de Moreea și viconte Nico-sici, Iacob Urri.

Mai târziu, după moartea Elenci și la doar câteva luni și a lui Ioan al II-lea, încoronarea Charlottei (26 iulie 1458) l-a făcut să recurgă, din nou, la manevre disperate. Refugiat la Curtea sultanului Egiptului Inal, i-a cerut ajutorul armat și s-a reîntors pe insulă pentru a o cucerii. În fruntea unui detașament de mameluci, în septembrie 1460, Iacob a triumfat cu ușurință, mai întâi cucerind Larnaca și, grație amintirii mamei (de origine greacă), a atras simpatia populației elene. Regina s-a refugiat într-o fortăreață, unde a rezistat trei ani întregi, până în septembrie 1463. În ianuarie 1464, profitând de prezența amenințătoare a acestorași mameluci, Iacob reușea

să ia de la genovezi și portul Famagusta, enclavă străină în propriul regat. Soldații egipteni își făcuseră datoria cu vârf și îndesat, iar acum venise vremea ca ei să dispară. Din nou, abilul Iacob și-a pus la bătaie talentele: sub acuzația unui complot împotriva sa (real sau doar imaginar!) a reușit să se debaraseze de ei, lucru extrem de important, fără a stârni niciun gram de mânie la Curtea prietenului Inal.

Devenise stăpânul Ciprului, însă tronul nu era unul foarte sigur. Pe lângă vremurile de restriște, pericolele pândeau la tot pasul și, în special, iminența unei

... și fiul, Iacob al II-lea

invazii străine îi stârnea cele mai mari temeri.

Și iată-ne în momentul deciziei de a-și căuta soție... Normele statului, dar, mai ales, contextul tulbure, impuneau ca aleasa să aducă atât o dotă serioasă, cât și posibilul spri-

jin logistic al unei puteri europene.

Ea

La peste 3.000 de mile pe mare, influența familie venețiană Cornaro și-a dat seama cât de mult putea profita de conjunctură. Marco și fratele mai tânăr, Andrea, două dintre mințile cele mai strălucite ale lagunei din acea perioadă, au pus la cale un plan menit nu numai să le sporească averea, ci, mai ales, să le ridice prestigiul și rangul.

De mai bine de 200 de ani, pentru marea majoritate a venețienilor, Ciprul reprezentase unul dintre cele mai mari visuri: o insulă strategic poziționată, la intersecția rutelor maritime orientale, important nod comercial în special pentru corăbiile ce navigau înspre Asia Mică, Siria și Palestina.

Pentru cei doi Cornaro, Ciprul nu era o necunoscută. Andrea, din cauza unor probleme intervenite în orașul natal, fusese nevoit să trăiască ani buni departe de casă, Nicosia transformându-se, astfel, într-un adevărat al doilea său cămin. În plus, afacerile familiei au implicat și insula din Mediterana, acolo ei deținând, de aproape un veac, vaste proprietăți, în special plantații de trestie de zahăr, dar și făcându-se remarcăți drept cei mai influenți bancheri ai casei domnitoare de Lusignan.

Să sperie la o alianță matrimonială cu aceasta nu mai putea fi pentru ei, în acele

**Așa vă place
istoria?**

CATERINA – PATROANA GONDOLELOR

DORINA MIHALCEA

*Ceremonia de nuntă, în absența mirelui,
din Palatul dogilor, Veneția, 30 iulie 1468*

La aproape 30 de ani, Iacob al II-lea al Ciprului era încă unul dintre cei mai chipeși regi ai Europei. Istoriile despre aventurile sale amoroase – care au condus, la un moment dat, chiar și la o revoltă a „încornoraților” (soții înșelați strângând rândurile și încercând, fără succes, să-l detroneze) – depășiseră de mult granițele insulei din Marea Mediterană. Dacă, până atunci, își permisesese să nu încheie nicio alianță matrimonială, complicatele vremuri l-au împins să își caute soția perfectă, care să îi aducă rapid un moștenitor.

Și au început căutările... Multe dintre tinerele celor mai importante familii de pe continent au început să viseze la exotica destinație. Un vis destul de scurt: aleasa a fost găsită în Veneția: o prea-frumoasă copilă de 14 ani, Caterina Cornaro.

Și, astfel, s-ar fi putut naște una dintre cele mai frumoase povești de dragoste din istorie...

Dar, realitatea a fost atât de diferită! Însă, pentru a putea dezlega, astăzi, itele încurcatei istorii și a destinului celor două personaje trebuie să ne întoarcem în timp.

BI

Până să devină vestit pentru iubiri, partide de vânătoare sau acte de generozitate față de poporul de rând, Iacob nu a avut deloc parte de o viață ușoară. „Bastardul”, după

cum îl găsim în analele istoriei, a venit pe lume, în 1439 (alte surse indică anul 1438), ca fiu nelegitim al lui Ioan al II-lea al Ciprului (1418 – 1458) din legătura cu Marietta de Patras. Copilăria și anii adolescenței au fost marcați de dorința noii regine (din 1442), Elena Paleolog, de a se răzbuna pentru aventurile extraconjugale ale soțului. Ea și-a revărsat mânia atât asupra amantei (poruncind să îi fie tăiat nasul), cât și asupra

copilului acesteia. Pentru a-l scoate din intrigile Curții, Ioan și-a trimis unicul fiu să îmbrace haina religioasă. Dar nu era nici pe departe ade-vărata chemare a acestuia. Încă de foarte tânăr, Iacob și-a descoperit pasiunea pentru politică, visând la momentul în care va urca pe tronul părintelui. Elena, dar și fiica acesteia, Charlotta (1444 – 1487), i-au devenit dușmani de moarte. Ca și cei care le erau alături: cronicile vremii

căutând o nouă soție. Însă, fără succes! În catedrala gotică din Famagusta, în noiembrie 1472, s-a ținut slujba solemnă de încoronare. În scurt timp, Caterina avea să descopere că ceea ce i se înfățișase ca o pagină de basm – domnia alături de un cavaler neînfriat, bărbat

puternic și arătos, asupra unei insule de vis, pe vremuri căminul Afroditei – putea ascunde cei mai înfricoșători monștri.

Moartea

Căci, la doar câteva luni de la încoronare, la 10 iulie 1473, Iacob al II-lea murea, nemaipucând să își vadă fiul născut. Un sfârșit suspect în ochii multora, existând chiar zvonuri conform cărora însuși Andrea Cornaro ar fi deținut un rol într-o posibilă otrăvire a regelui. Caterina s-a trezit peste noapte nu numai tânără văduvă, viitoare și deloc experimentată mamă, dar și regentă. Fiind conștientă de fragilitatea poziției pe care o deținea, Caterina a trimis o scrisoare de ajutor acasă, comparându-și tronul cu un adevărat „vulcan”.

Complicata situație nu avea cum să îi scape din atenție nici Charlottei, regina detronată, ce se afla în exil la Roma. Unii susținători ai ei din Cipru au pus la cale o lovitură de

Caterina Cornaro se întoarce acasă, în Veneția

palat, a cărei principală victimă trebuia să fie Caterina însăși. Din fericire, tânăra a reușit să scape, dar în sângeroasele evenimente au pierit unchiul și unul dintre verii săi. Odată cu sosirea trupelor venețiene solicitate, pacea a fost restabilită, conspiratorii fiind urmăriți fără milă și eliminați. Într-o astfel de atmosferă, la 6 iulie 1473, a apărut pe lume Iacob al III-lea, cel în care se puseseră atât de multe speranțe. Un an mai târziu, o altă moarte suspectă, dacă ar fi să dăm crezare cronicarilor, a survenit. La 26 august 1474, micuțul Iacob se stingea din viață. Uzurpatorii puteau iarăși visa și, în special, Charlottea, care se aliase acum cu regele Neapolelui.

Caterina s-a trezit trădată din toate părțile. Inclusiv de propria Republică venețiană, care nu a ezitat nicio secundă să-și devoreze propria odraslă. Consilierii trimiși pe insulă începuseră să se poarte ca adevărații stăpâni, după cum avea să se plângă dogelui Caterina însăși, nemaiaacor-

dându-i „niciun respect, intrând chiar peste ea în camerele private, fără a-i cere acceptul”.

O luptă surdă avea să dureze mai bine de un deceniu. La 14 mai 1489, până la urmă, Caterina a fost forțată să cedeze și să părăsească Ciprul. După cum a relatat cronicarul

contemporan Georgios Boustronios, „îmbrăcată toată în negru, regina s-a urcat în șa și s-a îndreptat spre port. Din momentul în care a părăsit Nicosia, ochii i-au fost mereu umbriți de lacrimi”. Reîntorsă la Veneția, i-a fost acordată posesiunea orașului Asolo, localitate unde va rămâne, ca o adevărată patroană a artelor, până la moarte, în 1510, strângând în jur cele mai importante nume ale momentului.

Din protagonista a ceea ce părea, la un moment dat, una dintre cele mai pasionale povești de amor ale istoriei, din regina care s-a luptat din răputeri să-și păstreze fragilul tron a rămas astăzi doar o palidă amintire. Foarte puțin mai știu chiar că unul dintre cele mai cunoscute festivaluri venețiene – cel al gondolelor – i s-ar datora, istoria consemnând că prima etalare de ambarcațiuni viu colorate a fost organizată în 1489, ca ceremonie de bun venit pentru fosta stăpână a Ciprului. ■

condiții, o simplă reverie. Andrea Cornaro știa că familia sa, datorită îndelungatei atestări nobiliare, putea pretinde să i se deschidă aproape toate ușile Europei. Mai mult chiar, faptul că Marco, fratele mai mare, se căsătorise cu Florenza Crispo, fiica mezină a ducelui de Naxos, Francesco I, îi introdusese în lumea celor cu sânge albastru, căci Florenza era strănepoata împăraților din Trebizond, descendenți ai Curții imperiale bizantine.

Una dintre numeroasele odrasle ale lui Marco a devenit speranța clanului Cornaro. Născută de ziua sfintei Caterina (de la care a și primit numele), 25 noiembrie 1454, și crescută într-o mănăstire benedictină din Padova, copila de doar 14 ani l-a fermecat de la prima privire pe Iacob al II-lea. Abil, Andrea Cornaro îi arătase portretul nepoatei, știind că strălucirea ochilor săi negri, pielea fină, ca de

alabastru, sau șuvițele blonde, ce cădeau în cascadă, nu îl puteau lăsa indiferent pe cel care iubise atâta compania femeilor frumoase.

De-a dreptul vrăjit, Iacob s-a grăbit să îi ceară mâna. Destinul însuși pusese la cale ca vicile celor doi să se intersecteze?! Nici pe departe: era simplul produs al unor mașinațiuni abil conduse din ambele părți, o relație de câștig aparent pentru fiecare tabără, atât pentru venețieni, cât și pentru Iacob al Ciprului. Singură, Caterina avea cam tot de pierdut... Dar, să revenim la parafarea afacerii!

Nunta

Reunit în ședință plenară, cu toți dogii și consilierii săi, Senatul Veneției a decis în unanimitate să-i confere ceremoniei căsătoriei o solemnitate specială. Fără ca mirii să se întâlnească efectiv, față în față, mariajul s-a încheiat

rapid, prin procură, în impresionantul Palat al dogilor din Veneția, la 30 iulie 1468. Regele Ciprului, Ierusalimului și Armeniei, cum se intitula Iacob al II-lea, nu s-a deplasat în Lagună.

Fapt cu totul și cu totul ieșit din comun, Senatul a decis ca dota Caterinei să fie una de

rang de regină: avea să primească 61.000 de ducati, sumă cu adevărat fabuloasă, dacă ținem cont de faptul că, în mod obișnuit, în epocă, o dotă varia între 1.000 și 2.000 de ducati. În plus, Caterina Cornaro avea să fie adoptată și „Fiică a Republicii”, o distincție extrem de rară pentru venețieni. O altă abilitate manevră politică a fost atent pritocită de reprezentanții Republicii Sfântului Marcu. Dacă se întâmpla ca Iacob al II-lea să se stingă din viață fără moștenitori legitimi pe linie masculină, coroana insulei revenea văduvei; iar, la moartea acesteia, grație simplului protocol, Veneția prelua insula, îndeplinindu-și unul dintre cele mai râvnite visuri.

Și câștigurile nu se opreau aici pentru lagunari. În schimbul sprijinului promis în lupta cu inamicii interni sau externi, Iacob al II-lea le-a oferit drepturi și privilegii speciale vizând cele două porturi importante ale insulei.

Însă, încetul cu încetul, „Bastardul” începea să realizeze că ceea ce i se păruse alegerea ideală nu era nici pe departe așa. Dacă stătea și cântărea bine ceea ce semnase și promisese, realiza din ce în ce mai mult că își vânduse nu numai sufletul, ci și, într-un final, regatul. Era o capcană extrem de periculoasă și, cum avea să se dovedească în scurt timp, de-a dreptul mortală.

Patru lungi ani a așteptat să treacă până să-și primească, în mod oficial, în Cipru, soția. A încercat chiar să schimbe din mers regulile jocului,

Elena Paleolog și cele două fiice

cutat în fiecare zi recunoașteri în interiorul Transilvaniei, aducând prețioase știri asupra forțelor inamice“. Aceștia sunt primii piloți și observatori din corpul aviației decorați pentru misiunile de recunoaștere îndeplinite.

Detalii despre biografia aviatorului Ion Peneș aflăm din însemnările din război ale artileristului Theodor Pâslaru (*Magazin istoric*, nr. 1 – 6/2016, 1, 2/2017), publicate în anul 2017 de Editura Junimea din Iași. „Era fiu de cioban, de fel din Transilvania. Tatăl său fugise cu oile și cu întreaga familie în Munții Buzăului din cauza persecuției magnaților unguri. S-a stabilit pe moșia unui boier român, închiriind pășunea de pe munți“. Înfiiat de un boier, care mai avea un fiu de vârstă apropiată, a fost dat la școală și, în 1911, a devenit ofițer al Regimentului 16 Artilerie Focșani. După un an de serviciu în regiment, sublocotenentul Ion Peneș a fost trimis de statul major al armatei la Școala de aviație din Franța. Pentru aptitudinile sale, curaj și merite guvernul francez i-a dăruit un avion. „L-am văzut ca aviator, prima dată, în campania din 1913, în satul Cimaceviț, unde aterizase și a venit la noi“, scrie Theodor Pâslaru.

După ce Armata 2 s-a retras din Transilvania, pilotul aviator Ion Peneș a îndeplinit numeroase misiuni de recunoaștere, de bombardament și a susținut lupte aeriene victorioase pe frontul de la Oituz. Prin Decretul Regal nr. 385, din 29 aprilie 1917, a fost conferit Ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a locotenentului pilot Ion Peneș din corpul de aviație, pentru vitejia și devotamentul cu care a dat de la începutul campaniei 12 lupte aeriene și cu care a executat diferite misiuni de bombardament. La 24 martie 1917, fiind rănit de o schijă de obuz, a continuat totuși o recunoaștere îndepărtată, disprețuind durerile provocate de rana de la umăr.

A fost avansat la gradul de căpitan aviator și îl întâlnim, în iulie – august 1917, tot pe frontul de la Oituz. În luptele de acolo a doborât mai multe avioane germane. Colabora foarte bine cu unul dintre ofițerii Misiunii militare franceze, căpitanul Du Sartell. În lupta aeriană din ziua

de 26 iulie 1917, formația de avioane din care făceau parte cei doi ofițeri a doborât trei avioane inamice.

În ziua de 28 august 1917 au avut loc lupte aeriene la care a luat parte și căpitanul Peneș. Theodor Pâslaru, martor ocular, relatează: „după ora 2 p.m., apare aviația inamică, 12 avioane, începând a lăsa bombe pe întreg frontul. Apar și ale noastre, iarăși șase avioane. Se începe o luptă aeriană deasupra noastră. Căpitanul comandor Peneș Ion atacă iar, se bagă în ele, mai avariază două și este atacat și el de alte patru avioane inamice, luat din spate și din părți și dat jos. Avionul lui drag cade în flăcări pe Muntele Blăgan, iar el cade între copacii codrului cu parașuta, rupându-și piciorul stâng și fiind puțin lovit în coaste. S-au urcat ai noștri din infanterie, de l-au dat jos din stejari și pus pe targă și l-au trimis la primul post de ajutor. Apoi trimis la spital la Piatra Neamț. Acolo a fost sărutat și de regina Maria, decorat cu Mihai Viteazul clasa I și avansat la gradul de maior“.

Fratele său, Constantin Peneș, a căzut în luptele pentru apărarea Dobrogei. În luptele de la Cocargea (Dobrogea), din 5 și 6 septembrie 1916, s-au distins prin bravură maiorul Alexandru Romano și locotenentul Constantin Peneș din batalionul 7 Vânători. „Ei au condus trupa în luptă, au dat personal exemplu de disprețul morții și au căzut amândoi ca niște bravi în fruntea unităților lor“. (Înalt ordin de zi nr. 3, din 27 septembrie 1916, în *Monitorul Oficial* nr. 146, din 30 septembrie 1916.)

După război, Ion Peneș a îndeplinit funcția de prefect în județul Prahova. Neplăcându-i politica, și-a dat demisia din funcție. „A fost chemat ca director la aeroportul Băneasa, la Societatea Air France aviația civilă, care făcea curse București – Paris, unde fu până în ziua de 9 februarie 1935, când a murit subit și apoi dus la locul de veci. A murit tânăr, avea 43 de ani. Era susținătorul familiei sale, care scăpă-tase după Primul Război Mondial. Familia sa m-a înștiințat că a fost îngropat, cu toate onorurile, la cimitirul Bellu militar“, nota același Theodor Pâslaru. ■

PRIMUL PILOT MILITAR CARE A TRECUT CARPAȚII

TRAIAN D. LAZĂR

România a început războiul pentru desăvârșirea unității naționale cu 14 avioane militare și 60 de piloți, dintre care 35 erau inapți (N. Iorga, O viață de om așa cum a fost). Conștiente de aceste lacune, autoritățile române au apelat la sprijinul Franței pentru dotarea aviației noastre și trimiterea unor ofițeri aviatori în Misiunea militară franceză pentru pregătirea aviatorilor români (Magazin istoric, nr. 1/2018). Încă dinainte de intrarea în război piloți militari români fuseseră instruiți în Franța, ceea ce a înlesnit cooperarea cu aviatorii francezi. Există documente ce atestă eroismul și combativitatea piloților militari români în îndeplinirea misiunilor încredințate. Între aceștia se numără și pilotul militar Ion Peneș.

Armatei 2 comandate de generalul Alexandru Averescu i se încredințase misiunea de a pătrunde în Transilvania, aflată sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar, prin trecătorile Carpaților: Predeluș, Bratocea, Valea Prahovei, Bran. Unitățile de infanterie, cavalerie, artilerie ale acestei armate au fost susținute de corpul de aviație. Acționând terestru, militarii Armatei 2 au reușit să-și îndeplinească misiunea, trecând granița în noaptea de 14 august 1916. În ziua de 15 august 1916, Regimentul 7 Prahova era deja la Satulung, lângă Brașov.

Aviației i-au revenit, în această fază a operațiilor militare, misiuni de recunoaștere pornind de la bazele din sudul Carpaților. Forțele Armatei 2, depășind bariera muntoasă a Carpaților, s-au

concentrat în Țara Bârsei, de unde au trecut la îndeplinirea unei noi misiuni, înaintarea spre interiorul Transilvaniei. A fost necesar ca aviația să-și mute bazele din sudul Carpaților la nord pentru a susține operațiunile Armatei 2.

Primul pilot militar român care a trecut Carpații ajungând la Brașov și a susținut apoi, prin misiuni de recunoaștere, înaintarea Armatei 2 în Transilvania a fost Ion Peneș. Pentru aceste fapte a fost decorat

cu Ordinul „Steaua României”, la 14 octombrie 1916, prin Decretul Regal 3.026. Se preciza că pilotul locotenent Ion Peneș, însoțit de observatorul sublocotenent Ioan Chirițescu, „a trecut Carpații și, ajungând primul la Brașov, a ex-

Piloți români și francezi din Escadrila F 6

**Două schițe pentru Decebal
și alte două pentru o prințesă dacă**

Decorurile fuseseră realizate de Ignazio Degotti, Mathis et Desroches, Moench; costumele de Jean-Simon Berthélémy.

Creația în sine nu a lăsat urme deosebite în istoria literară și muzicală. Ea reține mai mult atenția ca ilustrare a operei de propagandă, intens servită de instituțiile imperiale pentru glorificarea lui Napoleon I. Evocarea grandioasă a victoriei lui Traian contra dacilor lui Decebal era astfel o manieră de a preamări succesul răsunător al împăratului francez în bătălia de la Jena, din 14 octombrie 1806. Exigențele lui Joseph Fouché, ministrul Poliției, pentru realizarea acestui spectacol au fost colosale. La 6 februarie 1807, el insistă ca „această piesă să fie montată cu fast“, ca „nimic să nu fie economisit, pentru a da ansamblului cea mai mare strălucire“. Într-adevăr, pentru această operă s-au folosit 432 de costume, costurile dublându-se față de suma prevăzută inițial, de la 30.000 la 72.000 de franci, iar pentru realizarea ei s-au adus 13 cai, patru cai

albi fiind folosiți pentru a accentua măreția carului triumfal condus de Traian.

Se pare că Napoleon n-a asistat la premiera operei. El a avut ocazia s-o facă pe parcursul uneia dintre numeroasele ei reprezentări. La 31 iulie 1810, el și suita și-au făcut apariția în timpul reprezentației ceea ce era în obiceiurile sale, după ce scena reprezentând triumful lui Traian fusese jucată. Publicul însă aflăm din *Le Mercure de France* din 4 august 1810 – „a cerut cu strigăte intense ca acest spectacol sublim să fie reluat“, pentru a putea revedea în prezența ilustrului spectator episodul destinat să-i preamărească gloria.

Mult mai interesantă pentru noi este prezența cu această ocazie pe scena pariziană a două figuri emblematice din istoria genezei poporului român: Decebal și Traian. În compoziția piesei și în comentariile pe care ea le-a inspirat în presa vremii lipsesc precizări despre realitatea istorică, mult deformată de autorul operei. Decebal din *Triumful lui Traian* este un rege dac în captivitate, căruia împăratul roman i-a cruțat cu generozitate viața. Nimic nu amintește spectatorilor realitatea ce corespundea la începutul secolului al XIX-lea numelui antic al Daciei, prin care lumea intelectuală și politică desemnase de mai multă vreme Țările Române în unitatea lor.

Pentru curiozitatea tabloului, să amintim că în aceeași perioadă se întâmplă să ajungă pe malurile Senei un urmaș îndepărtat al lui Traian și Decebal, boierul Dudescu, căruia legenda îi atribuie un alt spectacol fastuos în fața societății pariziene, cu intenția de a câștiga simpatiile lui Napoleon în favoarea compatrioților săi. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2019, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– În ce an s-au încheiat lucrările la biserica inițială din Daia?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din ianuarie 2019 este:

Yam

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Horea Banea**, din **Brașov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2019.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

Istoria prin detalii

DECEBAL ȘI TRAIAN PE SCENA OPEREI PARIZIENE ÎN TIMPUL LUI NAPOLEON I

ȘTEFAN LEMNY

Un personaj din galeria de imagini a colecțiilor „Gallica”, coborât de-a dreptul de pe Columna lui Traian, îl înfățișează pe Decebal. El apare în desenul făcut pentru punerea în scenă a unei opere despre care s-a vorbit mult în lumea muzicală din capitala Franței în timpul lui Napoleon I și chiar ulterior.

La rubrica de știri teatrale a gazetei *Le Glaneur littéraire* din 31 octombrie 1807 se poate citi: „Dintre toate spectacolele de care [lumea] s-a bucurat săptămâna trecută la Paris, cel mai impunător și cel mai frumos, acela care a reținut atenția publicului este opera *Traian*. Reprezentația aceasta era așteptată cu o curiozitate dublată de cel mai viu interes. Pompa spectacolului, bogăția costumelor și frumusețea decorurilor au răspuns așteptării generale”.

Era vorba despre piesa *Le triomphe de Trajan* (Triumful lui Traian), tragedie lirică în trei acte, prezentată la 23 octombrie 1807 pe scena Operei din Paris, numită atunci Academia imperială de muzică. Muzica era semnată de Louis-Luc Loiseau de Persuis, violonist, dirijor, director al Operei, și Jean-François Lesueur, viitor membru al Academiei de Arte Frumoase. Libretul îi aparținea lui Joseph-Alphonse Esménard, jurnalist, membru al Academiei Franceze începând din 1810.

De la stânga la dreapta: soldat roman, trei nobili daci luați prizonieri, doi ambasadori indieni, un senator roman, împăratul Traian cu hlamidă și chipul unui alt soldat roman

**Bucuriile
Muzei Clio**

BISERICA SĂSEASCĂ DIN DAIA RENĂȘTE

STEPHAN BILCHER

Nu departe de Sighișoara, pe un drum pietruit care se desprinde de cel județean în satul Apold, județul Mureș, se află satul Daia Săsească. Cu siguranță, comunitatea din Daia a trăit vremuri mai bune. Astăzi, drumurile proaste, infrastructura sărăcieasă și declinul populației marchează imaginea localității.

Și totuși, Daia a supraviețuit vremurilor vitrege și pășește, astăzi, încrezătoare, însoțită de un donator american de notorietate, spre un viitor mai bun.

In vremurile de glorie, satul Daia avea peste 1.300 de locuitori, dintre care mai mult de jumătate erau sași transilvăneni. Această minoritate vorbitoare de limba germană este descendenta celor care, acum 900 de ani, au părăsit regiunea Rhein-Mosel, la invitația regelui Géza al II-lea, pentru a începe o nouă viață în Transilvania.

Satul Daia mai numără astăzi aproximativ 500 de locuitori, printre care aproape că nu se mai regăsesc sași transilvăneni. Aceștia au

Ambasadorul Hans Klemm cu membrii echipei care a lucrat la restaurare

emigrat, începând cu anii 1970, fenomen accelerat după 1990, în Germania.

Printre puținii care au revenit, după mulți ani, este Uwe Hann. Biserica fortificată din Daia și turnul clopotniță se aflau într-o stare avansată de degradare până în anul 2013, când Uwe Hann a preluat inițiativa conservării și restaurării acestora.

El a înființat în România Asociația „Șapte Brazi”, care în parteneriat cu fundația germană „Bona Fide International e.V.” a preluat, prin contract, îngrijirea clădirilor istorice de la Consistoriul Districtual al Bisericii Evanghelice C.A. De atunci încearcă, cu multă pasiune și fonduri limitate, în parteneriat cu Fundația „Biserici Fortificate” și alți parteneri, să salveze acest ansamblu arhitectonic unic, să-l deschidă publicului pentru evenimente culturale.

În anul 1447 s-au încheiat lucrările la biserica inițială din Daia, conform mențiunii

Eveniment

BANCNOTA CENTENAR

În anul Centenarului Marii Uniri, Banca Națională a României a emis o bancnotă aniversară pentru colecționari.

Pe avers sunt înfățișați regele Ferdinand și regina Maria și o imagine a mulțimii adunate la Alba Iulia. Valoarea nominală este de 100 lei. Este pentru prima oară, după 1947, când pe o bancnotă apare chipul unui rege al României. O altă premieră o constituie prezența, pentru prima oară, pe o bancnotă românească, a chipului unei femei.

Pe revers apare un grup statuar feminin, cele patru provincii reunite în 1918 în România, și o imagine de la intrarea suveranilor în București, la 1 Decembrie 1918.

Pe pliantul de prezentare sunt reproduse cuvintele lui Ion I.C. Brătianu, premierul României în cea mai mare parte a perioadei cât am luptat în Primul Război Mondial: „Vă așteptam de o mie de ani și ați venit, ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt în viața unui neam clipe de fericire atât de mari, încât ele răscumpără veacuri întregi de suferință. Bucuria noastră nu este bucuria unei singure generații. Ea este sfânta tresărire de bucurie a întregului popor român, care de sute și sute de ani a îndurat suferințele cele mai crude, fără să-și piardă credința neclintită în sosirea acelei zile care ne unește astăzi și care trebuia să vină, nu putea să nu vină”. ■

După ce biserica nu a mai fost folosită pentru oficierea slujbelor, în interior au mai rămas tribunele și stranele.

Pentru un sat aparent dat uitării, această bijuterie arhitecturală este cu atât mai mult o comoară. Biserica fortificată, cu incinta și zidurile defensive, reprezintă poate singura perspectivă pentru satul Daia de a fi menționat printre destinațiile de turism cultural și, astfel, poate o oportunitate economică și socială pentru locuitorii satului. Această apreciere aparține atât Fundației „Biserici Fortificate”, cât și tot mai multor persoane care se implică activ în păstrarea și protejarea acestui patrimoniu cultural în Transilvania.

De câțiva ani, unul dintre cei mai cunoscuți susținători ai bisericii fortificate din Daia este ambasadorul S.U.A. în România, domnul Hans Klemm. Prin Fondul Ambasadorial pentru Protejarea Patrimoniului (AFCP), Ambasada S.U.A. a finanțat cu 59.300 USD proiectul de conservare a trei biserici fortificate, printre care și biserica fortificată din Daia, județul Mureș.

La 4 mai 2017, ambasadorul Hans Klemm a înmănat episcopului Bisericii Evanghelice C.A. din România primul cec simbolic. La vremea aceea, diplomatul american a subliniat că prin aceste acțiuni, S.U.A. doresc să dețină un „loc de frunte în protejarea patrimoniului cultural”. „Prin aceste acțiuni arătăm respectul nostru pentru alte culturi. Bisericile fortificate medievale din Transilvania sunt parte din patrimoniul cultural european”. Printre proiectele susținute de Ambasada S.U.A. în România se numără: proiectul de conservare/restaurare a sinagogii din Oradea (2012); a cetății din Alba Iulia și a bisericii catolice (2009); un proiect cultural adresat romilor (2007); lucrări de restaurare în centrul istoric din București (2003).

La 25 iulie 2018, ambasadorul Hans Klemm a vizitat din nou biserica fortificată din Daia și a putut să vadă primele rezultate ale lucrărilor de conservare, finanțate din AFCP. În atelierul de meșteșuguri tradiționale, în plină desfășurare în momentul vizitei, domnul Hans Klemm i-a revăzut pe Uwe Hann (Asociația „Șapte Brazi”), Sebastian Bethge, Ruth Istvan și Andreea Mănăstirean (Fundația „Biserici Fortificate”)

și a dialogat cu participanții la atelierul de lucru, veniți din țară, dar și din străinătate (Austria, Republica Moldova).

Atelierul de meșteșuguri tradiționale a fost finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, Fundația Prințului de Wales din România, Ministerul bavarez pentru Muncă, Politici Sociale, Familie și Integrare. Domnul Hans Klemm a aflat din discuțiile cu participanții detalii despre meșteșugul lemnului, tradițiile calfelor călătoare și despre lucrările planificate în viitor pentru conservarea bisericii fortificate și a turnului clopotniță.

Până în prezent au fost finanțate lucrări de reparații punctuale ale acoperișului bisericii; de refacere a sistemului de drenare a apelor meteorice; reparații punctuale la zidul de fortificație și refacerea integrală a fostului șopron din curtea bisericii fortificate (în cadrul atelierului de lucru).

Fundația „Biserici Fortificate” coordonează aceste inițiative, oferind consultanță în domeniul conservării patrimoniului și facilitând parteneriate cu persoane interesate de salvarea ansamblului arhitectural din satul Daia.

Înainte de vacanța de iarnă 2018, domnul ambasador a vizitat Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C.A. din România și Fundația „Biserici Fortificate”, la Sibiu, pentru a înmăna un nou cec simbolic în valoare de 24.900 USD pentru continuarea lucrărilor la biserica fortificată din Daia. În cadrul unei scurte alocuțiuni, domnul ambasador a subliniat cât de importantă este pentru el, dar și pentru instituția pe care o reprezintă finanțarea proiectelor care vizează păstrarea patrimoniului cultural.

Episcopul Reinhardt Guib i-a mulțumit domnului ambasador pentru susținerea constantă și i-a oferit un album foto intitulat *Der befestigte Glaube. Kirchenburgen in Siebenbürgen* (Credința trainică. Biserici fortificate în Transilvania), realizat de fotografii Jürgen Van Buer.

Proiectul din satul Daia, alături de celelalte două proiecte finanțate de Ambasada S.U.A. (Agârbiciu și Movile, ambele în județul Sibiu), demonstrează cât de mult potențial cultural și turistic să află în sate, în aparență uitate, dacă au șansa să fie abordate cu răbdare și optimism. ■

de pe cheia de boltă din cor. La vremea aceea biserica nu avea turn, acesta fiind construit în partea de vest în cursul lucrărilor de fortificare de la începutul secolului al XVI-lea. Ulterior a fost demolat până la înălțimea navei. În aceeași perioadă de construcție se adaugă un cat de apărare peste cor și se construiește zidul de incintă, cu două clădiri defensive. Din cea de vest se mai păstrează doar ruine, în schimb cea estică încă mai este în picioare, ca exemplu tipic de construcție utilitară echipată cu sisteme defensive. În secolul al XIX-lea sistemele defensive încep să fie demolate rând pe rând, dar în exteriorul ansamblului se construiește între 1829 și 1834 o campanilă neoclasică, una dintre cele mai înalte din țară.

Nava bisericii a fost acoperită în 1884 cu un tavan drept, dar corul a păstrat bolta neogotică pe nervuri.

Imagini din timpul lucrărilor de restaurare

Între 1542 și 1550 a pătruns Reforma luterană în Ardeal, ea fiind acceptată solidar de sași. Purtătorul de cuvânt pe teme teologice și organizatorice a fost umanistul brașovean Johannes Honterus. În 1550 biserica luterană ajunsese să fie recunoscută în mod oficial. Denumirea de „evangelic C.A.” înseamnă „evangelic de confesiune augustină”. Începând cu Reforma, limba de propovăduire este germana (respectiv în cazuri singulare și dialectul săsesc).

Biserica s-a dezvoltat tot mai mult spre o comunitate generală de interese a sașilor ardeleni. Chestiunile politice, economice și culturale, dar în special educarea tinerilor în școli bisericești au ajuns din ce în ce mai mult în centrul activității lor. Pedagogi celebri, precum reformatorul școlar originar din Mediaș și eroul Revoluției din 1848 Stephan Ludwig Roth, proveneau din rândurile clerului evanghelic.

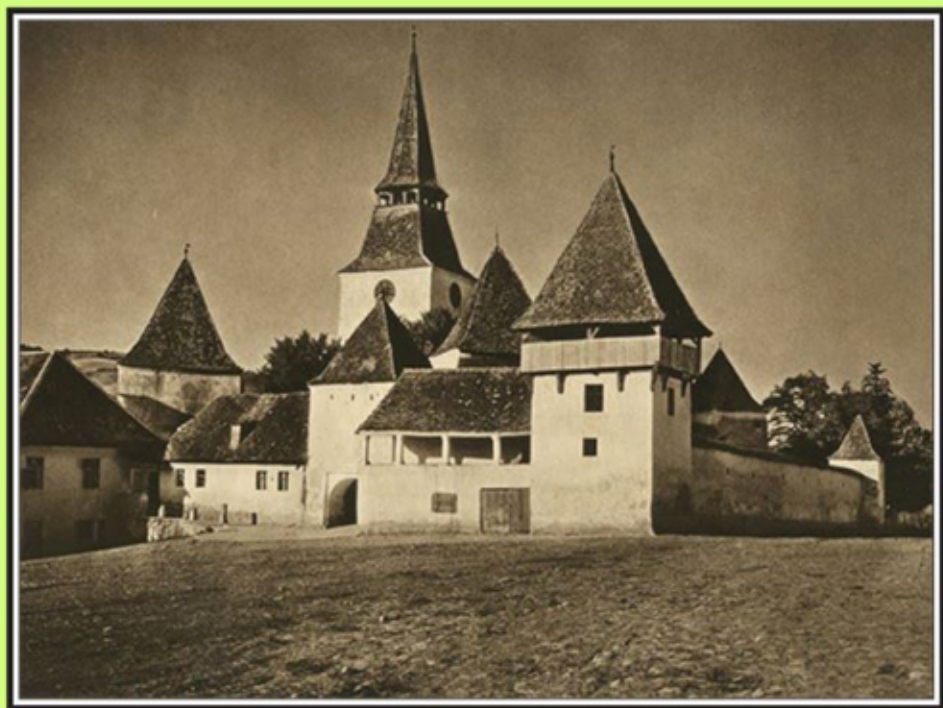
Urmările Primului Război Mondial și înființarea statului România Mare au dus la provocări cu totul noi pentru Biserica Evanghelică. S-a născut Biserica Evanghelică C.A. din România, cuprinzând pe lângă nucleul istoric al Ardealului și comunități bisericești din Banat, Bucovina și din Regatul României de până în 1918, inclusiv comunitățile luterane germane din Basarabia.

După căderea regimului comunist, începând cu anul 1990, au emigrat două treimi dintre enoriașii Bisericii Evanghelice C.A. din România în Germania. Astăzi au rămas mai puțin de 15% din numărul inițial al enoriașilor evanghelici.

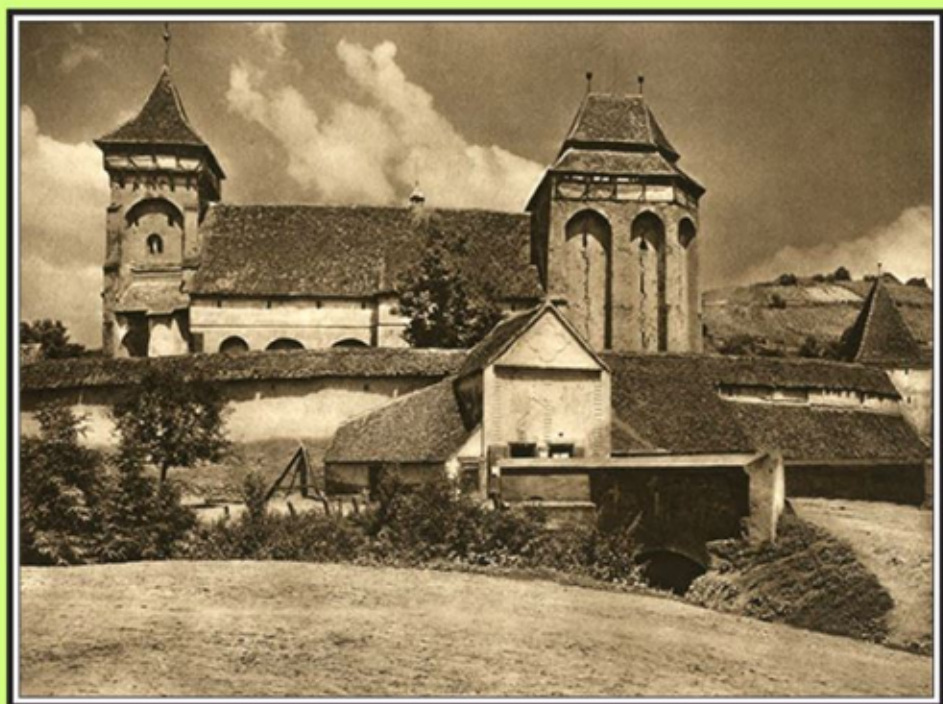
Acest număr redus de persoane, oricât de multă pasiune ar pune în îngrijirea bisericilor fortificate, nu mai poate asigura păstrarea a peste 160 de biserici fortificate.

În acest context, Biserica Evanghelică C.A. din România a înființat în anul 2016 Fundația „Biserici Fortificate”. Scopul acesteia constă în coordonarea proiectelor de conservare a bisericilor fortificate și a patrimoniului cultural mobil; dezvoltarea de concepte și strategii; programe de formare; organizare de evenimente de specialitate, turism cultural și *fund-raising* (strângere de fonduri) și alte activități.

După Traian Băsescu (România) și Joachim Gauck (Germania), domnii președinți Klaus Iohannis și Frank-Walter Steinmeier au preluat patronajul Fundației „Biserici Fortificate”. ■

Biserica fortificată din Archita...

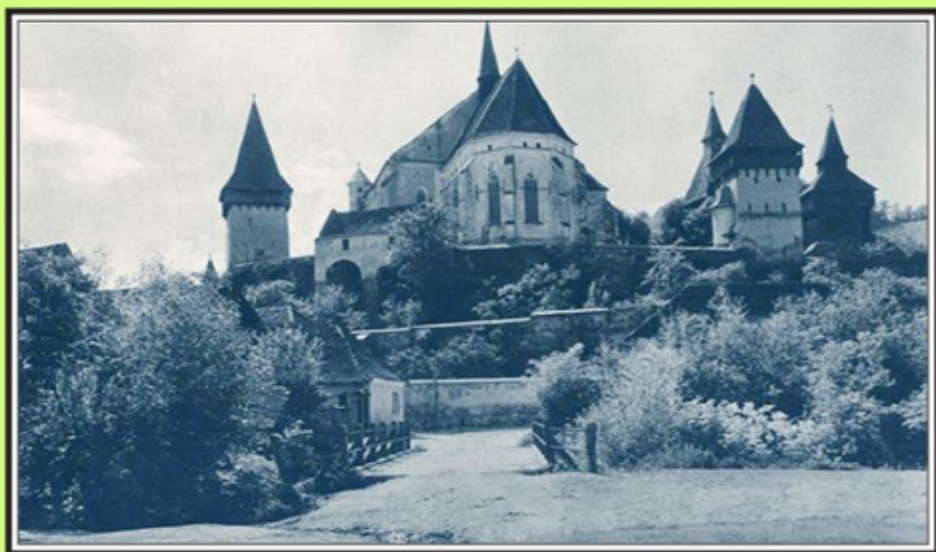

... și cea din Valea Viilor (Wurmloch)

ALBUM ISTORIC

Avem în Transilvania un patrimoniu cultural unic în Europa. Vreme de opt secole, sașii au conviețuit cu românii și ungurii, ridicând frumoasele biserici fortificate. Apoi, în câteva decenii, au părăsit aceste locuri aproape în totalitate. Moștenirea lor arhitecturală este, în multe părți, în pericol.

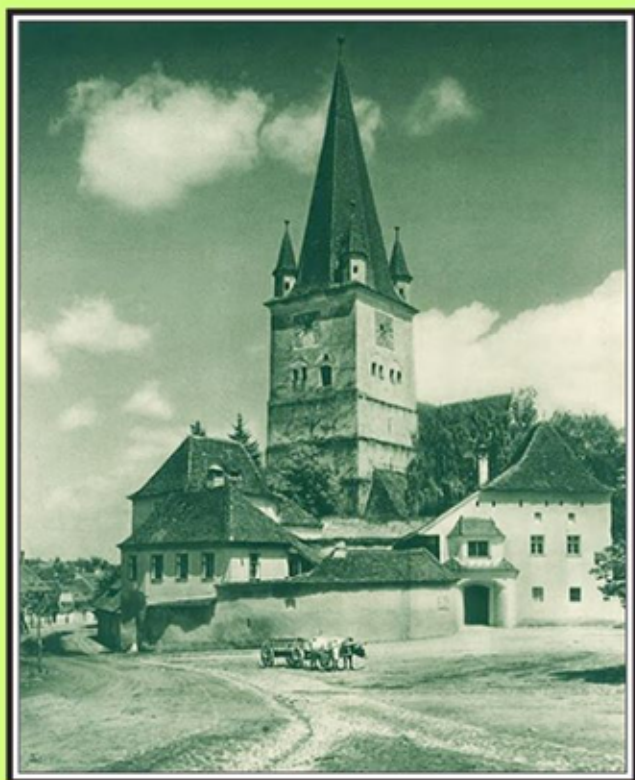
Ilustrăm acest Album istoric cu câteva dintre aceste bijuterii arhitecturale, surprinse de fotografii german Kurt Hielscher în deceniul patru al secolului trecut.

Biserica fortificată din Biertan

Zid de apărare, Homorod

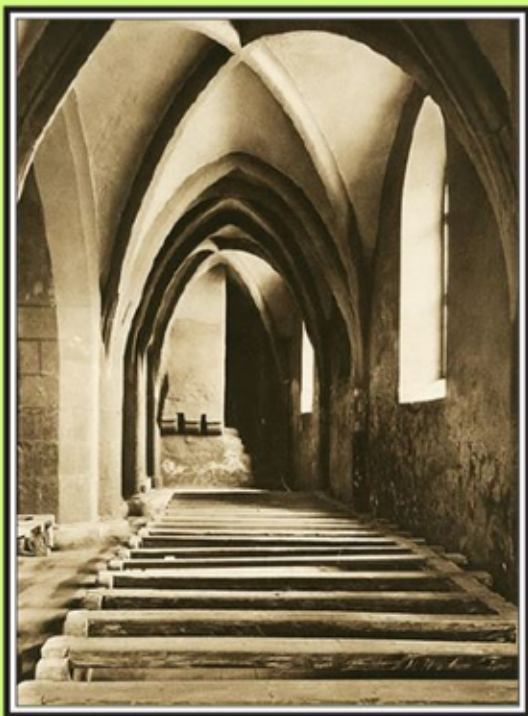
Biserica fortificată din Cisnădie

Enoriași din Viscri

Interior din Biserica Neagră, Brașov...

... și Hărman

Biserica fortificată din Dealu Frumos

ortodoxe, care stabilise ce cărți sunt acanonice și ce cărți nu trebuie „primite” din Vechiul Testament, el ia ca text de bază ediția unor filologi protestanți, aceea din Frankfurt pe Main, 1597, și traduce tot. În felul acesta, datorită lui Milescu, avem în românește prima tălmăcire a unui text filosofic, și anume, *Tratatul despre rațiunea dominantă* (în versiunea lui Milescu *Despre sângele și inima gânde*), scriere atribuită fals scriitorului evreu Iosephus Flavius, mai probabil datorată unui cărturar din epoca elenistică și din cercul de gândire al filosofului Posidonius. Textul este important nu numai pentru locul pe care îl face rațiunii de gândire, nu numai pentru bogăția sa de termeni filosofici sau etici, dar și pentru importanța pe care a avut-o în literatura umanistă europeană. Deși incontestabil apocrif, el a fost prelucrat de Erasm din Rotterdam, în 1517, și tradus apoi în cehă, franceză, engleză, italiană, olandeză și engleză. În anii activității sale literare din Rusia, Nicolae Milescu va mai avea prilejul, cum vom vedea, să reia în scrisul său motive umaniste.

Bine informat de bogata sa bibliotecă de la Mărgineni,

Luigi Ferdinando di Marsigli

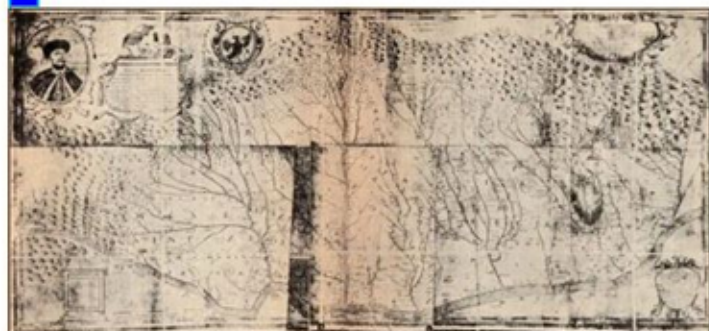
Stolnicul Constantin Cantacuzino cultivă din educația sa umanistă aceleași motive în imediat raport cu problemele de atunci ale gândirii și luptelor politice românești. Cu o răbdare și o metodă pe care, din nefericire, nu le-a putut până la capăt folosi, el insistă în a sa *Istorie a Țării Românești* asupra originii latine a românilor, asupra vechimii instituțiilor lor, asupra unității populațiilor din cele trei Țări Românești. În harta pe care o întocmește insistă asupra urmelor arheologice; în corespondența cu Luigi Ferdinando di Marsigli, cărturar italian din Bologna în slujba Imperiului Habsburgic, el ne oferă exemplul unui om de știință european conștient

de ceea ce îl leagă, printr-o origine latină comună, de corespondentul său.

Noua învățătură să pătrundă cât mai larg

Deși angajat prin epocă și prin scrieri unei perioade mai noi a culturii românești, Dimitrie Cantemir rămâne un ilustru reprezentant al Umanismului nostru. Înainte de a-și fi redactat operele în latină la Curtea lui Petru cel Mare, el cunoscuse cel puțin două mesaje umaniste: cel european și cel persan. Uităm adesea că Umanismul nu este, cronologic, un privilegiu al culturii europene: în literatura chineză despre un motiv al „omului” se scria deja în secolele VIII – XII. Migrând spre Apus, regăsim acest motiv în culturile armeană și georgiană din secolele X – XII. La Istanbul, în contact atât cu cărturari europeni de la ambasadele franceză sau olandeză sau cu dascălii greci de la Marea Școală a Patriarhiei, fără să mai pomenim de știutele sale relații în lumea învățaților otomani, Cantemir a putut atinge, prin umanismul său, nivelul unei anumite libertăți de cugetare. În tot scrisul său ne vom întâlni frecvent cu această însușire a eruditului principe. În *Divanul*, prima sa operă, el citează degajat autori creștini, greci, latini sau persani, precizând, în cazul celor din urmă, „măcar că păgâni erau”. În *Hronicul vechimii moldo-vlahilor* el desfășoară, cu toată erudiția de care era capabil, o caldă pledoarie pentru latinitatea poporului român. În ultima sa operă,

Harta Țării Românești realizată de Stolnicul Cantacuzino

Continuăm prezentarea intervenției susținute la Cursurile de vară și colocviile științifice de la Sinaia (23 iulie – 19 august 1972), începută în numărul anterior.

UMANISMUL ROMÂNESC

VIRGIL CÂNDEA

Is-au recunoscut lui Ureche – altminteri scriitor strâns legat prin limbă sau stil de tradiția literară precedentă – și alte merite umaniste. În afara originii noastre latine, desigur datorită cunoașterii acestei limbi clasice, el vede repede legătura între română și latină; el observă unitatea populațiilor românești din Moldova, Țara Românească și Transilvania. Cu alte cuvinte el are o limpede viziune a vechii Dacii despre care știa din lecturile sale, pentru că face referințe, uneori, la Letopisețele latinești (e vorba de umanistul italian Eneas Silvius Piccolomini, ajuns papă ca Pius al II-lea). În sfârșit, Ureche insistă asupra conceptului de glorie, scump umanistilor, când evocă biruințele moldovenesti asupra otomanilor. Locul Umanismului în formația și opera lui a fost pus la îndoială, dar cu toate acestea n-am putea încerca o cât de sumară înfățișare a Umanismului românesc fără a-l cita. Mai toți umanistii români de după Grigore Ureche l-au cunoscut și l-au urmat. Miron Costin, și el un elev al școlii catolice din Bar, care citează frecvent autori latini, insistă, cu mijloace erudite superioare, asupra tezelor lui Ureche: latinitatea românilor, unitatea lor dincolo de provinciile în care erau separați, originea latină a limbii noastre. „Cea mai strălucită dovadă a acestui popor – scrie Costin – de unde se trage este limba lui, care este adevărată latină, stricată, ca și italiana“.

Dar în afara preocupărilor lui istorice și politice – pe care le-a manifestat cu neobosită energie, scriind chiar cărți destinate informării cercurilor cultivate străine despre originea și drepturile poporului român –, Costin își ilustrează umanismul și printr-o nouă, nostalgică viziune despre civilizație și despre ceea ce în Italia vremii lui se chema *gentilezza*. Nu cunoscuse această țară decât din scrieri sau relatări. Dar visa pentru Moldova o asemenea dezvoltare. Prin informația și condeiul cărturarului umanist se comunica cititorului român al vremii tot ce am fi voit să fim și ce s-ar fi putut împlini la noi, dacă

nu ne-ar fi împiedicat, cum tot Costin spunea, „veacul nostru de acum cu mare greotăți“.

Exemplul unui om de știință european

Spătarul Nicolae Măilescu desfășoară și el o operă uma-

nistă, dar în scrieri de expresie diferită. Viitorul ambasador – primul! – al țării lui Rusiei în China își petrecuse cei câțiva ani cât a fost capuchehaie al lui Grigore Ghica, la Istanbul, traducând *Vechiul Testament*. Traducerea însăși este un document de prim ordin al Umanismului românesc: făcută după mai multe versiuni grecești și latinești, ea folosește cu o neașteptată consecvență criteriile criticii de texte. La sfârșitul manuscrisului întâlnim cea dintâi tablă de sigle din istoriografia filologiei noastre. Dar opțiunile umaniste ale Spătarului sunt mai numeroase. Neglijând hotărârile sinoadelor Bisericii

Virgil Cândea în dialog cu Emil Condurachi (stânga)

sunt bune carele le înțeleg toți". Incontestabil, umaniștii au contribuit în mare măsură la introducerea limbii românești în cultura noastră, ca și la răspândirea unor adevăruri fundamentale în conștiința colectivă a poporului nostru. Este, în acest sens, exemplară rezonanța peste secole a unei afirmații ca aceea a Stolnicului Constantin Cantacuzino: „Iată, noi, rumânii, suntem adevărați romani și aleși romani în credință și în bărbăție... Însă rumânii înțeleg nu numai

ceștea de aici, ce și din Ardeal, carii încă și mai neași sunt, și moldovenii, și toți câți și într-altă parte se află și au această limbă... că toți aceștea dintr-o fântână au izvorât și cură".

Inventarul de idei al umaniștilor noștri coincide cu acela al colegilor lor occidentali și în puncte de semnificație social-politică privind însăși condiția omului de cultură. În *Închinarea* traducerii sale adresată mitropolitului Ștefan al Țării Românești, Daniil Panonianul afirmă că „bunătatea [citește: virtutea] nu vine nice se trage de pre moșneani și de strămoși", ci ea poate răsări chiar „într-un sat prost și de nemica de întru niște oameni oarecum", și ea poate fi meritul oricărui capabil „să se facă cu nevoia lui și cu multă socotință și luarea aminte minunat întru lucruri și întru îndreptări". Nicolae Milescu nota, la fel, în *Descrierea Chinei*, că în această țară „cu cât este cineva mai învățat, cu atâta primește

Mitropolitul Dosoftei

mai mare cinste; la ei, de la învățătură pornește orice mărire... Astfel, în China nu se ia în seamă noblețea; la ei cel mai nobil este cel mai învățat". Și tot pe acea vreme Dosoftei mitropolitul ridiculiza pe boierii moldoveni care, după moda poloneză, își căutau fanteziste antecedente, „unii și cu plată, să-și facă nume de șleahță [de nobil – n.n.] pentru cinstea și slava acestei lumi trecătoare, că unii sâlesc să răspundă din coruna leșască, alții din Țarigrad, alții din Antiohia și din Râm". Tuturor le putea răspunde un text din același secol: „Întru blagorodia [noblețea – n.n.] părinților nice un om să nu le laude, că toți suntem dintr-un pământ... că blagorodia omului iaste-n bunătatea lui". În tot ce precede întâlnim motivul atât de umanist al înnobilării prin virtuți și cultură. Alături de alte idei umaniste el era, așadar, atent studiat și cu convingere împărtășit de cărturarii noștri din secolul al XVII-lea.

Primatul rațiunii

Mai apare la umaniștii români ideea capacității limbii populare – așa-numita *vernacula lingua*, iar la noi „limba cea proastă [adică simplă – n.n.] de obște" – de a exprima adevăruri înalte sau de a servi în creațiile literare. Folosirea generală a limbii române în scris de către umaniștii noștri nu corespunde numai nevoii de comunicare cu publicul sau numai unui moment din dezvoltarea culturii românești,

când limba populară lua locul slavonei cărturărești, ci și unei prețuiri a acestei limbi vorbite, urmașă a latinei. Dosoftei versifică *Psaltirea* în românește, iar Miron Costin, într-o notă explicativă la poemul său *Viața lumii*, arată că l-a compus „mai mult să văză că poate și în limba noastră a fi acest felu de scrisoare ce să chieamă stihuri. Și nu numai aceasta, ce și alte dascălii și învățături ar putea fi pre limba românească", adaugă umaniștul moldovean. Ideea era predilectă umaniștilor apuseni și știm că Dante a scris o întreagă lucrare pentru demonstrarea nobleței limbii vorbite, *De vulgari eloquentia*.

Alte trei idei umaniste apar la cărturarii români de care ne ocupăm: mai întâi o nouă viziune asupra omului rațional, asupra căruia insistă, de pildă, Dimitrie Cantemir în *Divanul*. În această lucrare se duce o dispută între Suflet și Corp (sau între Înțelept și Lume) cu privire la modul de

Cartea sistemelor religioase mahomedane, el apără, cu o simpatie abia voalată, valorile culturii islamice. Credincioși gândirii poporului lor, umaniștii români nu-și dezmințeau idealurile nici când se ocupau, accidental, de culturi străine.

Umanismul românesc este, în liniile sale definitorii, tardiv și selectiv. Tardiv, pentru că nu se angajează în noul curent european decât atunci când condițiile politice și culturale îi îngăduie. Selectiv, pentru că din manifestările umaniste românii rețin numai ce convine nevoilor lor imediate, tot așa din cele politice și culturale.

În istoria Umanismului european, Umanismul românesc ocupă unul dintre ultimele capitole. Firește, acesta nu este un motiv de îngrijorare, pentru că cercetătorii atenți îi vor acorda același interes ca și primei faze a fenomenului.

Ceea ce este important în Umanismul românesc este, de fapt, adoptarea lui critică. Iar adoptarea critică a oricărui curent străin înseamnă un certificat în plus pentru maturitatea unei culturi.

Umanismul filologic sau acela indiferent față de autoritățile ecleziastice s-a afirmat la noi, cum arătam mai sus, prin Milescu. Un spirit de umanism european, manifestat dincolo de obligațiile sale, a ilustrat Dimitrie Cantemir. Dar ceea ce definește Umanismul românesc este atașamentul său față de problemele de atunci sau de mai

Numele lui Dimitrie Cantemir, alături de cele ale altor savanți, pe placa de la Biblioteca Sainte-Geneviève

destinația lui, prin preocuparea difuzării lui prin cărți „de obște”. Este suficient să analizăm titlurile tipăriturilor românești din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea pentru a înțelege marea dorință ca noua învățătură să pătrundă cât mai larg în rândurile poporului și să rodească.

Noblețea omului stă în bunătatea lui

târziu ale poporului nostru. S-a putut astfel defini Umanismul românesc drept un Umanism civic – noi l-am numit popular. În orice caz, străduința culturii românești, începând cu sfârșitul secolului al XVI-lea și în tot secolul al XVII-lea, de a da cărți în limba poporului, adresate „întregii seminții românești”, nu a scăpat niciunei cercetător al culturii noastre vechi. Faptul că învățații noștri umaniști au încercat să dialogheze cu știutorii de carte din timpul lor, vorbindu-le despre originea noastră latină, despre comunitatea lor ca popor cu românii din celelalte principate române, despre romanitatea limbii lor, despre vechimea instituțiilor lor, despre faptul că în trecut țările lor fuseseră independente, toate aceste idei transmise prin „cărți pentru toată seminția românească” ni se par a fi o caracteristică fundamentală a Umanismului nostru. Firește, acest Umanism nu era popular prin expresia lui, datorată unor cărturari cu îngrijită pregătire, dar prin

Nu numai această preocupare, dar și alte note apropie Umanismul românesc de cel venețian. Promotorii lui nu sunt cărturari care-și pot îngădui luxul de a comenta îndelung texte clasice, ci înalți dregători pentru care scrierile clasice și reflecția filosofică sunt o rară delectare a ceasurilor de răgaz. Și unii și alții cugetă îndeosebi la problemele imediate ale societății lor. Și unii și alții se gândesc la posibilitatea de a-și răspândi ideile prin educarea poporului.

Din această primă categorie, de importanță generală, fac parte ideile cele mai frecvent vehiculate de umaniștii români: ideile pe care le puteau toți românii înțelege, ca aceea a originii lor romane, a unității lor de neam, a necesității ca adevărurile să fie tuturor accesibile – după pilda lui Simion Ștefan, mitropolit de Alba Iulia, care declară că „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni care împlă în toate țările, așa și cuvintele acelea

Românii au fost principalii susținători ai Sfântului Munte, în general ai ortodoxiei din cuprinsul Imperiului Otoman, vreme de mai multe secole. Dar pentru români s-a găsit cu greu posibilitatea de a avea un locaș de cult acolo. Continuăm povestea acestuia, începută în numărul trecut.

UN SCHIT MOLDOVENESC LA SFÂNTUL MUNTE ATHOS

SERGIU IOSIPESCU

În cugetarea politică românească chestiunea aromânească își află afirmarea odată cu exilul de după Revoluția de la 1848 – 1849. Într-o scrisoare către Ion Ghica, de la Paris, din 22 – 25 octombrie 1849, Nicolae Bălcescu mărturisea: „Eu aveam hotărârea, viind la Constantinopol, de a mă așeza între cuțovlahi, căci socot de neapărat a developa naționalitatea într-acest avanpost al românismului. De a putea trimite un om zdravăn acolo, ca să ne facă un raport asupra stării morale și politice a lor, apoi am căuta o școală și să dăm de lucru la atâția tineri ce mor de foame. Ar trebui ca trimisul tău să ia acolo bine cu popii și să-i [...] a căpăta fonduri pentru deschiderea unei școli“.

Pe țințari îi întâlnea în 1852 răspândiți în Attica spiritualul călător francez Edmond About, care îi numea „valahi“ și care remarcă latina coruptă pe care o vorbeau.

Intervenție fără succes

Dar cel mai atent cercetător al țințarilor, în vremea chiar a Războiului Crimeii, a fost fostul revoluționar muntean

Dimitrie Bolintineanu, aromân la origine. Călătorind în Peninsula Balcanică, Bolintineanu calcula că în Macedonia sunt 450.000 de țințari, în Thessalia 200.000, în Epir și în Albania 350.000, în

viață cel mai potrivit pentru atingerea desăvârșirii și fericirii umane. Multe dintre tezele Lumii (ale Corpului) pe care le combate Înțeleptul ne ajută să cunoaștem un mod răspândit de gândire din timpul lui Cantemir, opus învățăturilor Bisericii. Umanistul moldovean prezintă pe om drept o ființă înzestrată cu rațiune (socoteală, în terminologia lui) și se străduiește a-i afla, între rigorile moralei creștine și ispitele vieții pământești, o comportare convenabilă atât pentru mântuirea sufletului, cât și pentru confortul trupesc. În această dispută rațiunea însăși are un mare rol ca arbitru; deși apelul la citate de autoritate ocupă un loc mare în lucrare (dar nu numai la scrieri sacre, ci și la autori de renume, greci, latini sau occidentali, citați

„măcar că păgâni erau“), este vizibil efortul autorului de a obține triumful tezelor Înțeleptului prin argumente logice, prin convingerea Lumii, prin dovezi de ordin rațional. Este un prim pas către ridicarea rațiunii la funcțiuni ce fuseseră rezervate până atunci credinței, și aceasta reprezintă încă o idee nouă, umanistă și laică, în cugetarea noastră medievală.

În sfârșit, umanistii români, sinceri patrioți, dornici să contribuie la o dezvoltare multilaterală a poporului lor, acordă o particulară atenție conceptelor de civilizație și cultură, convertite în inven-

tarul lor de idei și termeni în învățătură (procopseală), bune năravuri (moralitate), cetăți iscusite, bivșugurile și frumusețurile pământului, desfătaciunea traiului, oameni de omenie și subțiri. Cantemir apără și mai convingător și mai nuanțat valorile civilizației și ale culturii. El descrie – ca și mai înainte Stolnicul Constantin Cantacuzino – noblețea civilizației antice, greco-latine, deplânge distrugerea Parthenonului de către

Promotorii Umanismului la noi sunt mai puțin orășeni – pătură socială puțin dezvoltată pe atunci –, cât cărturari de origine aristocratică sau clerici proveniți din țărânie. Caracteristic acestor cărturari este însă faptul că ei nu se retrag într-un turn de fildeș al preocupărilor lor intelectuale, ci creează în sensul aspirațiilor generale ale societății românești a vremii și adresează rezultatele scrisului

lor întregului popor, în limba acestuia.

Umanismul românesc este, într-adevăr, selectiv în sensul că el cultivă din inventarul de idei și acțiuni ale Umanismului apusean numai ceea ce corespunde nevoilor politice sau culturale de atunci ale poporului român. De aceea, acest curent se manifestă la noi cu precădere în

istoriografie, gen ce avea pe atunci o puternică relevanță politică, insistând asupra originii latine și a unității de neam a românilor. Nu lipsesc însă nici alte motive de gândire sau literare caracteristice umanistilor, ca: indiferența față de vechile adevăruri de autoritate apărute de Biserică, uneori discutarea lor, prețuirea limbilor și literaturilor clasice greco-romane, cultivarea limbii populare, afirmarea ideii înnobilității prin cultură, o nouă concepție despre om, insistând asupra primatului rațiunii sau asupra binefacerilor civilizației și culturii. ■

Gravură înfățișând distrugerea Parthenonului, în 1687

venețieni în 1687, laudă științele și artele pe care le numește „podoaba vieții“ (*vitaie cultus*), educația și purtările aale.

Recapitulând, constatăm că Umanismul românesc prezintă următoarele trăsături: el este mai tardiv decât cel occidental; apariția lui la noi este mediată de cercurile de cultură din Transilvania, Polonia sau Italia, în cazul din urmă și prin Levant; primii umanisti sunt formați în școli apusene, unele create sub influența Contrareformei, sau în școli românești înființate sub influența aceluiași curent.

Baronul de Sina

cultura românească. Planul se pare că a fost conceput de Grigore vodă Ghika, desigur sub influența lui Negri, Rallet și chiar Bolintineanu. Acest lucru este sugerat de Bolintineanu, care scria în 1858: „Răposatul Grigore Ghika, fostul domn al Moldovei, avusese ideea să vie în ajutorul populațiunelor române din Macedonia, cu mijloacele de învățământ”.

Astfel, la 28 mai 1856, Epitropia Seminarului Central „Veniamin” din Iași, aflată sub patronajul mitropolitului Moldovei Sofronie Miculescu, se adresa Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice, arătând că egumenul Nifon, al schitului românesc de la Sfântul Munte, a luat de la Seminarul Central pe clericul Gheorghe Ștefănescu, absolvent al cursului de opt ani, „spre a-l ave întrebuințat la acel schit pentru învățături”. Se arăta apoi că epitropia „au socotit totodată de o neapărată trebuință a hărăzi, din biblioteca Seminariei,

pentru acel schit, un numer de 200 tomuri cărți, care s-au socotit a fi de trebuință acolo atât pentru părinții români din Sfântul Munte, cât și pentru macedo-românii din acele locuri, carii ar vizita acel Sfânt locaș; drept care epitropia au socotit de cuviință a mijloci și la onoratul Departament ca, spre lățirea și sprijinirea naționalității românești și în acele locuri, să se facă și din partea sa vreun ajutoriu pre cât se va pute închipui”.

Ministrul Cultelor și Instrucției Publice, Dimitrie Rallet, în urma cercetării ce se făcuse în depozite și librării și cu asentimentul inspectorului general al școlilor, decidea ca să se dea pentru Școala românească de la Muntele Athos: 50 de abecedare ale lui Theodor Codrescu, 30 de geografii pentru clasa a doua primară ale lui August Treboniu Laurian, 20 de geografii pentru clasa a treia, 25 de exemplare din *Istoria Românilor* a lui Laurian, opt exemplare din *Cronica* lui Gheorghe Șincai, „dintre care două se vor trimite la Constantinopol pentru românii de acolo, cât și trii *Istoriei* a domnului Laurian și trii litopiseși” (trei exemplare din *Letopiseșii* editate de Mihail Kogălniceanu), zece exemplare din *Agronomia* lui Filipescu, 50 de evanghelii, 20 de exemplare din *Aritmetica* lui Lasarini, 20 de exemplare din

gramatica lui Măcărescu. Un particular, Dimitrie Gusti, co-proprietar al tipografiei „Buciumul Român”, oferea, la 13 iunie 1856, pentru școala românească de la Athos, cinci exemplare din *Geografia* pentru școlile elementare și cinci exemplare din *Retorica*, al cărui autor era. Departamentul îi mulțumea pentru donația făcută, care s-a adăugat la „osăbitele cărți ce s-au dat schitului român de la Muntele Athos, unde s-au destinat înființarea unei școli pentru românii din Macedonia”.

La 13 iunie 1856, Gheorghe Ștefănescu semna o chitanță

Generalul Ioan Coletti

de luare în primire a 193 de volume. Scrisul său caligrafic, cu literele *m* și *t* în caractere latine, titlurile (însemn ondulat pus deasupra cuvintelor prescurtate), socotelile sale corect făcute, dovedesc că pentru școala română de la Athos a fost ales un om corect și sânguinos.

Tracia 200.000, cifre verificabile doar prin publicarea defterelor otomane. Deci, după Bolintineanu, pe la 1853 se aflau sub suzeranitatea otomană aproape 1.200.000 de țînțari. În legătură cu înfățișarea acestora, el observa: „Cei mai mulți poartă sarica de păr de capră și fesul cel mic roșu. Sub sarică, o cămașe, cioareci de păr de capră; în unele sate mari sau orașe, poartă șalvari, ilec, fes. Păstori, veșminte albe. Țărani sunt rău hrăniți, deși mulți sunt proprietari de tărâme, vii, case, vite. Pâne de făină sau de mălai, de porumb, ceapă, usturoi, rădichi, brânză, legume fierte cu apă; rareori pastramă de capră și miel, rareori încă, carne proaspătă sau pește. Numai la zile mari frig câte un ied sau un miel. Mai toți fumă, vin beau puțin nu am văzut niciun om beat în aceste locuri“.

Toți călătorii amintiți, la care se adaugă englezul Martin Leake, sunt de acord în a lăuda îndemânarea aromânilor în meșteșuguri și afaceri. Mulți aromâni reușiseră în afaceri atât de bine, încât numele lor era vestit la Atena, Viena, Londra, București, Constantinopol. Între cei mai vestiți erau la Viena banherul baron Sina și, la Atena, generalul Ioan Coletti (1773 – 1847), născut în satul Săracu de lângă Yanina, premier al Greciei sub regele Othon I de Bavaria. Dimitrie Bolintineanu observa dragostea aromânilor și mai ales a frumoa-

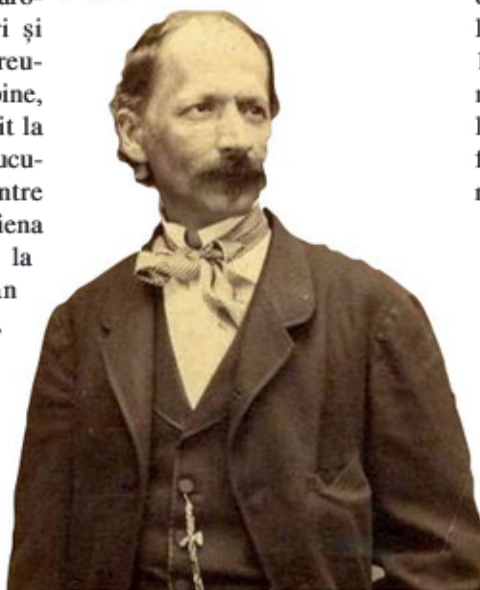
Edmond About

selor femei pentru limba lor „arămănească“ și conchidea: „Românii din Macedonia nu sunt greci, sunt români: trebuie să fie români; nu este ideea noastră de a-i uni cu noi, căci suntem depărtați de dânsii; nu este ideea noastră a-i ajuta să opereze răsculări. Cugetul nostru este ca acest popor de un milion, aruncat

în Macedonia, cată să aibă conștiința naționalității sale; cupa vieții sale poate să fie mică, însă trebuie să fie cupa sa“.

Problema aromânilor a fost mult discutată în perioada Războiului Crimeii. Eugène Poujade, consulul Franței la București, înrudit cu familia Ghica din Țara Românească, a înaintat guvernului său un memoriu în favoarea aromânilor. Bolintineanu însuși prezentase lui Fuad Pașa un memorandum în care propunea crearea pentru aromâni de „școli românești, biserici cu preoți de-ai lor, să citească în limba lor și a organiza o miliție armată, pentru garda liniștii publice și derventelor [trecători a căror pază era asigurată de comunități locale, de multe ori de aromâni, în schimbul unor privilegii], dintre dânsii, în felul grănicerilor și dorobanților noștri“. Fuad Pașa s-a arătat favorabil ideii, dar a amânat realizarea din considerente de oportunitate. În misiunea lor la Istanbul din toamna lui 1855, Costache Negri și Dimitrie Rallet au intervenit pe lângă guvernul otoman în favoarea aromânilor, dar li s-a răspuns nefavorabil.

Dimitrie Bolintineanu

Un om corect și sânguinos

În același an, 1855, și în anul următor, a fost pus în practică de guvernul Moldovei planul ca prin schitul moldovenesc al Înainte Mergătorului de la Muntele Athos să se răspândească printre aromâni

s-au dat și cărțile trebuitoare, spre a se lăși între coțovlahi, carii cunoscându-și naționalitatea lor ar fi folositori și pentru țările unite, fiind din ei mari capitaliști în Europa". Egumenul încheia afirmând despre schit: „în viitorime nădăjduiesc că va aduce mângâierea nației în tregi“.

Implicații contemporane

În 1862 Ministerul Cultelor al României acorda schitului o subvenție de 12.000 lei vechi. Anul următor se crea la București un comitet macedo-român din care făceau parte Dimitrie Bolintineanu, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac și alții. Astfel, acțiunea culturală în sprijinul macedo-românilor s-a amplificat. Construcția schitului a fost terminată în 1866, când episcopul Isaia Deoclias a sfințit românește chiliile și biserica. Aceasta din urmă era de tip atonit, cu naosul larg, cu o galerie și cu turle boltite. Schitul de la Muntele Athos continuă și acum să poarte titulatura oficială de „Sfântul schit moldovenesc al Sfântului Ioan Botezătorul din Sfântul Munte“, deși între timp țara luase denumirea de România. Între 1868, când călugării munteni ajunseră să precumpănească și egumenul moldovean Nifon demisionase, și 1876, schitul a repetat în mic luptele dintre unioniști și separatiști din Principate, anterioare Unirii. Unioniștii locali, conducând de egumenul muntean

Damian, au ieșit victorioși asupra separatiștilor, ce aveau în frunte pe ieromonahul Nectarie, originar din Fălciu. Victoria unioniștilor a fost recunoscută și de patriarhul de Constantinopol Ioachim la 1 octombrie 1876, când schitul a devenit oficial din moldovenesc „Schitul românesc al Sfântului Ioan Botezătorul“, așa cum de fapt îl dorise de la început ctitorul său, principele Grigore Ghika al Moldovei.

Schitul românesc de la Muntele Athos, prin scopul cultural care i-a fost încredințat, a reprezentat un sprijin pentru dezvoltarea unuia dintre neamurile Imperiului Otoman. Vorbind despre situația aromânilor, geograful francez Elisée Reclus scria la 1877: „Ei nu au învățat decât de puțină vreme să se simtă solidari cu românii din nord“.

A trecut peste un secol și jumătate de la întemeierea schitului românesc din Sfântul Munte Athos. Dacă, în ciuda vicisitudinilor vremurilor, menirea sa religioasă a continuat, rolul său în propagarea limbii și literaturii române între vlahii din Balcani s-a estompat treptat.

Nu este aici locul unei analize a evoluției statelor și popoarelor din peninsula. De la Războaiele Balcanice din 1912 – 1913 și mai ales după Primul Război Mondial, efortul de „omogenizare etnică“ a cunoscut un ritm ascendent, cu agravările cunoscute de la finele regimurilor comuniste și tragediile din anii '90 ai se-

colului trecut. Ceea ce se impune a fi remarcat este discrepanța între ceea ce era unanim acceptat în secolul al XIX-lea referitor la originea și soarta aromânilor și concepțiile actuale asupra acestora. Revelatoare îmi pare teoria explicării prezenței populațiilor „latinofone“ din Peninsula Balcanică prin romanizarea localnicilor „macedoneni“, a tracilor. De aici până la teoriile grecești contemporane despre elenicii latinofoni care ar fi vlahii nu mai este, desigur, prea mult. Pentru istoria conceptelor istorice este interesant de a observa cum, sub alte chipuri, dogma autohtonismului se continuă, insidioasă, în gândirea istorică de astăzi. Acceptată, existența unei limbi diferite a macedoromânilor, ca urmare a originii lor locale, anulează cel de-al doilea scop al înființării schitului românesc de la Muntele Athos.

Elisée Reclus scria pe la 1880 despre „invazia“ slavilor în Sfântul Munte: „Se vorbește despre transformarea posibilă a Athosului într-un Gibraltar rus“. Sub semnul prelungitei crize a Greciei contemporane, orientările athonite readuc în memorie cuvintele geografului francez, de pe vremea celui de Al Doilea Imperiu, dinaintea Antantei cordiale. În împrejurări de astăzi, asumarea integrală a misiunii încredințate de întemeietori schitului românesc de la Muntele Athos i-ar conferi țăria și susținerea de care va avea nevoie. ■

Nădejde pentru viitorime

Guvernul Moldovei își propunea să urmărească atent aplicarea planului său de învățământ pentru aromâni, dovadă fiind adresa Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice către egumenul schitului, Nifon, la 10 iulie 1856: „Fiindcă scopul special al subvenției ce s-au destinat schitului român din Muntele Athos este mai cu seamă privitoare la înființarea și ținerea unei școli de limba română, după cum glăsuiește și luminatul hrisov sub numărul ce li s-au încredințat împreună și cu un număr de cărți române, acest Departament al Cultului și al Instrucției Publice spre a cunoaște rezultatul întrebării unor asemenea [mijloace] prin aceasta vă încunoștințăm că Sfinția voastră să trimitiți în tot anul acestui departament lămurită știință de starea acestei școli precum și convenite cataloage cu numărul și sirguința acelor școlari”.

Fundația moldovenească de la Muntele Athos a fost întărită și prin acordarea unei subvenții anuale de 200 de galbeni din Casa clerului. Pentru nevoile schitului și deci și ale școlii, în iunie 1855 încă, egumenul Nifon a cerut mitropoliei și departamentului condus de Dimitrie Rallet aprobarea pentru construirea unei case în spatele

Grigore vodă Ghika

Mitropoliei de la Iași spre a sluji ca metoh schitului. Departamentul lua asupra sa această construcție, pe care arhitectul său, Kaistanovici, o evalua la 27.838 lei, după planul și devizul stabilit de el. La 27 iulie 1855, antrepriza fiind scoasă la licitație de Departamentul Cultelor și Instrucției Publice, era câștigată de un anume Moșcovici. În aceeași zi, Grigore vodă Ghika încuviința construirea metohului schitului românesc după planul dat și stabilea pentru sfârșirea construcției un termen de două luni. Din cauza antreprenorului însă, casa a fost terminată abia în noiembrie.

În martie 1856 se începeau lucrările și la locul numit Chilia Ianicupolo de la Mun-

tele Athos, construindu-se pentru monahi și ucenici chilii, precum și biserica schitului. În septembrie, caimacamul Țării Românești, prințul Alexandru Dimitrie Ghica, acorda 15.000 de lei pentru zidirea bisericii schitului Înainte Mergătorului. În august 1859 Nifon primea din Principatele Unite donații pentru schit, care se ridicau la suma de 4.226 de galbeni.

Într-o cerere din septembrie 1859 a egumenului Nifon către ministrul Cultelor din Moldova, Vasile Alecsandri, se arăta printre altele: „Văzând că în împrejurimile Sfântului Munte, care este Macedonia, se află peste un milion de români cuțovlahi a căror limbă stă înădușită de străini, neavând vreo literatură bisericească [...], pentru un asemenea îndoit scop am întreprins întemeierea unui sfânt locaș în Sfântul Munte, fiind totodată și ca un ospiciu pentru românii călători la locurile sfinte, unde toată rânduiala bisericească se ține în limba română și toți frații adunați sunt români”. Egumenul schitului românesc raporta totodată ministrului: „Încăperile trebuitoare acolo [la schit – S.I.] s-au făcut, biserica este zidită mai sus de ferești, părinții români s-au statornicit un număr de 20, între carii încă din anii trecuți am luat doi clerici ce au săvârșit cursul teologiei în seminariul central, de unde ni

învață să citească, cu el comentează apoi operele lui Corneille, Molière, Victor Hugo. Fibra pedagogică din formația ei aici înmugurește. La numai 13 ani adolescența, cu un fizic mult prea băiețos pentru epoca ei, se apucă să scrie o... *Istorie universală*, pe care nu o va termina niciodată. Dar încet-încet, lumea copilăriei apune. Louise primește lovitură după lovitură. Moare tatăl ei, apoi se sting bunicii, iar în 1850 castelul este pus în vânzare.

Pe culoarele de la Tuileries

Fata se concentrează pe carte, îi place să învețe, să știe cât mai multe din literatură, politică, biologie și să transmită și altora ceea ce a asimilat. La 21 de ani îl întâlnește pe Victor Hugo, într-un cerc de scriitori. Va începe cu el o corespondență care va dura trei decenii. În 1852, devine învățătoare și predă în mai multe școli din regiunea Marna. Reușește chiar să deschidă o școală liberă pentru fete la Audeloncourt, comuna unde locuiește mama ei. Acolo vine în contact cu aspectele sociale ale vieții. Agasează autoritățile departamentului cu fel și fel de solicitări pentru tinere, cere deschiderea unor birouri de binefacere, a unor ateliere publice. Într-un cuvânt, vrea să ajute fetele de condiție modestă. Este fiica unei servitoare crescută ca o burgheză, dar rămâne,

La nouă ani Louise părea mai puțin bățăioasă

în adâncul sufletului, copilul unui om umil.

În 1856 pleacă la Paris, unde găsește post. Nouă ani mai târziu, la 35 de ani, deschide un externat în Montmartre. Se simte la largul ei în acest cartier popular, cu vederi preponderent republicane, în care oamenii îl urăsc pe Napoleon al III-lea. Se împrietenește cu artiști, intelectuali, care așteaptă să cadă imperiul. Publică texte politico-literare și manifestă interes pentru

educarea poporului, îndeosebi a tinerelor.

Louise este o feministă înversunată, nici să nu audă de căsătorie, afirmă unele surse. I se pare o corvoadă. Altele, dimpotrivă, menționează un nume, Théophile Ferré, un bărbat pe care l-a cunoscut în primăvara lui 1869, cu 16 ani mai tânăr, și el un spirit rebel, cu care ea ar fi întreținut o relație pasională. În tot acest timp continuă să scrie articole incendiare în presa de opoziție, dar și poeme, să corespundeze cu Victor Hugo, și el un adversar declarat al lui „Napoleon cel Mic”, și să viseze... la o revoluție. Ținta ei este mereu aceeași: bogătanii. La toate sărbătorile populare este nelipsită de la standurile de tir, unde se antrenează, trage cu sete în... zbirii lui Napoleon.

Dar curând imperiul cade, fără ajutorul ei. La 19 iulie 1870, împăratul declară război Regatului Prusiei condus de Wilhelm I și armata franceză este spulberată în câteva săptămâni. Immediat după înfrângerea de la Sedan împăratul capitulează. Imperiul

nu mai există, dar Franța da. La 4 septembrie la Primăria Parisului se proclamă republica, al cărei cuvânt de ordine este: „Să rezistăm în fața prusienilor”. O veselie generală, de-a dreptul nebună, cuprinde Capitala. Louise exultă de fericire. Pentru început se plimbă pe culoarele de la Palatul Tuileries, rezervat până atunci familiei imperiale.

Artilerie prusacă în timpul asedierii Parisului

Porecla în renume

În 1871, într-un Paris asediat de prusaci, o învățătoare rebelă pune mâna pe arme pentru a-l apăra. În martie se proclamă Comuna din Paris, o insurecție anti-puterea oficială, având ca simpatizanți trei sute de mii de locuitori ai Capitalei (din totalul de două milioane), așa-numiții comunarzi. Nu sunt numai muncitori între ei, ci și funcționari, birocrați, mici patroni și reprezentanți ai unor profesii liberale, institutori, medici, avocați, ziariști, oameni cu convingeri republicane, fără o doctrină politică precisă, preocupați de probleme sociale, nemulțumiți de guvernul conservator, de tendințele lui regaliste și clericale, de faptul că a capitulat în fața nemților.

Prin Tratatul de pace franco-german de la Frankfurt, din 10 mai 1871, Franța pierde Alsacia și Lorena. „Bismarck, nu uita, Rinul va fi al nostru“, spun cântecele vremii. „Providența a făcut din Rin un fluviu-frontieră, scria Victor Hugo, un fluviu nobil, feudal, republican, imperial, demn să fie totodată francez și german, un fluviu al războinicilor și al gânditorilor, unda lui trufașă făcând să tresalte Franța, iar murmurul lui adânc să viseze Germania.“

Louise Michel (aici la vârsta de 50 de ani) și baricade din Paris, în timpul Comunei, în spatele cărora s-a aflat și ea

FECIOARA ROȘIE

FLORENTINA DOLGHIN

Între parizienii insurgenți se remarcă învățătoarea Louise Michel, de 41 de ani, rebelă prin structură, care la 12 ani se juca împreună cu vărul ei Jules de-a revoluția, strigând cu pumnisorul ridicat „Vive la République!“. Refăceau împreună mari scene din Revoluția franceză, povestită de familie.

Louise se naște la 29 mai 1830, în castelul din Vroncourt, în regiunea Marnei. Este fiica unei servitoare, Marianne Michel, în casa lui Charles-Etienne de Mahis și a soției acestuia. Pentru blândețea și devoțiunea ei, pe Marianne o iubesc toți, inclusiv Laurent, fiul cuplului. El este probabil tatăl lui Louise,

deși nu o va recunoaște niciodată. Dar Louise va crește în acea casă cu convingerea că domnul și doamna de Mahis sunt bunicii ei.

Burgezi luminați, în spiritul lui Voltaire, simpatizanți ai Revoluției din 1789, stăpânii castelului se vor ocupa foarte atent de educația copilei. Este șansa ei. Bunicul o

postează în mijlocul insurgenților, purtând o banderolă roșie pe braț și în mână o torță aprinsă. O ploaie de obuze se prăvălește asupra lor. Comunarzii sunt decimați. Louise fuge spre baricada de la poarta Clignancourt. Vede cum în jurul ei se prăbușesc tot mai mulți. La un moment dat rămân numai trei persoane care mai rezistă. Trage orbește. I se pare că vede membri ai Gărzii Naționale veniți în sprijin și urlă cât poate de tare: „Repede, aici, veniți să ne ajutați“. Dar erau soldați în slujba guvernului de la Versailles. Este proiectată de explozia unui obuz în afara baricadei și, în semiconștiență, năucă, o ia la fugă spre cimitirul Montmartre. Vede lespezi înroșite de sânge, morți peste tot, ajunge acasă, unde descoperă că mama i-a fost arestată, în locul ei. Nu ezită nicio secundă. Pleacă înapoi și se așează în spatele unei baricade.

Luptele durează patru zile, până în 28 mai, și perioada va rămâne în istorie ca „săptămâna sângeroasă“. Comuna este înăbușită în sânge. Thiers mobilizează 130.000 de oameni asupra Parisului. 20.000 de insurgenți își vor lăsa acolo viețile. Un masacru. La 28 noiembrie Théophile Ferré moare sub gloanțele unui pluton de execuție. Ultimele ciocniri între versaillezi și insurgenți au loc la cimitirul Père-Lachaise, unde sunt împușcați 147 de comunarzi. Dintre cei 38.578 de insurgenți deferiți tribunalelor militare,

1.054 sunt femei, care lucrează mai ales în confecții, 616 copii sub 16 ani și 36.309 bărbați. Majoritatea aparțin Gărzii Naționale.

Louise este capturată, dusă în tabăra militară de la Satory, un cartier al Versaillesului, și la 16 decembrie 1871 începe procesul ei. Își sfidează judecătorii cu vorba-i aspră: „S-ar zice că orice inimă care bate pentru libertate n-are dreptul decât la o bucătică de plumb. Cer și eu atunci o părticică din ea.“ Este condamnată la deportare pe viață în Noua Caledonie, arhipelagul din vestul Pacificului, împreună cu alți 4.000 de comunarzi. Sunt imbarcați în portul Rochefort pe nava „Virginie“, călătoria, mai bine de trei luni, fiind o mare încercare. Bărbați și femei sunt închiși în cuști separate.

Louise ajunge la Nouméa, capitala Noii Caledonii, în august 1872. Rămâne acolo opt ani, făcând lecții de alfabetizare cu canacii, populația locală. La 10 iulie 1880 se pronunță o amnistie generală pentru toți condamnații foști comunarzi. Louise reîntră în Franța ca o eroină. O mulțime imensă o așteaptă la 9 noiem-

brie la gara Saint-Lazare. Este un fel de simbol viu al rezistenței.

Începe apoi o lungă serie de conferințe, dar nu pare deloc a se fi potolit. Rămâne aceeași femeie revendicativă. La 9 martie 1883, la 53 de ani, participă la o manifestație a șomerilor, cu drapelul negru anarhist în mâini. Cere pâine sau moarte. Din nou devastează mai multe brutării. Din nou este condamnată, la șase ani de închisoare. Va face numai trei. La 22 ianuarie 1888, în timpul unei adunări de la Le Havre, un regalist îi trage două gloanțe în cap. Primul lovește pălăria și se pierde în cutele ei, al doilea îi atinge craniul. Dar Louise Michel găsește puterea să își protejeze agresorul, pentru a nu fi zdrobit de mânia admiratorilor ei. Nu depune plângere și cere achitarea omului. Cât privește glonțul, el rămâne într-un ungher al capului.

Învățătoarea pleacă la Londra, rămâne o vreme acolo, apoi se întoarce la Paris, continuându-și conferințele. Dar are dureri mari. În plus, o bronșită cronică îi aprinde plămâni. La 5 ianuarie 1905 se află

la Marsilia, tot ca purtătoare a ideilor Comunei. Aici corpul îi cedează. Intră în comă de cum ajunge în oraș, iar la 9 ianuarie moare. Parizienii îi aduc un ultim omagiu la 21 ianuarie, la cimitirul din Levallois, unde va fi înmormântată lângă mama ei și unde își doarme somnul de veci și prietenul Théophile Ferré. ■

În 1904, bolnavă, cu câteva luni înainte să moară

Drapelul roșu pe Primărie

18 septembrie 1870 este prima zi a asediului de către prusieni (*Magazin istoric*, nr. 9/2010), care s-au apropiat între timp de Paris. Vine iarna, încercuirea provoacă foamete. Se mănâncă totul: pisici, șoareci, câini, chiar elefanții de la grădina zoologică de la Vincennes. Bombardamentele sunt ucigătoare. Louise lucrează ca infirmieră și îi ajută pe orfani. Noul guvern, pentru a face față situației, apelează la Garda Națională, un fel de miliție formată din cetățeni, moștenită de la 1789. În câteva săptămâni efectivele ei ating 180.000 de oameni. Se fac mobilizări și în provincie.

Degeaba. La 27 octombrie mareșalul François Bazaine, aflat la comanda ultimei armate organizate a țării, capitulează la Metz. La 31 octombrie vestea ajunge la Paris. Louise Michel și prietenii ei consideră evenimentul o trădare. Mii de persoane pornesc spre Primărie, sediul guvernului, protestând contra abandonării luptei de către Franța. Parisul trebuie să preia lupta, gândesc oamenii, care strigă revoltați: „Comuna! Comuna!” Fantoma lui 1789 încă bântuie. Mulțimea forțează porțile Primăriei, guvernul este sechestrat, dar Jules Ferry, un membru al guvernului, reușește să scape și revine în cursul nopții cu soldați înarmați pentru a-și elibera camarazii. În zilele următoare insurgenții sunt arestați.

Théophile Ferré, camaradul de idei, mult mai tânăr decât Louise, cădea victimă mișcării protestatare

Louise Michel speră însă în continuare în victorie. Nu se dă bătută, în ciuda armistițiului, încheiat la 28 ianuarie 1871. Adolphe Thiers, noul șef al guvernului, vrând să-i domolească pe rebelii comunarzi, ia o decizie radicală: suprimă indemnizația Gărzii Naționale. Drept reacție, poporul ridică baricade. În noaptea de 17 spre 18 martie Thiers îl cheamă în ajutor pe generalul Claude Lecomte cu 4.000 de oameni înarmați, pentru a-i înfrânge pe insurgenții din cartierul Montmartre, între care se află și Louise Michel.

Lecomte ordonă soldaților să deschidă focul, o dată, de două ori, apoi un subofițer se postează în fața batalionului și îi ordonă să tragă în aer. Urmează o explozie de bucurie. Soldați și insurgenți fraternizează, iar Louise este în al nouălea cer. I se pare că revoluția ei, la care a visat de atâta vreme, a ieșit victorioasă. Generalul Lecomte (1817 – 1871) este executat câteva ore mai târziu. Ofensiva guvernului eșuează. Thiers fuge la Versailles. Parisul este liber.

La 28 martie un imens drapel roșu flutură pe Primărie. Comuna este victorioasă. Guvernează Comitetul Comunei, ales la 26 martie 1871. Este decretată separarea Bisericii de Stat, atelierele abandonate se organizează în cooperative, munca de noapte în brutării se interzice, este fixat un salariu minim, se cere egalitate între bărbați și femei. Casa lui Thiers, situată în Piața Saint-Georges, este devastată. Louise, cu spiritul ei înflăcărat dintotdeauna, este în mijlocul oamenilor, care o numesc „Fecioara roșie”. Ea le propune să meargă cu toții la Versailles și să-l asasineze pe Thiers. Ideea nu prea găsește adepți. La Versailles, în acest timp, guvernul, sprijinit de Bismarck, își adună forțele.

Deportată în Noua Caledonie

În seara de 21 mai, 25.000 de soldați intră în Paris prin poarta Saint-Cloud, ceea ce înseamnă finalul revoltei. Louise știe bine asta. Se

Cu elevii ei, în Nouméa

– nu neapărat militară – a Occidentului în anii când sovietizarea țării noastre devenea o realitate.

Dacă în octombrie 1944 Winston Churchill nu s-a oprit la București, în schimb la 25 decembrie 1944 a sosit la Atena. Acționa în spiritul și litera „acordului de procentaj”, care îi conferea depline puteri în Grecia. Dar ca să înțelegem cum s-au întâmplat faptele vom cita din monografia consacrată lui Winston Churchill de istoricul francez François Bédarida. „La drept vorbind, Grecia e o țară istoric aliată și protejată de Marea Britanie. Prin poziția ei geografică, Grecia deține un loc de frunte în dispozitivul strategic și în rețeaua intereselor britanice în Mediterana Orientală – la care Winston este mai sensibil ca oricine. De altfel, în rezistența greacă englezii au jucat un rol deosebit prin intermediul SOE [Special Operations Executive, serviciul creat de Churchill pentru „a da foc Europei” – V.R.], cu atât mai mult cu cât, spre deosebire de Iugoslavia, în Grecia se ajunge mult mai ușor. Or, principala mișcare de partizani, ELAS, e dominată de partidul comunist grec. Când, la jumătatea lunii octombrie [1944], armata germană a părăsit țara și a evacuat Atena, s-a instalat un fragil guvern provizoriu în numele regelui. Dar, la 3 decembrie, ELAS încearcă să preia controlul asupra Capitalei, ceea ce declanșează războiul civil. De îndată

Mihail Fărcășanu

Churchill adresează comandantului șef al corpului expediționar britanic, generalul Scobie, instrucțiuni de o extremă brutalitate, cerându-i să restabilească ordinea fără întârziere și cu orice preț. Așadar soldații britanici sunt obligați să tragă asupra rezistențelor greci, aliații lor până de curând, pe când între facțiunile grecești luptele de stradă se înmulțesc.

În ce-l privește pe Winston Churchill, fără să dea atenție laburiștilor în Anglia sau reproșurilor venite de la Wa-

shington, este ferm hotărât să reia situația în mâini, în așa fel, încât să instaureze un regim grec conform cu vederile sale politico-strategice în această regiune a lumii. Iar dacă se comportă așa, nu e dintr-un atașament romantic sau sentimental față de dinastia greacă, ci din dorința de a putea să conteze în viitor pe o Grecia necomunistă, prietenă și docilă. De aceea, în ajunul Crăciunului, în seara zilei de 24 decembrie 1944, la orele 11.00, se urcă la Londra la bordul avionului care va ateriza la Atena la 25 decembrie, la începutul după-amiezii. Sub patronajul său, tratative strânse pornesc, un acord intervine, arhiepiscopul Damaskinos e proclamat rege. În cele din urmă, încetarea focului a fost semnată la 14 ianuarie 1945, împreună cu un pact politic între guvern și forțele de stânga. Astfel a scăpat Grecia de amprenta comunistă și a rămas solid atașată de lagărul occidental.”

Stalin nu a intervenit. Își însușise prevederile „acordului de procentaj”, lăsând Grecia în mâinile Marii Britanii, după cum aproape două luni mai târziu, februarie – martie 1945, Churchill avea să lase România în mâinile U.R.S.S.

Speranță neîmplinită

Evenimentele din Grecia, intervenția nemijlocită a lui Churchill au fost privite la noi cu satisfacție, aflându-se și justificări în acest sens. Nimeni nu știa

Winston Churchill și arhiepiscopul Damaskinos

**Decembrie
1944**

DE CE A MERS WINSTON CHURCHILL LA ATENA

VALERIU RÂPEANU

Premierul britanic sosește la Atena, decembrie 1944

În numărul din luna august 2018 al revistei am republicat știrea intitulată D. Churchill la București?, apărută în ziua de 20 octombrie 1944 pe prima pagină a ziarului *Ultima oră*, al cărui director era publicistul social-democrat Nicolae Deleanu. Știrea dubitativă încă din titlu aducea argumente în favoarea alegerii unei escale – fie ea doar tehnică, legată de securitatea zborului, deoarece pe mari spații europene războiul se desfășura cu înfrâncenare – a prim-ministrului Marii Britanii, care se întorcea de la întâlnirea pe care

o avusese la Moscova între 9 – 19 octombrie 1944 cu Iosif Vissarionovici Stalin (întâlnire care a avut numele de cod „Tolstoi“). Și totuși, Churchill nu s-a oprit la București.

N-a făcut-o – așa cum spuneam – fiindcă încă din prima seară a întâlnirii Winston Churchill a înmănat mareșalului Stalin acel petec de hârtie, rămas în istorie cu numele „acordul de procentaj“, în care omul politic englez împărțea Europa Centrală și Balcanii între Uniunea Sovietică și Marea Britanie (*Magazin istoric*, nr. 3/1990). Prima pe lista înmănată lui Stalin se afla România, oferită în proporție de 90% Uniunii Sovietice, urmată de Grecia, adjucecată în aceeași pro-

porție de Marea Britanie. Veneau la rând Iugoslavia, Ungaria, Bulgaria, al căror procentaj „se îmbunătățea“ în favoarea gazdelor.

Stalin nu intervine în Grecia

N-am întrebat în primul articol ce ar fi putut să spună Winston Churchill oficialilor români care, cum era și firesc, l-ar fi întâmpinat în timpul escalei? Sau mai pe românește cum s-ar fi uitat în ochii lor

când propunerile sale fuseseră imediat bifate de Iosif Vissarionovici Stalin? Dacă am citi presa românească de după 23 august 1944 am vedea că Churchill era pur și simplu adulat. Am dat în articolul precedent un citat din editorialul lui Mihail Fărcășanu, directorul ziarului *Viitorul*, organ al Partidului Național Liberal, președintele Tineretului Național Liberal, ca să înțelegem cum îl priveau românii pe Winston Churchill. Și implicit să înțelegem de ce am sperat atât de mult într-o intervenție

cerând demisia guvernului N. Rădescu și instalarea unui guvern F.N.D., înfierând prin lozinci strigate de mii și mii de glasuri pe „călăul Rădescu”, pe „fasciști” Mihail Fărcășanu și Ilie Lazăr, au fost ajutate nemijlocit de pumnul în masă al lui Andrei Ianuarevici Vișinski (*Magazin istoric*, nr. 2/1993). Și au reușit să-și impună voința. Remarcăm prezența în asemenea momente cruciale la Atena a lui Winston Churchill, la București a trimisului lui Stalin, Andrei Ianuarevici Vișinski, și neamestecul în Grecia al U.R.S.S., în România al Marii Britanii (și nici al Statelor Unite ale Americii). La noi situația era și mai clară, deoarece între timp avusese loc conferința de la Ialta (Stalin, Churchill, Roosevelt), care n-a infirmat acordul de la Moscova. Fără să-l ia în discuție, fără să-l invoce, la Ialta s-a consfințit ceea ce s-a hotărât la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 1 – 6/1967).

Care a fost destinul lui Mihail Fărcășanu, pe care Miron Constantinescu, într-un articol din *Scânteia*, al cărui redactor-șef era în vremea aceea, îl numea „Fărcășanu, trădătorul de eri și de azi” și îl caracteriza drept „șovinistul, imperialistul, antisemitul, antidemocratul, ciracul lui Goebbels, entuziastul admirator al lui Hitler”, nu mai e nevoie să spunem. Volumele, studiile și articolele publicate de Cornelia Pillat, Adrian Angheliescu, Pia Bader-Fărcășanu, Dinu Zamfirescu, Dan Amedeu Lăză-

rescu, cartea soției sale din acea vreme, Pia Pillat, au reconstituit anii de după martie 1945, când a trăit mai mult ascuns, cu teama că poate fi în orice moment arestat de cei ce-l hăituiău ca pe un adevărat inamic public nr. 1, fuga din țară, activitatea febrilă în cadrul exilului românesc unde a jucat până în anul 1955 un rol însemnat. Destinul acelui om care a dat dovadă de consecvență democratică și un patriotism exemplar.

Se afla în exil, departe de țară, când a înțeles de ce speranța despre care vorbea în articolul din ianuarie 1945 nu avea niciun temei. Când *Memoriile* lui Winston Churchill au început să apară, Mihail Fărcășanu descoperă adevărul! Și în „Discursul susținut la Conferința Mișcării Americane pentru eliberarea țărilor subjugate”, Washington, 4 – 5 decembrie 1953, publicat în *Curierul Românesc*, anul III, nr. 17 – 18 ianuarie – februarie 1954, în capitolul *Cum ne-a vândut domnul Churchill*, citează paragraful în care primul-ministru britanic relatează nașterea „acordului de pro-

centaj”. Ca apoi să comenteze: „Căci pasiunea britanică de a face comerț cu orice preț pe spinarea altora orbește Anglia când e vorba de interesele fundamentale și de lungă durată ale lumii libere”. Și tot în acest articol afirma categoric: „Trebuie să ne amintim că popoarele astăzi subjugate au fost cedate Rusiei Sovietice, unul după altul, de-a lungul drumului de la Teheran, în 1943, până la Paris, în 1946”. Iar spre final, amintind de rezoluția pe care Gladstone o introduce în Camera Comunelor la 4 mai 1858, „prin care sprijinea independența României”, adaugă: „independență pe care Churchill a vândut-o la Moscova”.

În 1960, într-o intervenție în Congresul Statelor Unite, Mihail Fărcășanu, în calitate de președinte al Ligii Românilor Liberi, revine asupra *Memoriilor* lui Winston Churchill, în care acesta „declară chiar că, în cazul României, o învoială a avut loc între Londra și Moscova, prin care se decidea dominația sovietică a țării”.

Cred că atunci când căutăm să refacem drumul vieții lui Mihail Fărcășanu – care ar putea face substanța unui volum biografic și, de ce nu, chiar a unui film –, această *descoperire a adevărului* nu va putea lipsi. Pentru un om de ținută sa morală, șocul lecturii memoriilor lui Winston Churchill a fost – așa cum ne arată articolele și cuvântările sale – de o magnitudine pe care nu e greu să ne-o imaginăm. ■

București, 13 februarie 1945.
Miting pentru instalarea unui guvern democratic
(Fototeca online a comunismului românesc,
cota: 2/1945)

de „acordul de procentaj“, așa că același ziarist de mare vigoare, Mihail Fărcășanu, scrie în *Viitorul* din 21 ianuarie 1945 articolul *Principiile ră-mân*. Pornind de la ultimul discurs al lui Churchill legat de evenimentele din Grecia, discurs care „aduce acea parte strălucită de noutate și interes politic, caracteristică prim-ministrului Marii Britanii și, în același timp, linia constantă a convingerilor sale, linia dreaptă a patriei democrației și libertății. Și, oricât de actuală ar fi substanța faptelor, mult mai semnificativă este consecvența ideilor [...]. De aceea, mai mult decât interesantele relatări asupra evenimentelor din Grecia, spiritul liberal ce se desprinde din întreaga expunere a domnului Churchill constituie pentru noi o legitimă speranță în viitoarea organizare a Europei [...] Ceea ce s-a întâmplat în Grecia este un episod luminos în dialectica liberalismului englez. Țara aceasta, de care se leagă atâtea amintiri ilustre, nu putea fi lăsată sub teroarea bandelor înarmate, urmărind cucerirea prin forță a puterii. Trebuie să i se redea libertatea adevărată, nu simulacrul libertății. Și astfel, curățând pământul grec de agenții Tiranei, soldații britanici nu au făcut decât să continue o mare tradiție a țării lor“. (Citatele din articolele lui Mihail Fărcășanu urmează excelenta ediție *Viitorul libertății, publicistică din țară și din exil, 1944 – 1963*, apărută la Polirom, în

Generalul Ronald Scobie

anul 2013. Ediția, care respectă toate rigorile științifice, este datorată doamnei Pia Bader-Fărcășanu, cuvântul înainte fiind semnat de Dinu Zamfirescu.)

Articolul lui Mihail Fărcășanu este unul semnificativ pentru percepția pe care o aveau atunci românii despre evenimentele din Grecia. Faptul că nimeni nu a știut nimic despre „acordul de procentaj“ din octombrie a determinat o înțelegere ero-

nată a evenimentelor. Venirea lui Churchill la Atena și neintervenția lui I.V. Stalin, care a privit indiferent cum forțele de stânga ale partizanilor greci sunt pur și simplu nimicite, au constituit – așa cum spune Mihail Fărcășanu – „o legitimă speranță în viitoarea organizare a Europei“. E tot ce se putea spune atunci, în condițiile unei cenzuri nemiloase. Intervenția britanică din Grecia înțețea iluziile – fantezmele – noastre cum că anglo-americanii nu vor lăsa Balcanii în mâna rușilor.

Și Churchill și Stalin au aplicat întru totul acordul bifat cu aproape trei luni înainte. Speranța lui Mihail Fărcășanu, care se aprindea din nou în momentul în care Churchill utiliza forța pentru a nu permite partidului comunist să preia puterea în Grecia, nu avea să se împlinească și în ceea ce ne privește.

Rezoluția lui Gladstone

O lună mai târziu, în România forțele conduse de P.C.R. au început „cucerirea prin forță a puterii“. Dacă Grecia nu a fost lăsată „sub teroarea bandelor înarmate“, soldații britanici „curățând pământul grec de agenții Tiranei“ (ar fi fost imposibil să apară sintagma adevărată: „agenții Moscovei“), la noi avea să se întâmple invers. „Masele populare“, care în București și în principalele orașe ale țării au ieșit pe străzi

Militari britanici și aliații lor greci luptă, în decembrie 1944, pe străzile Atenei contra comunistilor din ELAS

Tokyo. Pe acea colină înconjurată de mlaștini, cunoscută mai târziu sub numele de „terasa Honmaru“, se află actualul Palat Imperial.

Câțiva ani mai târziu – mai exact, în 1180 –, începea teribilul Război Genpei, în care, timp de cinci ani, s-au înfruntat puternicele clanuri Taira și Minamoto (amândouă descendente din ramuri cadete ale familiei imperiale). Miza războiului a reprezentat-o shogunatul, adică puterea efectivă (militară și administrativă) în Japonia.

Sub conducerea lui Shigenaga, urmașul lui Shigetsugu, clanul Edo devenise suficient de puternic pentru a fi curtat de Minamoto no Yoritomo (1147 – 1199), în căutare de aliați în lupta împotriva vechiului său dușman Taira no Kyomori (care îi omorâse tatăl și aproape întreaga familie, *Magazin istoric*, nr. 6/2009). Edo Shigenaga s-a lăsat convins să i se alăture, fapt pentru care, după ce Yoritomo a devenit shogun, a fost răsplătit din plin, primind noi domenii în provincia Musashi, inclusiv teritorii care intră astăzi în componența capitalei Japoniei. Dar, cum familiile nobiliare se înalță și decad în funcție de sorții schimbători ai războaielor (iar până la instaurarea shogunatului Tokugawa, Evul Mediu japonez a fost un lung șir de războaie civile) sau al intrigilor de Curte, în anul 1457 Edo Shigeyasu și-a pierdut o bună parte a domeniilor, inclusiv castelul strămoșesc, și s-a mutat la Kitami.

Bătrâna fortificație a trecut în stăpânirea unui alt *daimyo*, Ota Dokan, care, deși descindea

Ota Dokan

și el dintr-o ramură a familiei imperiale (Seiwa Genji), era un vasal al puternicului Uesugi Sadamasa, guvernatorul regiunii Kantô (cunoscută și sub numele de „Opt Provincii“).

Încântat de panoramă (de pe colina Honmaru se puteau vedea atât golful Edo, cât și Muntele Fuji), prințul Ota Dokan a reconstruit castelul. Dar nici el nu a avut noroc. În anul 1486, a fost asasinat din ordinul seniorului său. Iar castelul a rămas abandonat, până în anul 1590, când avea să treacă în mâinile unui nou

stăpân, îndepărtat descendent al clanului Minamoto (deci, și al familiei imperiale): Ieyasu Tokugawa, fondatorul ultimei dinastii de shoguni din istoria Japoniei (1603 – 1868). Datorită noului său stăpân, micul sat de pescari avea să devină în scurt timp o adevărată metropolă!

0 înfrângere zdrobitoare

Ieyasu Tokugawa, unul dintre cele mai importante personaje din istoria Japoniei, s-a născut în anul 1542 (a murit în 1616), în familia Matsudaira. Avea să-și schimbe mai târziu numele în Tokugawa, cu aprobare imperială.

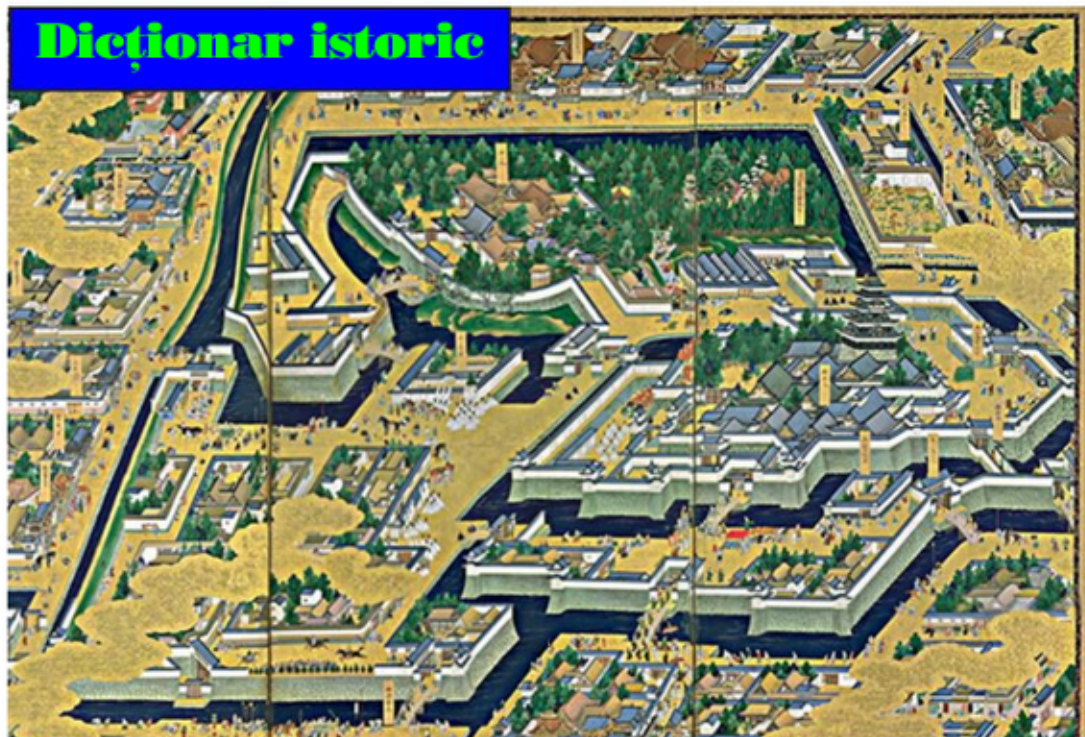
Și-a început cariera politică și militară ca paj al familiei Imagawa, seniorii tatălui. A

trecut apoi în slujba vestitului Oda Nobunaga, un *sengoku daimyo* (în istoriografia niponă, *sengoku jidai* este perioada unor războaie civile care au durat aproape un secol și care s-au terminat de-abia în

Procesiune organizată de daimyo în Edo

Dicționar istoric

Castelul Edo și împrejurimile, secolul al XVII-lea

TOKYO

MIRCEA BUJOREANU

Au și orașele poveștile lor... Iar cea a transformării unui sătuc din sud-estul Japoniei, uitat și de zei, și de oameni, mai întâi în capitala shogunilor Tokugawa, iar apoi în Capitală imperială este una fascinantă.

Orice istorie a capitalei Japoniei începe cu trei precizări. Prima este că Tokyo reprezintă un *jōkamachi*, adică un oraș care, asemenea multora altora din lume, s-a dezvoltat în jurul unui castel feudal. A doua este că zona a fost locuită din cele mai vechi timpuri. O dovadă în acest sens este vechiul templu Sensoji, construit în anul 645, care, acum, se află în cartierul Asakusa. Iar a treia este că vechiul nume al acestei metropole cu peste 13 milioane de locuitori (și, dacă socotim periferiile și orașele-satelit, obținem cifra de 35 de milioane, fapt care face din capitala Japoniei cel mai mare oraș al lumii) era Edo.

Un castel sub vremi

Era numele unei vechi familii de *daimyo* (istoricii anglo-saxoni traduc termenul prin „lorzi”) care, la sfârșitul epocii Heian (794 – 1189) – mai exact, la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al XII-lea – și-a mutat bazele puterii din provincia Chichibu (actuala prefectură Saitama) mai la sud, în câmpia aluvionară Kantō. Prin 1060 (data este una aproximativă), șeful clanului, Edo Shigetogu, și-a construit un castel fortificat pe o colină din apropierea unui modest sat de pescari, situat la vărsarea râului Sumida în actualul golf

întotdeauna ca ostatici și familiile lor. Obiceiul instituit de Ieyasu a devenit lege scrisă în timpul celui de-al treilea shogun Tokugawa, Iemitsu (1623 – 1651), iar poliția (pe rețeaua de drumuri foarte bine pusă la punct a imperiului existau nu numai hanuri, ci și numeroase bariere cu posturi de control) avea ordinul „să vegheze ca să nu iasă femei din Edo și să nu intre arme”.

Existau în Edo, bineînțeles, și „oameni de rând” – așa-numiții *chonin* (literal, „oameni de oraș”), adică meșteșugari, mici funcționari, negustori și chiar destui țărani – pentru că în orașul din ce în ce mai întins existau grădini de legume și plantații de orez.

Acest din urmă aspect îi entuziasmează la culme pe ecologiștii din ziua de astăzi, pentru că îngrășământul folosit în orezăriile acelei epoci era... un anume „produs secundar” al metabolismului uman, fapt care rezolva, în mod automat, problema lipsei instalațiilor sanitare. Din acest motiv, Edo din epoca Tokugawa era un oraș mult mai curat și mai sănătos decât orașele europene ale acelor vremuri, iar sistemul „autosustenabil” de reciclare a deșeurilor a permis o dezvoltare urbanistică fără precedent în epocă. În anul 1721, populația orașului Edo (care, în 1590, era încă un sat!) depășise un milion de locuitori. Londra se afla pe locul doi, cu o populație de 630.000!

În 1644, Edo se întindea deja pe o suprafață de 44 de km² (la o populație estimată de 400.000 de suflete), dintre care 34 km² (77% din suprafața totală

Amiralul american
Matthew Calbraith Perry

a orașului) o reprezenta „districtul samurailor”, iar restul era împărțit, aproape egal, între „districtul templelor” (*jinjachi*) și cel rezervat oamenilor de rând. Există chiar și un „district al lămpioanelor roșii”, rezervat plăcerilor sexuale – faimosul cartier Yoshiwara, situat pe locul unor foste mlaștini asanate, la nord-vest de actuala zonă centrală Asakusa.

Orașul și-a schimbat în repetate rânduri înfățișarea. În primul rând, ca urmare a politicii shogunilor, care îi relocuau frecvent pe *daimyo* de la un fief la altul și, ca urmare, de la o locuință la alta, pentru

că somptuozitatea unei reședințe nobiliare și apropierea ei față de castel erau direct proporționale cu statutul proprietarului (așa cum era acesta stabilit de shogun). Și mai erau (din păcate) și incendiile, pentru că arhitectura tradițională japoneză era bazată pe lemn (material care oferea o mai bună rezistență la seisme).

Orașul a fost distrus periodic, prima dată de Marele Incendiu din Meireki (2 martie 1657), în care și-au pierdut viața peste 100.000 de oameni. Nu a fost singurul: a urmat Marele incendiu de la Tenna (25 ianuarie 1683, 6.000 de victime), incendiul Chokugaki (9 octom-

brie 1698, 3.000 de victime), care a distrus cartierele Ueno, Asakusa și Senju, cele două incendii ale epocii Genroku (1697 și 1698), Marele incendiu din Meiwa (1 aprilie 1772), urmat, la 2 august același an, de un taifun care a inundat nu numai orașul, ci și întreaga câmpie Kantô, distrugând recoltele.

Clădirea poliției metropolitane în flăcări
după cutremurul din 1923

1603, prin instaurarea shogunatului Tokugawa), care avea să îi aducă întreaga Japonie la picioare, apoi a succesorului acestuia, Toyotomi Hideyoshi, țaran la origine (cei doi au avut puterea unui shogun, fără însă a fi investiți de împărat cu mult-răvnitul titlu!). La moartea lui Nobunaga, Tokugawa – deși se trăgea din familia imperială, iar Hideyoshi avea origini umile – i-a jurat acestuia din urmă credință, devenindu-i vasal. Mai mult decât atât, i-a cedat lui Hideyoshi cele cinci provincii deținute anterior:

Mikawa (moștenită de la tată), Tôtômi, Suruga, Shinano și Kai. În schimb, a primit de la noul senior dreptul de a cuceri cele opt provincii ale regiunii Kantô de la puternicul clan Hôjô, ceea ce Ieyasu, strălucit strateg și tactician, a reușit. Nu s-a instalat la Kamakura (vechea capitală a shogunilor Minamoto), ci în castelul Edo, pe care l-a luat stăpânire în 1590.

În 1598, Hideyoshi a murit, Japonia fiind guvernată, în numele succesorului său minor, Hideyori, de un Consiliu de Regență, al cărui președinte a fost, într-o primă fază, Tokugawa. El a izbutit însă să se certe cu fostul aghiotant al lui Hideyoshi, generalul Ishita Mitsunari, și cu ceilalți membri ai Consiliului de Regență și, ca urmare, cu majoritatea feodalilor din arhipelag. Inferioritatea numerică nu l-a împiedicat pe Tokugawa ca, la 21 octombrie 1600, să le administreze, la Sekigahara, o înfrângere zdrobitoare lui Ishita și aliaților acestuia. Un an mai târziu avea să confiște fiefurile foștilor adversari, iar, în 1603, să primească de la împărat (de prin secolul al X-lea, „Fiii Cerului” dețineau doar atribuții ceremoniale, de reprezentare, și puteri

chiar mai mici decât au monarhii constituționali din ziua de astăzi) titlul de *Sei-i Tai Shogun*, punând bazele unei dinastii care a condus Japonia timp de 265 de ani.

Minamoto no Yoritomo

Ascensiune, dar și distrugeri

Edo a devenit sediul *bakufu*-ului („guvernământ de cort”, traducere *ad litteram*) Tokugawa, pe scurt, capitală shogunală. El a început prin a repara și extinde castelul care îi aparținuse clanului Edo și lui

Ota Dokan. Pe lângă aceasta, a captat cursurile râurilor Sumida și Kanda, cu care a alimentat o rețea de șanțuri de apărare ce formau o foarte interesantă spirală, începând prin a înconjura perimetrul exterior al orașului și terminând prin a înconjura întreaga construcție.

În jurul castelului au primit loturi marile familii nobiliare, care și-au construit reședințe în ceea ce este acum zona centrală a orașului – mai exact, unde se află acum Universitatea din Tokyo, Ministerul Agriculturii și Ministerul Construcțiilor Industriale. Până prin 1660, amplasamentul locuințelor *daimyo*-ilor și samurailor era o miniatură a Japoniei feudale, în sensul că reprezenta un fel de „reproducere la scară” a poziției ocupate de fiefurile nobililor pe harta Imperiului Soarelui-Răsare. În perioada 1695 – 1699, în Edo au existat 2.835 de reședințe ale nobililor și ale unor dregători!

Motivul acelei concentrări nobiliare era unul care ținea de siguranța regimului. Încă din timpul lui Ieyasu Tokugawa, celor importanți li se cerea să locuiască, alternativ, un an pe moșie și altul în Edo, unde rămâneau

Marele Incendiu din Meireki

Eforturile făcute de Vasile Stoica pentru ca opinia publică și cercurile decizionale din Statele Unite să înțeleagă corect problemele României la sfârșitul Primului Război Mondial sunt puțin cunoscute. Continuăm să le prezentăm în acest al doilea episod.

VASILE STOICA ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII, PENTRU ROMÂNIA MARE

Dr. IOAN OPRÎȘ

Remarcat pentru eforturile sale de coagulare a românilor americani, Stoica a fost ales, în 1918, vicepreședinte și al Comitetului Național al Românilor Transilvăneni, Bănățeni și Bucovineni, format la Paris de Traian Vuia, de la care a și primit 4.306 dolari pentru propagandă, ca și revista editată de acesta spre informarea mediilor românești, iar Legiunea română înființată în Franța i-a acordat gradul de căpitan.

În S.U.A., Stoica a cultivat deliberat și insistent presa: *New York Times*, *New York Tribune*, *New York Evening Sun*, *New York Post*, *Boston Transcript*, *Cleveland Plain Dealer* și *Washington Post* au inserat numeroase articole de fond care „ne susținuseră cu căldură cauza” și „ne erau măgulitor de favorabile”. Același scop l-au avut numeroasele sale conferințe (la New York, Washington, Boston, Baltimore, Manchester by Sea, Cleveland, Chicago), susținute în cluburi exclusiviste, biserici, reședințe private și în teatre (între acte, ca „four minute man” vorbitor pentru patru minute).

A vorbit în fața Congresului medicilor dentiști la Auditorium (Chicago, 7 august 1918), la care participau 5.000 de reprezentanți ai acestora. În 10 noiembrie 1918 a conferențiat la Pittsburgh (de trei ori) în biserica protestantă mare, la Universitatea Tehnică „Carnegie” (în fața tuturor studenților) și la Ladies High College of Education (la Congresul preoților protestanți), prezentând participarea României la război și „rolul neamului românesc de santinelă a civilizației occidentale în răsăritul Europei”.

Informații sistematice a oferit Comisiei conduse de

col. House (compusă din universitari), la cererea președintelui Wilson, care funcționa în clădirea Societății americane de geografie (New York) și care pregătea materiale pentru Conferința de Pace. Condușă de fapt de geograful S. Mezes (cumnatul colonelului E.M. House), aceasta a primit alte documente și de la Ludovic Mrazec și De Martonne (*Magazin istoric*, nr. 7/2018),

Noua capitală

„Pax Tokugawa“ i-a transformat – prin legi și reglementări – pe samurai din războinici în birocrați și cărturari. Și, bineînțeles, ronini – adică războinici fără senior, cărora rangul nu le permitea să facă munci umile și, pentru a supraviețui, erau siliți să devină tâlhari la drumul mare. În orașe – în primul rând în Edo, unde cultura era oficială, rigidă și confucianistă, toate aspectele vieții cotidiene fiind reglementate până în ultimul amănunt – s-a ridicat o nouă clasă: burghezia. În 1690, un anume Mitsui (negustor din Edo), fabricant de sake (băutură alcoolică din orez), a devenit agentul financiar atât al shogunatului, cât și al Casei Imperiale, salvându-i pe mai-marii acelei lumi cu banii câștigați de burghezii marilor orașe. Pentru că, în timp ce casta samurailor se afla în creștere numerică, economia bătea pasul pe loc, fără ca resursele necesare întreținerii acestora să crească și ele, guvernul shogunal s-a văzut nevoit să recurgă la inflație și noi impozite. Tensiunile sociale au început să crească și au atins apogeul în anii 1830. Nemulțumiți erau negustorii (care, din cauza principiilor confucianiste, se situau pe ultimul loc în ierarhia socială), samuraili, din cauza degradării continue a bazei lor economice, și, din același motiv, și țărani. În 1853, în Golful Edo au apărut „corăbiile negre“ – vapoarele cu aburi ale unei flote comandate de amiralul american Matthew Calbraith Perry, care l-au silit pe penultimul shogun Tokugawa, Iemochi, să accepte ieșirea

Japoniei din izolarea impusă de fondatorul dinastiei și fiul acestuia, Hidetada. Un deceniu și jumătate mai târziu, shogunatul era desființat de o alianță a clanurilor căzute în dizgrație după bătălia de la Sekigahara, care au redat – după aproape un mileniu de shogunat – puterea împăraților. Începea Restaurarea Meiji și, odată cu ea, un nou capitol în istoria orașului Edo care, din acel moment, avea să se numească Tokyo, adică „noua capitală“.

În loc de încheiere, o poveste adevărată

În fiecare an, la 15 iunie, la Tokyo, lângă podul Nihonbashi (odinioară punctul de referință al întregului arhipelag, de acolo pornind principalele artere de circulație, Tokaido și Nakasendo), are loc „Festivalul Anjin“, la care sunt, în mod tradițional, invitați diplomați englezi și olandezi. Este un festival în onoarea unui personaj real (al cărui monument poate fi văzut în apropiere, pentru că acolo s-a aflat, acum patru secole, casa în care a locuit): William Adams, pilotul englez al navei olandeze „De Liefde“, naufragiată în luna aprilie a anului 1600 în apropiere de Tokyo – mai exact, în peninsula Izu. Pornind de la povestea reală a marinarului englez (înnobilat și în viața reală de Ieyasu Tokugawa, care l-a făcut, într-adevăr, samurai și hatamoto, adică „purător de stindard“), James Clavell a scris best-sellerul *Shogun*. În Japonia, William Adams este o figură mult mai populară decât în Europa – povestea sa apare în toate manualele de școală, alături de „Chiusingura“ (legenda celor 47 de ronini, care și-au dat viața pentru a-l răzbuna pe fostul lor senior, condamnat la moarte pe nedrept – o victimă a epocii Tokugawa).

Cât privește fostul castel început de Edo Shigetsugu, întărit de Ota Dokan și extins de Ieyasu Tokugawa, a devenit, în 1868, reședința oficială a familiei imperiale.

Modificat și extins în repetate rânduri, mai păstrează, totuși, pe alocuri, clădiri și ziduri de la începutul „erei Tokugawa“. ■

Chipul lui William Adams
și o replică a corăbiei
„De Liefde“

solicitat S.U.A. o declarație pe seama aspirațiilor românești. În ziua următoare, s-a comunicat de la ministrul Vopicka, acreditat în România, că acesta luase cunoștință despre starea revoluționară din Transilvania, crescută în temeiul declarației lui Vaida Voevod din Parlamentul ungar (din 18 octombrie; *Magazin istoric*, nr. 10/2018).

La 2 noiembrie, cu prilejul unei mese la care au participat ministrul Franței în S.U.A., Jusserand, T.G. Masaryk (președintele Republicii Cehoslovace), însoțit de însărcinatul său pentru Afa-

La New York erau arborate drapelele tuturor țărilor; doar al României lipsea

ceri Externe, reprezentantul diplomatic sârb, cel grec și W. Phillips, Stoica l-a informat pe acesta din urmă despre evoluția mișcărilor românilor din Transilvania. Efectul acestor demersuri și, bineînțeles, informațiilor primite de americani s-a văzut în ședința guvernului S.U.A. din 5 noiembrie, când chestiunea românească s-a pus direct, după câteva discuții prealabile între Stoica și Bullitt. Conform textului pregătit de cei doi, în după-masa zilei guvernul român era deja informat oficial, prin cablogra-

mă, iar a doua zi Associated Press a și dat publicității textul: „Guvernul Statelor Unite a promis astăzi că prin influența sa va da României tot sprijinul, ca această țară, în conferința păcii generale, să-și câștige justele sale drepturi politice și teritoriale. *România întotdeauna a sperat o reuniune cu frații săi din Transilvania, ținută între granițele Imperiului Austro-Ungar* [subl.n.]. Asigurarea de simpatie și ajutor din partea Statelor Unite s-a dat astăzi într-un mesaj și Ministerului de Externe, către Legațiunea americană din Iași, trimis într-o cablogramă, spre a fi transmis guvernului român. Mesajul este următorul: Guvernul Statelor Unite a avut neconținut în vedere viitoarea fericire și integritatea României ca țară liberă și independentă și încă înainte de a exista starea de război între Statele Unite și Austro-Ungaria, președintele a trimis regelui României un mesaj de simpatie și apreciere. De atunci încoace, împrejurările s-au

„Guvernul Statelor Unite a promis astăzi că prin influența sa va da României tot sprijinul, ca această țară, în conferința păcii generale, să-și câștige justele sale drepturi politice și teritoriale“

mai schimbat și prin urmare președintele dorește să vă informeze că guvernul Statelor Unite nu pierde din vedere aspirațiunile neamului românesc, atât din afară, cât și din lăuntru granițelor Regatului. A fost martor la luptele, suferințele și jertfele aduse de acest neam pentru dezrobirea sa de dușmani și apăsători. *Guvernul Statelor Unite simpatizează adânc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiunile românilor de pretutindeni și nu va neglija să-și întrebunțeze la timpul potrivit influența sa, ca justele drepturi politice și teritoriale ale neamului să fie obținute și asigurate față de orice năvălire străină* [subl.n.].

Acum câteva zile căpitanul Vasile Stoica, președintele Ligii Naționale Române din Statele Unite, a prezentat secretarului de Stat Lansing un memoriu, arătând aspirațiunile naționale ale țării sale, în principiu, fără considerare la frontiere.

La Conferința de Pace de la Paris, de la stânga: colonelul House, secretarul de Stat Robert Lansing, președintele Woodrow Wilson, Henry White și generalul Tasker Howard Bliss, șeful Statului Major al armatei americane

între care și hărți geografice și etnografice, studiate în colaborare cu geograful Isaiah Bowman, St.P. Duggan, Kerner, Douglas Johnson (care vor lucra și ca experți tehnici la tratativele de pace de la Paris). Pentru ei Stoica a retipărit harta cartografului maghiar Balogh Paul (lucrată în baza datelor statistice din 1900).

Mai multe întrevederi a avut cu Newton Baker, Franklin Lane și William Phillips, cu William Bullitt (negociator în martie 1919 cu Lenin și Cicerin).

La 20 octombrie 1918, dr. Lupu a remarcat că la New York, pe 5th Avenue, erau arborate „drapelele tuturor țărilor, afară de România”, steagul Rusiei fiind „în toate părțile”, iar pe o hartă a viitoarei Austrii văzuse că „Ungaria este un țaroș cât ziua de mâine, ne cuprinde pe noi toți”.

Dr. Lupu l-a sfătuit pe Stoica într-o altă scrisoare din 28 octombrie 1918: „Da, nu-i vreme de spus, ci de lucrat. Trebuie repede tipărit un protest scurt și demn către President. Trimis în multe exemplare în toată America, la căpetenii, ca să-l umple cu iscălituri, apoi alcătuite note toate la o delegație ce vor avea de mers la President cât de iute. Orice iscălitură să fie detașabilă, ca s-o putem anexa la originalul Presidentului. Către români trebuie făcut în românește. Anunță și prin gazetele noastre”.

Pe fondul aprobării de către americani a aspi-

William Bullitt

rațiilor naționale iugoslave și cehoslovace, Stoica, în colaborare cu dr. Lupu și cu Lahovary, a reușit să prezinte ministrului de Interne Lane, „apreciat cel mai influent membru în cabinetul Wilson”, un scurt memoriu despre situația României, iar la 24 octombrie alt document pe această temă, rugându-l și pentru o audiență la președintele Wilson (o copie a

respectivului memoriu i-a înmănat-o și lui W. Bullitt).

Între timp, cei care au inițiat Uniunea Medio-Europeană s-au reunit la Philadelphia în 24 octombrie, iar în ziua următoare au emis o declarație adresată guvernului S.U.A., arătând clar opțiuni de emancipare a popoarelor central și est-europene și că în „împrejurările create acum de curând în Ungaria și Austria de evenimentele războiului și de atitudinea hotărâtă a Alianților și a Statelor Unite și înțelegând pe deplin stadiul de dezvoltare a situației pe Dunărea de Jos și Europa sud-estică își exprimă dorința ca

„Rolul neamului românesc de sântinelă a civilizației occidentale în răsăritul Europei”

deplina recunoaștere să fie acordată aspirațiilor de

libertate ale celor patru milioane de români din Austria și Ungaria, a căror dorință de a fi dezrobiți de jugul unguresc și austriac și uniți cu frații lor liberi din România a fost exprimată de regimurile lor de voluntari din armata română și exprimată azi de legiunile lor cari luptă umăr la umăr cu Aliații pe câmpurile de război din Franța și Italia”. A urmat un alt memoriu prezentat la 31 octombrie 1918 lui Robert Lansing, în care s-a

Franklin Lane

președintele Wilson a declarat în Senatul american, în toamna anului 1918, că „noi [americani - n.n.] nu vrem să rearanjăm Imperiul Austro-Ungar“, atrăgându-și criticile fostului președinte Theodore Roosevelt. Importanți în constituirea unui front comun au fost de altminteri

T.G. Masaryk semnează „Declarația de principii“

liderii națiunilor mici din compunerea imperiului dualist, iar cel mai de seamă serviciu l-a adus T.G. Masaryk. Cu acesta, cu I.J. Paderewski, cu Hincó Hincovici, Stoica a reușit – bineînțeles cu sprijin semioficial al Comitetului de propagandă american – să determine reuniunea de la Carnegie Hall (New York) din 15 septembrie 1918, la care au luat parte reprezentanții cehoslovacilor, iugoslavilor, polonezilor, ucrainenilor și italienilor, pe lângă cei ai românilor. În final, s-a cerut public și în unanimitate dezmembrarea Austro-Ungariei prin cei patru oratori: Masaryk, Paderewski, Hincovici și Stoica. Atunci s-a dat semnalul constituirii unei alianțe a viitoarelor state postbelice din centrul și sud-estul Europei (Mica Antantă). Cu rezoluția reuniunii, trimisă la Casa Albă, cumpăna deciziei americanilor s-a înclinat în privința soartei monarhiei habsburgice. La 20 septembrie cei patru lideri au fost primiți de președintele Wilson, expunând fiecare argumentele națiunii pe care o reprezenta.

Concluzia președintelui a fost că Austro-Ungaria „e o șandramă putredă, care nu mai poate fi ținută în picioare oricâte proptești s-ar pune“. Încurajați astfel, s-a alcătuit la 2 octombrie 1918 Uniunea

„N-am cruțat nici osteneală, nici sănătate [...]

Au fost zile când nu luam decât dejunul, deoarece n-aveam cu ce plăti și masa de seară.

N-am părăsit însă munca aceasta, de care vedeam lămurit că aveam arzătoare nevoie“

Medio-Europeană în care intrau câte doi reprezentanți ai cehoslovacilor, românilor, iugoslavilor, polonezilor, italienilor, grecilor, albanezilor, armenilor, sioniștilor, lituanienilor și rutenilor. V. Stoica și dr. N. Lupu au fost desemnați ca reprezentanți ai românilor, președintele Uniunii fiind ales Masaryk, iar Stoica și Grigorie

Zsatkonzi (rutean) ca vicepreședinti.

Directorul executiv al Uniunii, H.A. Miller, profesor la Universitatea din Oberlin (Ohio), a jucat un rol însemnat în consolidarea acesteia și asigurarea unor legături sistematice cu reprezentanții oficiali americani. Prin Uniune

s-au tipărit lucrări de propagandă, hărți, broșuri și sub antetul ei s-au desfășurat adunări publice în care au fost prezentate doleanțele națiunilor reprezentate. La 26 octombrie 1918 s-a încheiat șirul acestor intervenții printr-o largă și așteptată adunare, prezidată de Masaryk, care s-a ținut la Independence Hall din Philadelphia, în prezența autorităților americane și care s-a încheiat cu „Declarația de principii“ semnată de toți reprezentanții aleși ca lideri. Semnificația locului lângă clopotul libertății și independenței americane, unde se semnase Declarația de independență a americanilor (1776) era clară, iar atitudinea oficialității s-a exprimat prin telegrama de felicitare trimisă de președintele Wilson.

Opinia publică din Statele Unite ale Americii era așadar informată oficial de poziția guvernamentală față de popoarele oprite din compunerea Imperiilor German, Austro-Ungar și Rus. Urma ca acestora să li se facă dreptate la masa verde a tratatelor de pace.

(Va urma)

Acțiunea de astăzi a d-lui Lansing e urmarea studierii acestui memoriu“.

Remarcăm din acest comunicat ce anume a motivat și determinat reacția politică a Departamentului de Stat. Mai târziu, în iulie 1926, Stoica menționa: „N-am cruțat nici osteneală, nici sănătate. Am îndurat atacuri și lovituri de [la] ambițioși și incapabili și am suferit usturătoare lipsuri materiale. Au fost zile când nu luam decât dejunul, deoarece n-aveam cu ce plăti și masa de seară. N-am părăsit însă munca aceasta, de care vedeam lămurit că aveam arzătoare nevoie. Alături de propaganda cehilor, polonilor, iugoslavilor nu era permis să nu se audă și cuvântul nostru“.

În temeiul reacției diplomatice, făcută publică și comunicată prin Charles Vopicka guvernului român și, direct, regelui Ferdinand, argumentele românești s-au văzut luate în seamă. Problema românească – ajunsă așadar pe agenda publică americană – s-a plasat între multe alte subiecte ce urma să fie dezbătute la Conferința de Pace. Pentru a-i înlesni parcursul, la 2 decembrie 1918 Vasile Stoica a înaintat un nou memoriu, lămuritor, lui Henry White, „delegat de pace al Americii“, solicitând aprofundarea subiectului în vederea iminentelor tratative de la Paris. Cu acesta și cu

Charles Vopicka

grupul de experți și tehnicieni condus de el, Stoica se va întâlni nu doar în America, ci și în Franța, fiind de o incontestabilă eficiență pentru înțelegerea aprofundată și corectă a problemei românești.

În vara anului 1918 un alt subiect a ocupat un loc însemnat în demersul trimisului oficial al României, de-

venit de acum, tot mai mult, o „portavoce liberă“ a puternicului grup al românilor americani: soarta prizonierilor transilvăneni din Rusia, cu deosebire a celor din Extremul Orient, grupați la Vladivostok. Liderul lor, V. Nițescu, prieten vechi al lui Stoica, și ofițerul însărcinat de guvernul român, căpitanul Victor Cădere, au studiat amănunțit modalitățile de a crea din rândul acestora unități militare organizate, care să fie puse în serviciul României. Comitetul național al românilor siberieni a trebuit să fie sprijinit pentru a reuși să recruteze legiunea de peste 10.000 de voluntari, dispuși să se repatrieze și să se angajeze să lupte de partea guvernului român. Pentru aceștia, Stoica a reușit încă în iunie 1918 să trimită primul ajutor (300 dolari), urmat în februarie 1918 de altul (1.000 dolari), iar la 28 septembrie 1919 de 10.000 dolari, bani trimiși de Liga Națională a Românilor Americani.

**Independence Hall, octombrie 1918;
Vasile Stoica este singurul în uniformă militară**

Serviciul cel mai de preț făcut de Stoica în S.U.A. și de liderii celorlalte națiuni aflate sub stăpânire străină (slovaci, cehi, ucraineni, lituanieni, polonezi, sârbi, croați) a fost solidarizarea lor. Importanța solidarizării acestora era cu atât mai mare cu cât în cercuri influente se credea încă în legenda imperială austro-ungară. Chiar

substanțiale vistieriei centrale. De altfel, suveranul era proprietarul salinelor. Suveranii Ungariei, mai ales Sigismund de Luxembourg (1387 – 1437) și Matia Corvin (1458 – 1490), au acordat Dejului numeroase privilegii și scutiri de taxe, protejându-l de atacurile și revendicările nobililor din regiune (familiile Bánffy, Losoncz, Bethlen, Drágfy).

Căștigarea autonomiei locale a fost însoțită de cristalizarea unei administrații de tip urban, similară cu a altor comunități din Transilvania. Magistratul era format din jude (*iudex*), jurați (*iurati*) și consilieri (*consules*). Aceștia au știut să apere interesele locuitorilor și să dobândească încrederea suveranilor Ungariei. Conducerea se afla în mâinile meșteșugarilor și negustorilor, unii dintre ei implicați în activitatea minieră. Înseși simbolurile așezării, sigiliile folosite de magistrat pentru a autentifica documentele emise, purtau imaginea unui miner cu un târnăcop sau cu un ciocan în mână și a bisericii parohiale, construită în anii 1440 – 1526.

Cu timpul, meșteșugurile locale s-au diversificat și comerțul cu alte localități din Transilvania sau din afara provin-

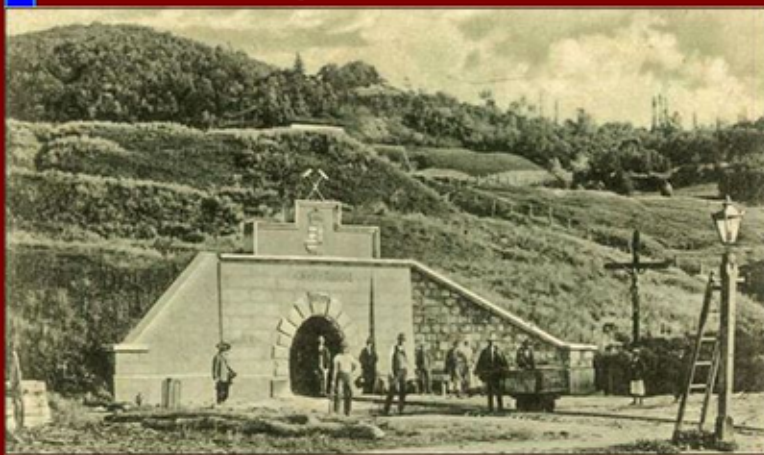

Stema orașului

ciei a înflorit. În 1293, dejenilor le-a fost întărit dreptul de a organiza târg săptămânal, iar din 1502 târg anual. Sunt consemnate șase bresle până la sfârșitul veacului al XVI-lea: a cizmarilor, măcelarilor, olarilor, celeriştilor (cei care transportau sarea), aurarilor și piclarilor.

Pe dealul Cabdic din apropierea Dejului și pe teritoriul localității Ocna Dej se aflau salinele, probabil funcționale încă din epoca romană. Aici a fost înființată, la fel ca în alte centre miniere din Regatul Ungariei, o cămară de sare. Sediul se găsea în apropierea Bisericii Sfântul Ștefan. În fruntea instituției se aflau unul sau doi comiți/cămărași (*camerarius*, *comes camerae salis*, *kamaraispán*), numit de rege dintre cei mai buni specialiști în această ramură economică. Puterea centrală i-a susținut în mod deosebit. Mulți dintre ei erau de origine maghiară, însă unii proveneau din Italia (Odoardo din Florența, Angelo Italianul din Florența, Papus). Probabil cei mai mulți erau născuți în orașe, însă cunoaștem numele unora cu origine nobiliară (precum Emeric de Zápolya, unchiul viitorului rege Ioan Zápolya). Comitele administra camera de sare, îi numea pe ceilalți

Intrarea în salina Ocna Dejului, 1909

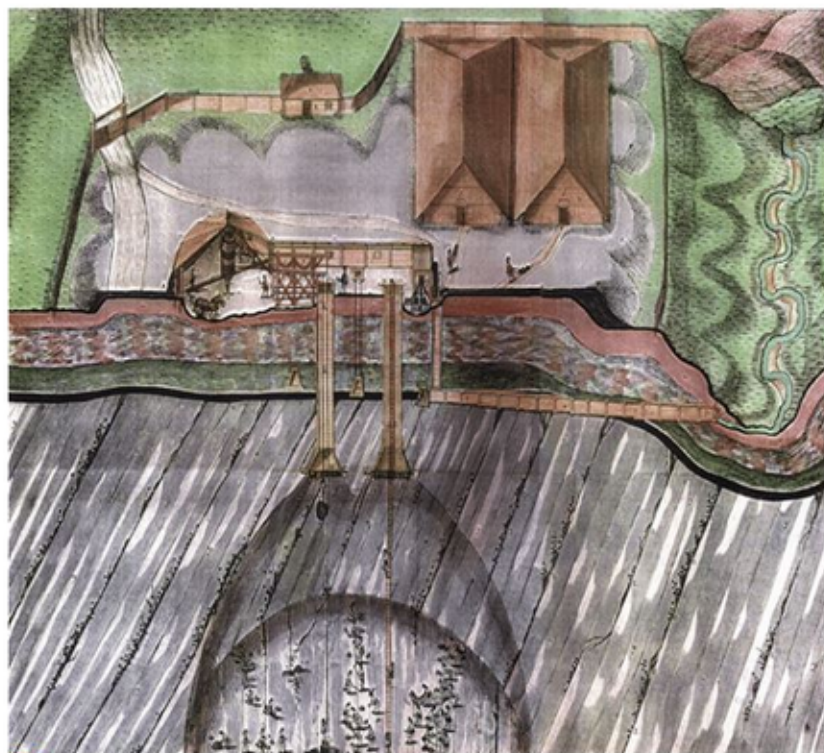

Emeric de Zápolya

EXPLOATAREA SĂRII DIN DEJ

MARIAN HORVAT

Exploatarea de la Turda și sigiliul orașului Dej din anul 1484

Pentru diverse populații europene și asiatice, sarea este un simbol al ospitalității și prieteniei. A fost și este folosită în anumite ritualuri de purificare, de alungare a spiritelor malefice, dar și pentru prevestirea viitorului. Dar înainte de orice, acest produs este fundamental pentru conservarea alimentelor și pentru hrănirea oamenilor și a animalelor.

Transilvania deține resurse naturale diverse și numeroase. În timpul voievodatului, perioadă încheiată în jurul anului 1541, cele mai importante saline au fost cele de la Dej, Turda, Sic, Cojocna și Ocna Sibiului. În plus, erau apreciate minele din Maramureș, cele de la Coștiui și Rona.

Valorificarea sării a jucat un rol esențial în dezvoltarea economică, socială și instituțională a Dejului (*Des, Dees, Deeswar, Desch, Burglos*). Bucurându-se de soluri fertile și de o poziție geografică favorabilă, fiind amplasată la confluența Someșurilor și la o răscruce importantă de drumuri, localitatea a reușit să se afirme ca un centru regional semnificativ. Chiar în primul document în care este consemnată existența acesteia, cel din anul

1214, găsim informații despre portul unde era îmbarcată sarea.

In veacul al XIII-lea, este amintit ca sat (*villa*), însă colonizarea unor oaspeți (coloniști germani sau de altă etnie) din Occident și ridicarea unui convent (mănăstire) augustinian au contribuit la desemnarea Dejului ca oraș (*civitas*), începând cu anul 1320. Sașii și maghiarii au fost ctitorii așezării. Regele Ungariei, Carol I de Anjou (1308 – 1342), a fost unul dintre inițiatorii acestui proces de urbanizare. El și urmașii lui au adoptat o strategie de încurajare a dezvoltării centrelor miniere, stimulând extragerea sării și a altor bogății ale subsolului. Există un monopol regal asupra exploatarea și comercializării acestui mineral, care asigura venituri

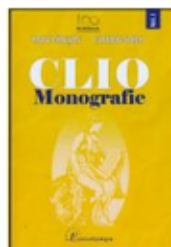
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Florin Marinescu – FA-MILIA MORUZI DIN TRAPEZUNT. SCURT STUDIU GENEOLOGIC** (prefață de Ștefan Gorovei)
Editura Corint, București, 2019, 154 pp.

● **Gheorghe Gherghinescu – BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI – SUCURSALA CRAIOVA. BĂNCILE ÎN „CE-TATEA BĂNIEI”. VOLUMUL I: EVOLUȚII ISTORICE PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL**
Editura Oscar Print, București, 2015, 717 pp.

● **Radu Păiușan, Eusebiu Narai – CLIO. REVISTĂ DE CULTURĂ ISTORICĂ A ROMÂNILOR DE PRETUTUNDENI (1992 - 1994, 2000 - 2001). MONOGRAFIE**
Editura Eurostampa, Timișoara, 2018, vol. I – 586 pp., vol. II – 415 pp.

● **PE FRONT CU COSTICĂ ACSINTE** (sub egida Muzcului Județean Ialomița; autorii textelor: Georgeta Filitti, Daniela Mihai, Costin Scurtu, Florin Vlad)
ArtPrins SRL, Slobozia, 2018, 115 pp.

● **Rüdiger von Kraus – NO-BILI ȘI ARTIZANI. O ISTORIE NEȘTIUTĂ A SAȘILOR DIN TRANSILVANIA** (traducere din limba engleză de Ioana Filat; text memorialistic inedit de Erhard von Kraus; postfață de Filip-Lucian Iorga)
Editura Corint, București, 2018, 186 pp.

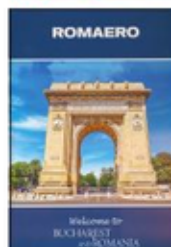
● **Dr. Constantin Dobrescu, Carmen Băjenaru – ISTORICUL MONARHIEI CONSTITUȚIONALE ȘI EREDITARE DIN ROMÂNIA 1866 - 1947**
Editura TracusArte, Ploiești, 2018, 214 pp.

● **Narcis Dorin Ion – MĂRTURIA UNUI ISTORIC SINGURATIC. CONVORBIRI CU ACADEMICIANUL DINU C. GIURESCU**
Editura Rao, București, 2018, 327 pp.

● **Andrei Răzvan Voinea – IDEALUL LOCUIRII BUCUREȘTENE: FAMILIA CU CASĂ ȘI GRĂDINĂ. PARCELĂRILE SOCIETĂȚII COMUNALE PENTRU LOCUINȚELE IEFTINE – BUCUREȘTI (1908 - 1948)**
Asociația Studio Zona, București, 2018, 256 pp.

● **WELCOME TO BUCHAREST AND ROMANIA. VISITOR & GUEST INFORMATION**
Romaero, București, 2018, 249 pp.

● **William Taubman – GORBACIOV. VIAȚA ȘI EPOCA LUI** (traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu)
Editura Meteor Publishing, București, 2018, 880 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**
Anul XXI, nr. 4(82)/2018, 100 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)
Serie nouă, Anul XIV, Nr. 12 (167), decembrie 2018, 48 pp.

oficiali și le supraveghea activitatea, asigura aprovizionarea, plătea salariile minerilor și celeriştilor, avea atribuții judecătorești și intervenea atunci când nobilii sau alte persoane lezau interesele cămării sau ale așezării. Se bucura de multă autoritate și prestigiu. Uneori comitea abuzuri pe seama tăietorilor de sare și a plutașilor, fiind necesară intervenția suveranului pentru a li se face dreptate celor din urmă.

Comitele era sprijinit de unul sau doi vicecomiți (*vicecamerarius*). Sameșul (*ratio-nistae*) era cel care gestiona veniturile și cheltuielile cămării, iar magulaturul/măglasul (*numerator*, *máglás*) cel care ținea evidența sării tăiate. Personalul era numeros și era format inclusiv din mai multe slugi, fierari, bucătari, brutari, chelari și un preot. Tăietorii de sare (*incisores salium*), cunoscuți și ca șuvagăi, erau localnici sau străini. Erau plătiți în funcție de cantitatea extrasă și beneficiau de numeroase avantaje și scutiri de taxe. În 1552, sunt consemnați 79 de astfel de muncitori la Ocna Dej și Dej. Celeriştii (*celleristae*, *conductores*, *nautistae*, *celler*) transportau sarea pe Someș și pe Tisa, până la Szolnok, în centrul Ungariei. În 1471, erau răsplătiți cu 46 de florini și 200 de bulgări de sare pentru fiecare tumen (10.000 de bulgări) transportat. Cea mai mare parte era exportată în Peninsula Balcanică, care avea puține resurse de acest fel. Plutele erau realizate din lemn din pădurile Ciceului și erau denumite *kurb* sau *nautae*.

Ocnele aveau formă de clopot. Într-o primă etapă, era săpat un puț perpendicular destul de îngust. Ulterior, era lărgită suprafața destinată exploatării. Cu ajutorul unor icuri, sarea era desprinsă în blocuri masive. Acestea erau tăiate cu târnăcoapele în bucăți de diferite dimensiuni. În interiorul minelor, erau folosite opaițele cu seu sau lumânările. Sarea era adusă la suprafață cu ajutorul unui sistem numit *gepel* sau *kepel* (de la cuvântul maghiar *gép*, care înseamnă mașină, mecanism), de fapt un soi de vârtel tras de șase – opt cai. Munca de acest fel nu era ușoară, deoarece exista mereu pericolul unor surpări sau al inundațiilor. Pe malul

Someșului exista un port, unde era îmbarcată sarea. Înainte de a fi transportată pe apă sau cu căruțele, era mutată în niște depozite numite *horrea*.

Prețiosul produs era vândut pe teritoriul cămărilor, însă doar cu permisiunea regelui. O parte din cantitate era

Cărucior cu care se transporta sarea

trimisă ca soldă soldaților de la frontiera de sud a regatului, magistratului local sau diverselor instituții ecclesiastice. Plebanul (preotul paroh) din Dej primea anual, conform unei măsuri adoptate de regele Matia Corvin în anul 1489, 1.000 de bulgări de sare.

Sarea de la Dej și Ocna Dej era renumită în Ungaria pentru puritatea ei, conform raportului comisarului austriac Georg Werner. S-au păstrat puține informații despre volumul extras, însă știm că aceasta era scumpă și că mulți nobili din regiune au încercat să o jefuiască. În 1441, voievodul Transilvaniei a prădat 5.000 de bulgări de sare, care costau 525 de florini. În 1552, 104 bulgări de sare de la ocnele din Dej se vindeau cu 3 florini și 3 denari. Istoricii au estimat câștigurile realizate din sare, în timpul lui Matia Corvin, între 80.000 și 100.000 de florini anual, adică o parte semnificativă din veniturile generale.

Acest mineral continuă să ocupe și astăzi o pondere semnificativă în economia locală. Zăcămintele nu au fost încă epuizate. Un munte de sare se află în zona Ocnei Dej. Activitatea minieră este asigurată astăzi de către salina Ocna Dej, membră a Societății Naționale a Sării S.A. ■

1941 - 1942

PATRIMONIUL BISERICESC DIN BASARABIA ȘI TRANSNISTRIA

LILIANA CONDRATICOVA,
dr. habilitat în studiul artelor și culturologie,
dr. habilitat în istorie, conferențiar cercetător,
Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău

*Intrarea trupelor sovietice în Chișinău
și refugiați din Basarabia*

cu devastările făcute de bolșevici în timpul dominației lor în Basarabia; vă invităm a pune în vedere clerului ca, la prima posibilitate, să fotografieze obiectele sfinte profanate de bolșevici, iar fotografiile să le depună la această Arhiepiscopie, pentru Muzeul eparhial cât și pentru a fi expuse la eventualele expoziții ce se vor aranja“.

Autoritățile au luat măsuri pentru repararea sau înlocuirea obiectelor de cult deteriorate sau dispărute în timpul guvernării sovietice. Î.P.S. Efrem Enăchescu, Mitropolitul locotenent al Basarabiei, a emis o circulară la 23 septembrie 1942, completată de cea cu nr. 13.506 din 17 noiembrie 1942, potrivit căreia inscripțiile în slavonă, făcute până în anul 1918, se vor schimba cu cele în română „numai acolo unde

În anii celui de Al Doilea Război Mondial autoritățile laice și ecleziastice din Basarabia au susținut Biserica Ortodoxă, dăruindu-i veșminte, cărți și vase sfinte și contribuind la restabilirea/reparația lăcașurilor sfinte devastate în timpul primei ocupații sovietice (28 iunie 1940 – 22 iunie 1941). Pentru a estima distrugerile și pierderile suferite, în 17 iunie 1942 s-a făcut apel pentru adunarea a „tot materialul în legătură

obiectul pe care sunt puse nu se deteriorează sau nu se strică valoarea sa artistică, ex.: epitafele, obiectele de cult și unele icoane metalice, pentru care schimbări se vor căuta specialiști“.

Refacerea inventarului

Cu această ocazie, întregul inventar bisericesc a fost contabilizat în măsura posibili-

MĂRTIȘOR

18

37. Senatul roman ignoră testamentul defunctului împărat Tiberiu (mort în ziua precedentă) care a acordat puterea imperială ambilor săi fii și îl numește împărat pe Caligula. Nu este de mirare faptul că ultima dorință îi este nesocotită lui Tiberiu, deoarece era extrem de nepopular. Senatul refuză să-i acorde onoruri divine, iar la înmormântare mulțimea înfuriată strigă pe străzile Romei „În Tibru cu Tiberiu“ (*Tiberius in Tiberim*), așa cum se proceda cu tâlharii obișnuiți. Deși strălucit general, Tiberiu nu a fost simpatizat de contemporani, mai ales din cauza firii lui retrase și ezitante. Pliniu cel Bătrân îl numea cel mai înnegurat om al lumii. Din anul 23, când îi moare nepotul, Iulius Caesar Germanicus, măsurile sale devin din ce în ce mai capricioase, iar în anul 26 Tiberiu se retrage pentru totdeauna din viața publică, părăsește Roma și se stabilește în vila sa izolată din insula Capri. Conducerea efectivă a imperiului revine, în tot acest timp, prefectului gărzii pretoriene, Licius Aelius Sejanus, un personaj la fel de nepopular ca și împăratul.

23

1857. Un magazin din New York instalează primul ascensor public. În 1743, la Versailles, Ludovic al XV-lea beneficiase și el de o cabină care urca și cobora cu ajutorul unei frânghii și al unui scripete. Botezată „scaunul zburător“, această cabină îi permitea suveranului să-și regăsească repede favoritele la etajul al treilea al castelului. Era un privilegiu regal excepțional. În realitate, până la mijlocul veacului al XIX-lea, asemenea dispozitive au transportat foarte rar persoane. Era mult prea periculos. Dacă ceda cablul, căderea putea fi mortală. În 1853, la Expoziția Universală de la New York, inventatorul american Elisha Otis a sfidat toate temerile. S-a instalat la câțiva metri deasupra solului în elevatorul lui și a ordonat asistentului său să taie cablul care susținea platforma. Lumea a împietrit. Cabina s-a clătinat puțin, apoi s-a stabilizat. Secretul? Sistemul de blocaj instalat de Otis, o frână automată de securitate, două tije metalice retractabile. Dispozitivul, care nu se declanșa decât atunci când cablul de tracțiune se rupea, oprea instantaneu prăbușirea.

27

1328. Filosoful și teologul german Meister Eckhart, de 68 de ani, intră în conflict cu papalitatea de la Avignon, alternativa la puterea pontificală din Roma. Tensiunile dintre franciscani, susținuți de Înalțul Pontif, și dominicani, ordinul din care face parte Eckhart, devin din ce în ce mai acute, astfel că Papa emite bula *In Agro Dominico*, unde critică multe dintre scrierile filosofului, pe care îl acuză de erezie. Eckhart este trimis în fața Inchiziției și acceptă să retragă orice afirmație care poate fi dovedită a fi falsă. Moare înainte de aflarea verdictului, probabil în timpul procesului, iar mormântul său nu a fost descoperit niciodată.

Teolog reputat, Meister Eckhart rămâne cunoscut mai ales datorită predicilor sale destinate credincioșilor care doreau să-și aperi credința, într-o perioadă de ascendență a Inchiziției asupra întregii vieți spirituale a Europei. Dumnezeu este prezent în fiecare dintre noi, spunea filosoful, iar omul drept are o demnitate pe care nimeni nu i-o poate lua, nici măcar Biserica.

31

1889. În urmă cu doi ani, Câmpul lui Marte, din capitala Franței, era un spațiu mare pătrat acoperit cu nisip, rezervat manevrelor militare. În această zi, aparținând anului Centenarului Revoluției Franceze, Turnul Eiffel domină orașul, de la înălțimea celor 300 m ai săi. „Inutil și monstruos“, se declanșează critica. Dar publicul freamătă în jurul lui. Oamenii vin să-l vadă. În șase luni, două milioane. De atunci fiecare vizitator nu uită să-și facă o poză la picioarele „monstrului“.

pe lângă librărie s-a instalat fostul magazin al Arhiepiscopiei Chișinăului de obiecte bisericești. Se vindeau icoane de argint, argintate și pictate de toate mărimile, candelă, cruciulițe, cădelnițe, sfeșnice, potire, cruci pentru procesiune, steaguri (prapore), golgote, veșminte și alte obiecte de cult, la prețuri accesibile. Tot aici se luau comenzi pentru argintarea obiectelor și se executau orice operațiuni de reparare a podobaelor bisericești.

Viața bisericească din Transnistria

Din iulie 1941, a început restabilirea vieții bisericești și în Transnistria, nu doar în Basarabia, acordându-se o deosebită atenție reparării, în unele cazuri reconstruirii, bisericilor și dotării lor cu obiecte de cult. În ceea ce privește înfrumusețarea bisericilor din Transnistria cu cele necesare, amintim nota Î.P.S. Efrem Tighineanu care a încurajat donațiile oferite de parohiile din Basarabia, mai ales cele aflate pe malul Nistrului, pentru dăruirea sau împrumutarea de obiecte de cult, veșminte bisericești și cărți pentru credincioșii din Transnistria. În perioada august 1941 – septembrie 1942, parohiile din Arhiepiscopia Chișinăului au donat bisericilor din Transnistria 19 rânduri de vase

Regina mamă Elena...

sfințești, o cruce de argint pentru Sfânta Masă, icoane, cărți, alte doare bisericești. În anul 1942, profesorului și istoricului Ștefan Ciobanu i se aduc mulțumiri din partea arhiepiscopului Efrem în legătură cu dăruirea unei cărți pentru parohia din satul său natal Talmaz, județul Tighina. Cu câteva zile înainte de cedarea Basarabiei, 1940, profesorul Ciobanu a cumpărat o Sfântă Evanghelie cu coperte în argint, dar nu a reușit să o doneze din cauza evenimentelor tragice. Abia la 30 august 1942, într-o atmosferă solemnă, această carte a fost adusă în dar parohului bisericii.

Un tablou similar privind atitudinea autorităților față de biserică a fost prezent pe întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, mănăstirile mari și bisericile au fost redeschise (cazul Mănăstirii Frumoasa închisă în 1940, redeschisă și sfințită

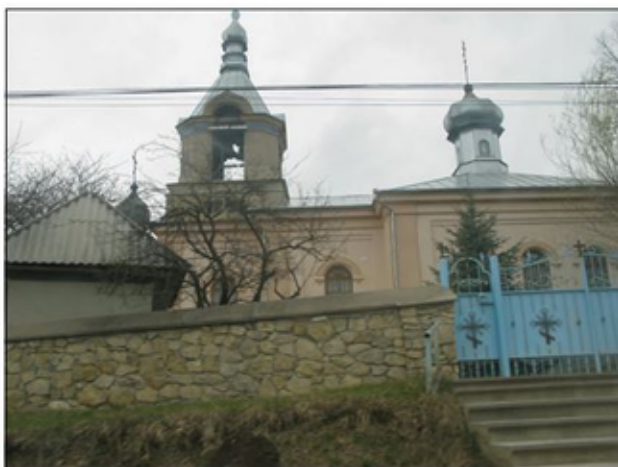
la 27 septembrie 1942 de P.C. exarh arhimandrit Teognost, Î.P.S. Efrem Tighineanu ș.a.) și susținute material pentru a-și putea continua activitatea. Doar în lunile august – decembrie 1941, subvențiile din bugetul statului pentru reabilitarea gospodăriilor mănăstirești s-au ridicat la 1.400.000 de lei,

... și regele Mihai sărută Sfânta Evanghelie, finută de arhiepiscopul locotenent (locțiitor) Efrem Tighineanu

tăților. De exemplu, între anii 1941–1942, ambele biserici ale mănăstirii de călugări din satul Țigănești erau menționate ca fiind „cu obiecte îndestulate”, fără a fi specificate natura podoabelor și vechimea lor. În unele biserici și mănăstiri s-a realizat o descriere mai amplă a averii mobile și imobile, inclusiv a inventarului bisericesc, printre care și „Foaia de inventar” a Mănăstirii Căpriană, din anul 1942; un document similar fiind întocmit la 1 martie 1943 pentru Mănăstirea de călugări Curchi, pentru Biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul Boldurești, dar și pentru Biserica Adormirea Maicii Domnului, din satul Chirsovo–Taraclia în anul 1943 etc. Asemenea evidențe ale patrimoniului individual al lăcașurilor de cult – care sunt o raritate –, cu indicarea concretă a pieselor, gradului de uzură și a prețului estimativ (pentru perioada 1941 – 1942), au o deosebită importanță. În plus, ne arată că autoritățile manifestau o atenție specială pentru inventarul aflat în gestiune, creând condiții optime pentru evaluare, păstrare și reparație în caz de necesitate.

La 25 iulie 1942, arhiepiscopul locotenent (locțiitor) Efrem (ales arhieru vicar cu titlul „Țigăneanul” în februarie 1938) cheamă la organizarea unei expoziții „de afirmare româ-

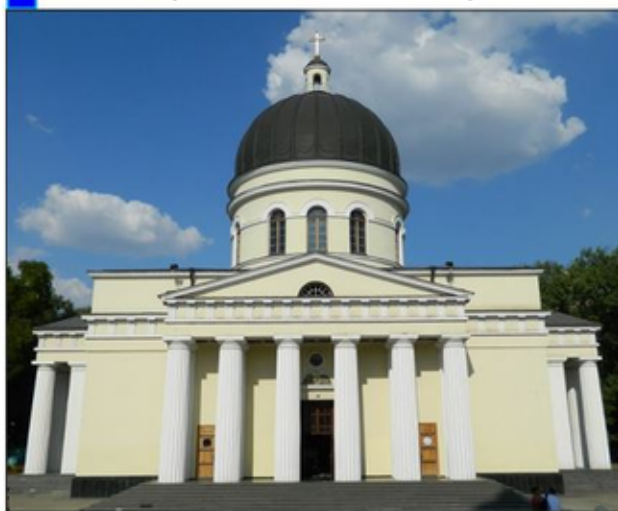
Biserica cu hramul Sf. Nicolae din satul Boldurești

de cult profanate de bolșevici (urmare a circulației menționate anterior, cu nr. 7.823 din 17 iunie 1942). De asemenea, clerul era îndemnat să doneze obiecte de cult pentru Muzeul Bisericesc din Chișinău, care trebuia să se deschidă odată cu expoziția.

Preoții au distribuit gratuit între august 1941 și august 1942 credincioșilor câteva mii de cruciulițe, în valoare de 60.000 de lei. Au fost reînființate atelierele Arhiepiscopiei Chișinăului etc. Cheltuielile privind organizarea atelierelor, instalarea, procurarea de scule și mașini, precum și plata lucrătorilor au fost evaluate la 626.682 de lei. Într-un singur an încasările din comerciali-

zarea obiectelor de cult, produs al acestor ateliere, se ridicaseră la 1.294.960 de lei. Și-a reînceput activitatea și magazinul aflat pe lângă aceste ateliere. Librăria și papetăria „Cultura noastră”, ce aparținea lui Teofil Bologa și era amplasată la Chișinău, pe str. Regele Carol I, nr. 19, își anunța clienții că

Catedrala Nașterea Maicii Domnului din Chișinău

Unul dintre cei trei membri fondatori ai Rugului Aprins, alături de părintele Daniil Sandu Tudor și de părintele Benedict Ghiuș, profesorul universitar și cercetătorul Alexandru Mironescu (1903 – 1973; Magazin istoric, nr. 2/2018) a fost la rândul său închis alături de o parte dintre confrăți. La ieșirea din închisorile comuniste (1963) simte nevoia imperioasă de a scrie, de a mărturisi. Libertatea de gândire și mai ales cea spirituală nu i-au fost nicidecum afectate de anii grei de temniță, cu atât mai mult cu cât în același lot al Rugului Aprins fusese închis și fiul său, studentul Șerban Mironescu.

Paginile pe care le scrie Alexandru Mironescu sunt o fermă pledoarie împotriva comunismului, întrețesute cu mărturii din închisoare, cu note de lectură, cu meditații pe nenumărate subiecte culturale și științifice, toate impregnate de experiența sa creștin ortodoxă. Acestea sunt adunate într-un prim volum intitulat Floarea de Foc (în curs de apariție într-o ediție revizuită și corectată în Colecția Arhiva Rugului Aprins, Ed. Eikon).

Iată câteva fragmente din care reiese deschiderea spirituală adusă de grupul Rugul Aprins în sânul Bisericii Ortodoxe Române și aderența totală a acesteia, lipsită de complexe, la marea cultură occidentală. Un prim doctorat în științe fizico-chimice (Sorbona), un al doilea doctorat în filosofia științei (Universitatea București), prietenia cu marii intelectuali ai interbelicului românesc, rolul important în cadrul Rugului Aprins – sunt doar câteva tușe care-l definesc pe autorul rândurilor de mai jos, unul dintre marii intelectuali creștini din istoria noastră recentă.

Marius VASILEANU

MIȘCAREA RUGUL APRINS ȘI CULTURA OCCIDENTALĂ

ALEXANDRU MIRONESCU

Dieu est-il Français? – Dumnezeu este el oare francez? se întreabă într-o fermecătoare și pătrunzătoare lucrare germanul Sieburg, care a scris cea mai pertinentă analiză asupra geniului francez, care îmi este și mie dintotdeauna atât de scump. Și cât mă bucur de renașterea Franței! În anii aceștia – mulți! – de hulă împotriva Franței, în care am auzit cuvinte grele de ocară la adresa ei, câte lupte înverșunate nu am dus arătând, ca un om ce iubește poporul francez, că asemenea judecăți sunt nefondate. Dar chiar dacă aprecierile defavorabile și înjositoare ar fi fost, să zicem, adevărate, eu mă miram și mă cutremuram gândindu-mă cum e posibilă o astfel de atitudine și cum cei care vorbesc astfel nu-și dau seama ce imens gol, poate ireparabil, s-ar produce în universul culturii, al spiritului, printr-o scufundare a Franței! Nu era

aici vorba de o țară, de un popor, ci era vorba de niște însușiri care, dacă se pierd, ar fi o pagubă incalculabilă.

Alexandru Mironescu în biroul său

iar în prima jumătate a anului 1942, la 484.175 de lei. Au fost reparate 109 biserici, iar altele 43 erau în curs de reparare. În anul 1942, cu contribuția regelui Mihai, a autorităților laice și a armatei, a fost reparată Catedrala Nașterea Maicii Domnului din Chișinău, fiind restaurate sfeșnicele, policandrele și alte obiecte bisericești.

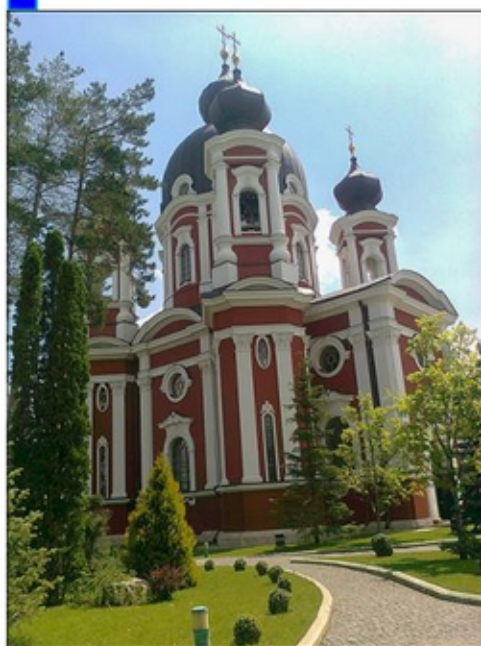
În anii războiului au fost adoptate o serie de măsuri pentru a proteja patrimoniul artistic. Astfel Marele Stat Major a publicat în anul 1942 *Măsurile pentru apărarea patrimoniului artistico-cultural*, ce urmăreau „a pune la adăpost bunurile artistice de eventualele avarii, de pe urma acțiunii atacurilor aeriene; Marele Stat Major, prin măsurile luate din vreme, a ajutat evacuarea celor mai mari părți din patrimoniul artistic național [...] În consecință, se atrage atențiunea tuturor autorităților civile ca să treacă de urgență la verificarea conservării valorilor evacuate. Toți cei ce primesc vreo retribuție de la stat sunt obligați a urmări și a se interesa continuu de buna întreținere a bunurilor ce au fost lăsate în păstrarea lor, fiind responsabili de toate avariile cauzate de lipsa unei continui îngrijiri [...] Directorii, conservatorii ș.a. sunt obligați de a face un control lunar, pentru a constata starea în care se păstrează averea artistică și culturală [...] Se vor cerceta cu deosebită atenție picturile și icoanele, care, ținute mai multe luni închise în întuneric sau umiditate, pot mucezi sau îngălbeni [...] O lege specială va stabili sancțiunile pentru toate culpele, ce cauzează distrugerii sau deteriorări patrimoniului artistic și cultural național“. În *Monitorul Oficial*, nr. 155 din 7 iulie 1942, a fost publicat și Regulamentul pentru monumentele publice. În baza art. 2 al Regulamentului, „prin monumente

publice se înțeleg toate lucrările de artă plastică, ce se execută de autoritățile statului, ținuturilor sau comunelor și instituțiile depinzând de stat, precum și cele ce se execută de către particulari sau comitete, dacă au un caracter public sau interes național [...] Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor aprobă începerea construcțiilor de monumente publice numai pe baza proceselor verbale ale Comisiei Superioare pentru monumentele publice pe lângă Direcția artelor din minister“ (informație prezentată de pe copia după referatul Serviciului Contencios către Onoratul Consiliu Eparhial Chișinău nr. 283/942, în explicația avocatului Eugenia Crușevan).

La 7 mai 1942, prin hotărârea Consiliului Central Bisericesc, toate lăcașele de cult și averea acestora urma să fie asigurate. Fiecare parohie avea de asigurat, în primul rând, clădirea bisericii și a casei parohiale, un loc aparte revenind asigurării catapetesmei, mobilierului, stranelor, veșmintelor preoțești și obiectelor de cult aflate în biserică, inclusiv celor de metal, sumă ce reprezintă taxa de asigurare pentru patrimoniul aflat în interiorul bisericii parohiale. În consecință, clerul urma să prezinte până cel târziu 1 februarie 1943

informații detaliate cu privire la parohiile conduse. Se realiza o evidență a lăcașurilor de cult, mai ales a celor cu valoare istorică, artistică și arhitecturală. Fișele întocmite cu această ocazie cuprindeau: parohia (plasa, comuna, județul); hramul bisericii; anul construcției și materialul (piatră, cotileț, adică chirpici, cărămidă, lemn); cu ce era acoperită; reparațiile, reconstrucțiile efectuate, făcându-se un scurt istoric al bisericii de la zidire. În final, un loc aparte era rezervat descrierii bibliotecii și arhivei. ■

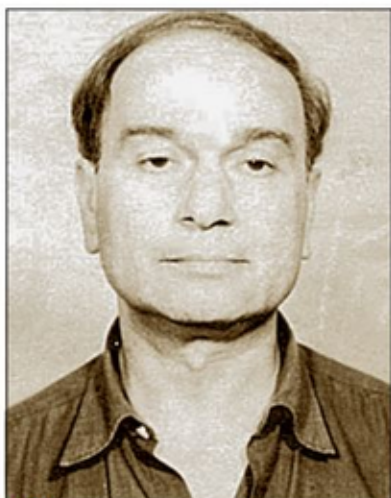
Mănăstirea de călugări Curchi

prin alte semne. Ei au conștiința că există mereu în toată lumea și în toată istoria. Una din aceste familii lucrează mereu la înnobilarea omului, la afirmarea demnității și unității lui. [...]

De un număr de ani, din motive binecunoscute, sub o anumită influență – influențele sunt, firește, inevitabile în toate domeniile –, s-a împins într-un plan de mare importanță originea noastră dacică. Dintr-o dată ne-am vrut mai mult – dacă nu numai – Daci. Decebal, Burebista, Sarmizegetusa, o anumită mitologie, un arsenal întreg de realități și de sugestii împins în linia întâi de bătaie, cu scopul, în mintea unora, de a dinamita ideea latinității noastre, ca să ne legăm substanțial de o altă constelație de popoare și firește de un alt destin.

Daci! ce-o mai fi și asta? – m-am întrebat uitat de atâtea ori. Firește, dacă suntem daci, suntem, și pace bună. Că purtăm și o moștenire dacică cine poate să conteste și, desigur, nu e vorba de a ne opune unei evidențe. Dar un popor sau un om mai e – și chiar sfârșește prin a fi efectiv – și ceea ce dorește din adâncul inimii să fie. Noi nu suntem sub o tiranie spirituală. La toate nivelurile funcționează și o libertate, care, cum spunem cu alt prilej, devine în vârful piramidei însăși Libertatea deplină. Funcționează în viața noastră a oamenilor – ca popoare și ca indivizi – o alegere, o opțiune. Chiar asta este și viața: o alegere, o opțiune. Or, știam că pentru niște

Alexandru Mironescu în arest

pricini întemeiate, nu pentru niște fantezii, pricini întemeiate și binecuvântate, optasem pentru originea noastră latină. Lupoarca, Traian, Columna, declamații, împănări chiar, și altele care bănuiesc că le știți. Și iată acum daci în sus, daci în jos! Încă o dată, eu nu zic că nu suntem și daci, că nu avem și o moștenire dacică, dar în felul acesta unii vor susține că suntem slavi, turci, huni, teutoni, și mai știu eu ce. Ceva argumente se găsesc pentru fantezii, ca să nu zic pentru elucubrații. Câte un grăunte de muștar e în orice teorie, pentru că așa sunt fenomenele vieții și ale istoriei: teribile, nesfârșit de complexe. Multe aluviuni sunt în plămada aceasta

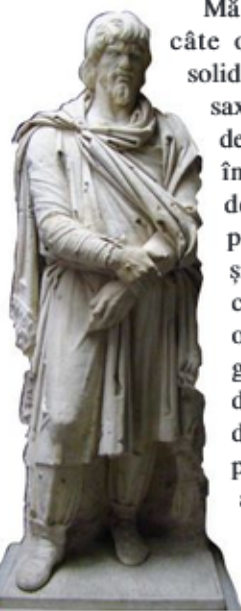
biologică a noastră. Și iată m-am uitat mereu la co-partenerii mei de suferință [din închisoare]: o societate teribil de heteroclită, nu semănau doi unul cu altul; fel de fel de nasuri, de ochi, de urechi, fel de fel de expresii, de preferințe, de preocupări! În alte comunități nu prea e așa, acolo găsești un tip dominant, caracteristic. Titulescu avea o figură turanică, Rebreanu una de slav, Eminescu una occidentală ș.a.m.d.

O limbă creează mentalitate

Ce suntem atunci? – lung prilej de vorbe și de ipoteze, desigur, când în sinea noastră apare un divorț, când scăpăm în deriva asta. Dar optasem pentru latinitatea noastră,

Sandu Tudor și Alexandru Mironescu (stânga) pe Calea Victoriei

Statuie de dac

Mă simt emoționat ori de câte ori mă gândesc la solidaritatea lumii anglo-saxone și la înțelegerea de care au dat dovadă în problema Franței, desigur din prețuire pentru marile ei însușiri. În situația grea în care s-a găsit Franța, o vreme, pierzând rangul de mare putere, dar totuși mimându-l, devenise supărătoare prin pretențiile ei fără acoperire. Dar partenerii occidentali au răbdut-o și au umblat cu ea cu toate menajamentele, pentru

că, dincolo de multe lucruri criticabile, totuși – cu câtă bucurie o spun – funcționează o conștiință, în creștere, a unei solidarități spirituale occidentale. E o anumită imagine supremă despre om! Și oricât s-ar frământa cineva să susțină altfel, nu va reuși să anuleze adevărul că această supremă imagine a omului este afirmată și susținută în lume de cultura occidentală.

Daci în sus, daci în jos

Înțelegerea, colaborarea între Franța și Germania, miracol care a înfrânt o dușmănie intrată în reflexe este pe de altă parte un mare eveniment, care va avea pe toate planurile existenței omului consecințe enorme și binefăcătoare. Sunt sigur. [...]

Desigur, într-o amplă dezbatere a acestor chestiuni duse până la capăt aș fi gata să susțin

că între realitățile omenești și sociale nici rasa, nici națiunea, nici clasa socială nu sunt cele mai semnificative. Cea mai profundă și deci cea mai semnificativă comunitate omenească este aceea care formează o familie, o familie spirituală. Lumea e împărțită în astfel de familii. Înăuntrul lor nu mai există nici grec, nici evreu, nici rob, nici slobod, nici parte bărbătească, nici femeiască după cuvântul Apostolului Pavel. Eu am trăit adeseori, ca o realitate vie, abolirea diferențelor de rasă, de popor, de origine socială, pentru a rămâne în picioare o singură trăsătură comună, cu putere discreționară: apartenența la aceeași familie spirituală. Aici nu mai funcționau nici chiar deosebirile de credințe religioase – care sunt uneori cele mai teribile –, pentru că oamenii din aceeași familie constituie o comunitate chiar prin deosebiri în aceeași profundă și nedespărțită unitate a spiritului.

Arhetipul acestei familii, ca să zic astfel, al acestei sobornicități, al acestei comunități de persoane este Sfânta Treime, unde sunt trei și totuși Unul. Iată, prin urmare, profunda,

adevărată realitate constitutivă a umanității: familiile spirituale. Și în fapt ele și sunt acelea care îndeplinesc în lume și în istorie lucrarea eficientă. Membrii unei astfel de familii nu se cunosc toți personal, dar se cunosc repede când se întâlnesc efectiv, sau prin cărți, sau

Columna lui Traian

Metopă de pe Columnă în care este reprezentată sinuciderea lui Decebal

Istorie
și
film

FASCINAȚIA LUI CYRANO

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Între drama lui Rostand și posteritatea muschetarilor lui Dumas, Cyrano a apărut ca o ipostază bovarizată a cavalerismului reînnoit, un honnête homme ironic, dar sentimental, maestru în dueluri și donquijotisme morale, slobod la gură, dar pur în principii“, scria criticul literar Irina Bădescu. Un erou romantic prin excelență, un personaj real sau o fantezie a sfârșitului de veac XIX?!

Chiar și în 1897, când piesa lui Edmond Rostand vedea atât lumina tiparului, cât și prima reprezentare pe scenă, au fost puțini cei care știau că originalul erou al comediei care a cunoscut de atunci numeroase adaptări a avut un corespondent în viața reală:

Hector Savinien de Cyrano de Bergerac, dramaturg, eseist, precursor al Iluminismului...

Hector Savinien de Cyrano de Bergerac și, în stânga, Benoit Constant Coquelin, unul dintre interpreții personajului piesei scrise de Edmond Rostand (jos, în costum de academician)

● Nici pe departe gascon! ● Nici pe departe bogat! ● Nici pe departe îndrăgostit de Roxana! Dar... ● La fel de mare meșter în... nas, la vorbe sau la mânuit spada ● Iar viața le-a fost la fel curmată

În urmă cu 400 de ani, în martie 1619, într-un cartier din sud-estul Parisului, avocatului Abel de Cyrano i se mai năștea un copil, botezat, la 6 martie, în Biserica Saint-Sauveur, Hector Savinien. Fără a face parte efectiv din nobilime, familia ajunsese să conteze destul de mult în viața capitalei franceze. O mare parte din avere i se datora unuia dintre bunici, important furnizor de pește al Casei regale.

Spre deosebire de personajul lui Rostand, acea „spa-

dă neînfrântă, maestru în poezie“, „cea mai delicată ființă în lume“, neamul nu i-a fost defel gascon. Particula de Bergerac deriva, în cazul său, de la una dintre proprietățile familiei – situată în Vallée de Chevreuse –, pe care unul dintre foștii deținători a botezat-o Bergerac, în amintirea participării sale la recucerirea localității din mâinile englezilor, în timpul Războiului de 100 de ani.

Primii ani, Hector Savinien și i-a petrecut în regiunea pariziană, învățând să scrie și să

și era ceva clar, o icoană luminoasă și un model foarte onorabil și foarte fecund. Dobândisem niște rude spirituale bogate, de rang mare. Intrasem într-o societate bună și introdusesem în viața noastră un criteriu ordonator și un principiu fericit, activ. Făceam parte cu *fermitate* dintr-o anumită familie de oameni; era ceva substanțial. Și așa, deodată, am introdus o confuzie, am strecurat un echivoc, o dublitate, o controversă păgubitoare. Păgubitoare pentru că nu mai operează un singur model, ci o ambivalență. Aceasta, în alți termeni, se cheamă drăcie. Diavolul, *diabolo*, e despărțire, dedublare, sfâșiere. S-a șubrezit o lucrare. S-a spart o casă, ca a unor inimi sfărâmate.

Dar noi suntem latini! Stăm aici pe o temelie decisivă care e limba pe care o vorbim cu toții, absolut toți; ceea ce este și extraordinar și important. Ce înseamnă însă o limbă, o singură limbă pe care o vorbim toți? Înseamnă o influență decisivă, o unitate spirituală, un același hram. O limbă nu e o mecanică, nu e doar un material imprimat pe magnetofon, e un duh, o forță spirituală, lucrătoare asupra materiei omenești. O limbă *creează* o anumită mentalitate, cheamă la viață *anumite* însușiri, anumite latențe, care, într-o ecuație reciprocă, determină niște preferințe, confirmă niște latențe. Am dobândit, prin folosirea de veacuri întregi a unei limbi cu structură latină, o anumită mentalitate, s-au precipitat și decantat în noi o vioiciune, o promptitudine a spiritului, o iscusință, o seamă de aptitudini, de calități și defecte, implicate în substanța limbii moștenite, alese și acceptate. Noi n-am refuzat la tribunalul istoriei

Coperta volumului Floarea de Foc, în curs de apariție

această moștenire. Dintr-o voce dominantă a sângelui ne-am deschis și am îmbrățișat poziția, mentalitatea, structura aceasta a latinității. Suntem implicați în ea. E vreo rușine? Au apărut motive serioase să ne lepădăm de ea? Mai e, eventual, posibil? Trebuie vorbit răspicat. În ceea ce mă privește, am fost odată, la începutul vieții mele, confruntat cu această chestiune, dar m-am hotărât atunci, și hotărârea aceasta am de gând s-o țin până la capăt: mă recunosc de configurație romană și mă subsuiez, mă integrez conceptului de latinitate, ca o disciplină de viață. Sunt solidar cu această familie de oameni. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

riile fantastice, ca un adevărat pionier al genului SF, sursă de inspirație pentru Jules Verne sau Jonathan Swift (deplasa-rea spre lună cu ajutorul unor rachete propulsate de artificii; oamenii selenari cu mai multe picioare și voci muzicale...).

Dar și în felul nonconformist în care și-a consumat pasiunile. Căci, marea diferență față de Cyrano a fost că pamfletul și spadasiul de veac XVII nu a iubit nicicând vreo Roxană! În multe dintre biografii, homosexualitatea nu îi poate fi pusă la îndoială, cea mai cunoscută relație amoroasă durând aproape un deceniu și avându-l ca protagonist pe muzicianul și poetul Charles Coypeau D'Assoucy (1605-1677). Spre 1650, povestea de dragoste li s-a transformat în amară rivalitate, cei doi ajungând să se amenințe reciproc cu moartea. Cunoscându-i, probabil, atât puterea spadei, cât și aprigul spirit, D'Assoucy s-a văzut nevoit să părăsească Parisul, unde se va mai întoarce doar după moartea iubitului.

„Am vrut să mor de spadă/ Căzând în luptă dreaptă c-un ascuțit în piept/ Dar soarta e-mpotrivă și-mi dă un singur drept/ Să lunec în capcană și printr-o biată slugă./ Să mor lovit din spate... Răpus c-o

Charles Coypeau D'Assoucy

buturugă...”. În realitate, ca și în fantezie, cele două personaje pot, la unison, clama: „Mi-a fost pe dos viața și moartea tot pe dos!”. În versurile lui Rostand, „de Bergerac, poetul” murea „asasinat”. Sfârșitul lui Hector Savinien de Cyrano de Bergerac poate fi considerat atât ca un fatal accident, cât și ca o tentativă de omor. Unele surse consideră că mai probabil o piatră (sau o bârnă), desprinsă – fie de soartă, fie de o mână criminală! – din tavanul locuinței patronului, ducele de Arpajon, a contribuit decisiv la curmarea zilelor, intervenită la ceva timp de la accident, la 28 iulie 1655. Potrivit altora cea mai credibilă variantă ar fi o luptă de stradă sfârșită tragic.

Și, cu o asemenea poveste, de la mica scenă la marele

ecran, drumul nu avea cum să fie unul prea lung. În 1900, la Expoziția Universală de la Paris, regizorul și fotografatul Clément Maurice (1853 – 1933) prezenta ceea ce a fost mai târziu considerat primul film în culori și cu sunet din istorie: *Cyrano de Bergerac*, avându-i în roluri principale pe cel mai important actor de teatru al momentului, Benoit Constant Coquelin (1841 – 1909), și pe diva Sarah Bernhardt.

Sonor și culoare în 1900?! Cât se poate de adevărat: tehnica, aparent simplă, le-a dat destul de multe bătăi de cap celor de la compania producătoare, Phono-Cinéma-Théâtre, în realizarea peliculei de numai două minute ce immortaliza celebra scenă a duelului. Culoarele au fost aplicate manual, pe originalul alb-negru, obținându-se un efect de acuarelă. Astăzi, chiar și micile defecte îi adaugă un plus de farmec. Din păcate, metoda cilindrilor cu ceară, utilizat pentru înregistrarea sunetului (a cărui redare depindea de sincronizarea cu proiecția!) nu a permis preservarea totală a vocilor actorilor.

Două decenii și jumătate mai târziu, grație unei coproducții franco-italiene, po-

Trei interpreți ai rolului Cyrano de Bergerac: Clément Maurice...

...Pierre Magnier...

Madeleine Robineau,
modelul pentru Roxanne

citească de la un preot de țară. Apoi, tatăl l-a trimis să-și completeze educația la Beauvais, un orașel din zonă. Adevăratul botez al vieții a venit în jur de 18 ani, când tânărul a descoperit viața plină de plăceri și, asemenea eroului lui Rostand, a trăit primejdios, printre carafe pline cu vin, jocuri de noroc și nenumărate dueluri. La 19 ani, împreună cu cel mai bun prieten, Henry Le Bret, s-au înrolat în compania condusă de Alexandre Carbon de Casteljaloux, compusă aproape exclusiv din gasconi. După cum avea să-și amintească Le Bret, Savinien deținea, cu adevărat, arta mănuiirii spadei: „grație duelurilor, pe atunci poate singura și cea mai facilă modalitate de a te face remarcat, în câteva zile a devenit atât de faimos printre gasconi, că aceștia ajunseseră să îl considere de-a dreptul un demon al curajului”.

Angajat în conflictele ce i-au pus față în față pe francezi cu spaniolii în Războiul de 30 de ani, în 1639, în timpul asediului unei localități din Ardeni, a căpătat o rană gravă de la o muschetă, ce i-a pus în pericol viața. Un an mai târziu,

la Arras, o spadă i-a atins gâtul. Cariera lui militară lua astfel sfârșit.

In convalescență, la Paris, a primit ajutor financiar din partea unei verișoare pe linie maternă, Madeleine Robineau, baroneasă de Neuville, cea care avea să îi servească lui Rostand ca model pentru cea frumoasă Roxanne, precum „o fragă”. Din aceeași perioadă datează și apropierea de unul dintre cele mai cunoscute nume ale vieții literare franceze a secolului al XVII-lea, Claude-

Claude-Emmanuel Luillier,
cel care ...

Emmanuel Luillier (zis și Chappelle, după zona pariziană unde locuia, La Chappelle-Saint-Denis, 1626/1627 – 1686). Prin intermediul acestuia, intră în contact cu Pierre Gassendi (1592 – 1655), călugărul iezuit propovăduitor al așa-numitului materialism atomist, marele rival al lui Descartes. Influențat de teoriile „gândirii libere” ale lui Gassendi, nu numai că se apucă serios de studiu (în special, filosofie și matematică), dar și începe să scrie, în special povestiri fantastice, descrieri ale unor călătorii imaginare spre Soare și Lună.

În 1653, îl găsim în serviciul ducelui de Arpajon, poziție adoptată mai mult de nevoie, decât de voie. Căci, spre deosebire de Cyrano din comedia lui Rostand, punga nu i-a fost în viață niciodată prea plină!

„Pe-un guler ’nalt și țepăn își plimbă-n mare pompă/ Un nas grozav, dar ce nas? Nu, domnilor, o trompă!” Chiar dacă astăzi puțini mai cunosc celebrele versuri, detaliul fizionomic îl descrie atât pe eroul lui Rostand, cât și pe modelul real, care se mândrea cu podoaba oferită de natură.

Și, din nou, tot asemenea lui Cyrano cel imaginar, Hector Savinien a fost un om cu multe talente, curajos, dar, în același timp, și un spirit luminat, proclamându-și, în orice chip, libertatea. În cuvintele unui reputat specialist al perioadei (Jean-Charles Darmon): „Cyrano a fost un spirit mereu arzând, impertinent, imprevizibil, bântuit, poate ca nimeni altul, de demonul libertății. Al libertății de gândire, al libertății scriiturii... Al libertății față de toate prejudecățile, credințele, cutumele sau superstițiile marii majorități din jur”.

Lipsa de bariere, de orice fel de opreliști se poate ușor descifra, în primul rând, în modul extrem de inventiv și ingenios în care și-a conceput călăto-

... l-a pus în legătură
cu Pierre Gassendi,
marele rival al lui Descartes

Martie - aprilie 1919

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI

Cele două luni din urmă cu 100 de ani pe care le prezentăm cititorului au fost, de fapt, o lună și jumătate. În Consiliul de Miniștri din 2/15 martie s-a luat hotărârea introducerii calendarului gregorian de la 1 aprilie. Regele a aprobat adoptarea calendarului gregorian la 7/20 martie. În consecință, ziua de 1 aprilie devine 14 aprilie. Salariile și pensiile au fost achitate în aprilie pentru 17 zile, noua lună a început la 1 mai.

Continuă efortul de organizare și unificare. Unele acte au valoare de simbol. Din dispoziția primarului, la Cernăuți s-a dat jos statuia Austriei din Piața Ghica Vodă. În locul ei se va pune statuia domnului care și-a pierdut viața pentru că a protestat contra răpirii provinciei în 1775. În Bucovina și Basarabia se înființează

servicii centrale de Siguranță, cu sediul la Cernăuți, respectiv la Chișinău.

Ministrul Instrucțiunii Publice pregătește un amplu program de reformare a învățământului. La ciclul primar se vor introduce cursuri practice de agricultură și meserii. Se vor înființa școli „intermediare”, la care se vor înscrie cei care au terminat

școlile primare. Vor avea trei sau patru clase gimnaziale și după absolvirea lor elevii se vor putea înscrie la licee sau școli superioare speciale. Și liceele vor fi reformate radical. Se vor preda cursuri practice pentru studierea limbilor străine și la absolvire fiecare elev va trebui să știe să vorbească perfect o limbă străină. Se va acorda o atenție

vestea lui Cyrano de Bergerac prindea contur definitiv, de astă dată într-un clasic al filmului mut. Două interpretări de excepție: Pierre Magnier și Linda Moglia – pe de o parte exuberanță, energie și mult umor, iar, pe de alta, maturitate, independență și, bineînțeles, frumusețe. Dar și la celelalte capitole, filmul, purtând semnătura regizorului Augusto Genina (1892 – 1957), unul dintre pionierii cinematografiei din Italia, excelează. Costumele, somptuoase, ca și decorurile – la scară mare, dar și numărul mare de figuranți angajați –, aduc la viață povestea cavalerului din vremurile de mult apuse. În opinia multor critici contemporani, producția de aproape două ore este, cu adevărat, o minunăție. Și, din nou, o minunăție în culori, pentru a căror aplicare au fost utilizate șabloane (câte unul pentru cele patru culori) introduse în fiecare cadru în parte. De minuoasă operațiune s-a ocupat una dintre cele mai mari specialiste din domeniu, Elisabeth Thuillier.

Au urmat două premiere în același cadru de toamnă târzie – noiembrie –, însă la patru decenii distanță: 19 noiembrie 1950, respectiv 16 noiembrie 1990. Doi actori de marcă (José Ferrer și Gérard Depardieu), doi regizori (Michael Gordon și Jean-Paul Rappeneau) – aceeași poveste.

Producția din 1950 trăiește mai ales grație interpretărilor actoricești. Și în special cea a portoricianului Jose Ferrer (1912 – 1992), care s-a între-

cut pe sine, insuflând viață unui personaj extraordinar, ce i-a și adus, de altfel, mult râvnitul Oscar. Al său Cyrano apare ca un erou contradictoriu, surprinzător, însă total dezinteresat și, mai ales, duros de conștient de propriile defecte și lipsuri.

În ansamblu, pelicula, de altfel, vibrantă și mustind de umor de bună calitate și, în același timp, de tragismul vieții de zi cu zi, nu a fost prea bine primită nici de marele public, nici de critici. La final, compania producătoare (Stanley Kramer Production) s-a ales cu pierderi (300.000 dolari), iar colegii de platou ai lui Ferrer – Mala Powers

... și Gérard Depardieu

(Roxana) și William Prince (Christian de Neuville) – cu aprecieri... acide: „un personaj feminin, drăgălaș, dar fără viață” și, respectiv „un tânăr duce un pic prea solemn”.

Încă din start, producția francezului Rappeneau, din 1990, a plecat ca una dintre cele mai costisitoare realizări ale cinematografiei franceze. Și... a câștigat! Un Oscar pentru cele mai bune costume (Franca Squaricipino, care, de altfel, a câștigat și premiul Bafta pentru munca sa, ce a implicat peste 2.000 de costume!), un Glob de Aur pentru cel mai bun film străin (1991) și, respectiv, Marele

Premiu pentru merite tehnice, la Cannes, în 1990. Umorul molipsitor, patosul, extraordinara prezență scenică a lui Depardieu i-au adus, la rândul-i, după cum era de așteptat, Premiul pentru cel mai bun actor la Cannes în același an.

Adaptarea pentru marile ecran, realizată de tandemul Rappeneau – Jean-Claude Carrière (unul dintre constanții colaboratori ai lui Luis Buñuel) a atras și ea toate laudele; marea majoritate a criticilor insistând pe acuratețe și prezervarea spiritului inițial al operei lui Rostand.

Nu au fost uitate nici machiajul, nici efectele speciale, dar ceea ce a impresionat a fost performanța lui Depardieu. „Realizarea este una magistrală. Personajul său este expansiv, amuzant, dar și brutal, mofturos, rămânând însă mereu extrem de uman. Un vârtej de emoții conflictuale, pe care reușește să le disciplineze fără nicio problemă [...]

Prestația lui Depardieu trebuie să rămână model suprem pentru toți actorii care vor dori, pe viitor, să-l interpreteze pe Cyrano, să-i facă să se întrebe chiar cel puțin de două ori dacă vor, cu adevărat, să se arunce într-o asemenea aventură”, scria Vincent Canby, în *New York Times* din 16 noiembrie 1990.

Poate, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, vreun cineast de geniu va contrabalansa aventura lui Cyrano de Bergerac cu cea a lui Hector Severin de Cyrano... Sau, de ce nu – cu o poveste în oglindă: un cavaler de legendă și o legendă a unui cavaler. ■

export. S-ar fi repetat greșeala de la înproprietărea din 1864, considera el. Se produc și incidente grave. Instigați de frații Niculescu, frunțași din satul Nedelea, Prahova, și de cârciumarul din comună, locuitorii au pornit spre curtea administratorului moșiei Caragea pentru a-l pedepsi pe acesta că s-ar opune la împărțirea pământului țărănilor. Au bătut-o grav pe Zoe Nedelcu, soția administratorului. El a scăpat fugind. Jandarmii au arestat pe capii instigării.

Critic era și Constantin Bacalbașa: „Oamenii își aduc aminte că înainte de război, adică când era viața normală și când munca era normală, era cu totul altă înțocmire, era o Constituție în vigoare, era un parlament, bun ori rău, dar era un parlament, era o presă liberă, era libertate de circulație și de întrunire, era lumină pe stradă, un kilogram de zahăr costa 1 leu și 25 de bani, un kilogram de carne costa 1 leu, pâine era din belșug, o pereche de ghetete costa 20 lei, un rând de haine costa 100, de la București la Iași mergeai în 10 ore, o cursă cu trăsură costa 1 leu și 50 de bani. Și așa mai departe [...] Astăzi speranța noastră stă în trimiterile Americii. Facem mijlociri, solidităm, stăruim ca Statele Unite să ne trimită mărfurile de care avem nevoie, dar mai cu seamă pâinea,

toată speranța ne stă în ceea ce ni se va da, însă foarte puțin ne gândim la ceea ce vom produce. Un alt neajuns îngrijitor al acestei stări de lucruri este nu numai stagnarea producției, dar mai ales pierderea gustului pentru muncă. Oamenii se deprind cu ideea că se poate trăi și fără muncă.”

„Gândiți o clipă ce va putea înregistra un istoric târziu al acestor vremuri. Rezumați activitatea guvernului: d. Ionel Brătianu e încă preocupat să desființeze politicește pe d. Take Ionescu; d. Vintilă Brătianu, cu întunecoase mașinațiuni, se muncește să elimine din guvern pe d. Al. Constantinescu. D. Mărzescu face ochi dulci socialiștilor întemnițați [este vorba despre cei arestați în urma ciocnirilor din 13 decembrie 1918] pentru a încerca o manoperă electorală. Viitorul [ziarul Partidului Național Liberal] își epuizează tot veninul nepuțincios al redactorilor pentru a clătina gloria militară a generalului Averescu. Pretutindeni transpiră grija alegerilor, primează plasamen-

tele nepoților până la a noua spiță...”, scria și Cezar Petrescu.

Pericolele guvernării prin decrete-legi erau astfel explicate. Să ne închipuim că viitorul Parlament declară ilegală și inexistentă starea de asediu. Toate urmările ei rămân nule, inclusiv hotărârea Curții Marțiale care l-a condamnat la moarte pe colonelul Verzea. Dacă Verzea va fi executat în baza acestei decizii, cine îl va mai întoarce de la groapă? Regimul decretelor-legi trebuie să înceteze, era concluzia. „Buget n-avem. În schimb acumulăm la datorii și împrumuturi, iar grație decretelor legi ne discredităm încet, dar sigur în ochii străinătății.”

Un editorial din *Epoca* semnaleză lipsa unor oameni de valoare în partidele de opoziție, capabili să critice guvernul. „Ceea ce lipsește acestei țări este o categorie de oameni independenți cu aspirațiile cele mai largi, dar fără ambițiuni ministeriale, de oameni care să îndrăznească să spună adevărul, oricari ar fi el și oricât de sus ar izbi, aceasta fără gând ascuns și fără timiditate.”

„Problema cea mai gravă ce se pune acum la noi nu e nici cea a bolșevismului rus, împotriva căruia vom avea sprijinul lumii întregi, nici cea a bolșevismului maghiar [...] Problema cea mai gravă este proble-

Tramvai cu cai în București

sporită educației fizice. În Transilvania lipsesc 450 dintre cei 500 de profesori de limbă română necesari în învățământul secundar. O. Ghibu a lansat un mesaj către profesorii din Vechiul Regat: „În cursul veacurilor noi v-am trimis, începând cu Gheorghe Lazăr, o întreagă pleiadă de profesori, cari v-au fost folositori. Acum este momentul să ne înapoiati ceea ce cu dragă inimă v-am dat.” Banca Națională a primit din Franța stocul de hârtie necesar pentru imprimarea bancnotelor. De îndată ce ele vor fi imprimate, se vor scoate din circulație bancnotele emise de Banca germană, pe timpul ocupației. Cursul francului a fost fixat la 1,85 lei.

Continuă și răfuiala cu cei care pactizaseră cu ocupantul. Colonelului Victor Verzea, fostul director al Poștei, care trădase, i s-a comutat pedeapsa cu moartea în muncă silnică pe viață. Pentru atitudinea antiromânească în timpul ocupației, Gr. Pișculescu (Gala Galaction) a fost trimis în fața unei comisii de judecată. Se dă sentința în procesul ziariștilor. D. Karnabat și S. Grossman au primit câte zece ani reclusiune, iar Ioan Slavici, I.N. Theodorescu-Arghezi și Dem. Theodorescu câte cinci ani. Vor fi aduși în fața judecății pentru dezastrul de la Turtucaia 26 de ofițeri.

Sigur, presa nu excela, nici atunci, prin

precizia știrilor. Doar că acum 100 de ani se publicau și dezmințiri sau corecturi atunci când scăpau știri neverificate, care se dovedeau incorecte. Astfel, *Universul* publica știrea că orașul Cluj și alte localități din Transilvania au fost bombardate de aviația ungară, după ce la Conferința de Pace de la Paris s-a hotărât modificarea liniei de demarcație din Transilvania. Informația era dezmințită peste câteva zile. La 23 martie/5 aprilie se anunța că se va emite un decret-lege privind libertatea comerțului. Cu excepția cerealelor și a zahărului, toate celelalte mărfuri se vor putea vinde liber. Corectura venea în două etape, în ultima precizându-se că rămân sub vechiul regim: cerealele, peștele, petrolul, carnea, zahărul, fasolea, cartofii. În București, ziarele nu au mai apărut din 25 aprilie până la sfârșitul lunii, din cauza unui diferend între tipografi și patronii de ziare.

La 27 martie a fost aniversat un an de la unirea Basarabiei cu România. La ora 11.00 s-a oficiat un Te-Deum la Mitropolie. La 16.30 s-a organizat

la Teatrul Național un mare festival de asociația profesorilor secundari. În paralel se desfășura un alt festival la Ateneu, în aceeași organizare. La Clubul conservator a vorbit Al. Marghiloman, premierul României în momentul Unirii. Manifestări s-au organizat și la Chișinău și Iași. Peste trei săptămâni, Iancu Flondor, președintele comitetului național din Bucovina, i-a prezentat demisia regelui.

Sunt probleme legate de exproprieri. Proprietarii de pământ nu admit prețurile fixate pentru plata pământurilor, iar țărani cer să se lămurească ce se va întâmpla cu pământurile obștilor, în condițiile lipsei semințelor și a mijloacelor de lucru. Legea prevedea că până la distribuția parcelelor individuale, țărani urma să ia în stăpânire pământurile expropriate constituite în obști. Țărani, mai ales cei din Moldova, refuzau să se constituie în obști. Guvernul îl acuza pe generalul Averescu că încerca să împiedice constituirea obștilor. Constantin Mi-

lle, directorul ziarului *Adevărul*, considera că obștea trebuia să fie singura formă sub care să se facă improprietărea. Prin improprietărea individuală, parcela dată țăranului avea să se fărâmițeze în timp, ceea ce împiedica marea cultură, din care rezulta produsul nostru principal de

Imagine din Galați; pe cartea poștală se vede însemnarea 1 aprilie 1919

O EXPOZIȚIE DE PICTURĂ ȘI SCULPTURĂ ÎN VREME DE RĂZBOI

Grupul artiștilor mobilizați. De la stânga la dreapta, așezați: Șt. Dimitrescu, Petrescu Dragoe, Doru Ionescu, R. Hette; în picioare: C. Medrea, D. Mățăuanu, O. Han, Theodorescu Sion, I. Iordănescu, R. Troteanu, H. Boambă, A. Chiciu, E. Lăzărescu

TEODOR HAȘEGAN

În toamna anului 1916, la Iași se aflau în refugiu suveranul, Parlamentul, Guvernul și principalele instituții ale statului. În toți acești ani grei, în centrul cultural moldav publicațiile au consemnat o constantă activitate artistică, o intensă preocupare pentru continuarea procesului de învățământ, pentru păstrarea și îmbogățirea patrimoniului cultural – elemente fundamentale pentru salvagardarea integrității ființei naționale. În acest sens pot fi apreciate, în mod deosebit, activitățile desfășurate de marele istoric Nicolae Iorga, de istoricul de artă I.D. Ștefănescu, compozitorul George Enescu, pictorul Octav Băncilă și mulți alții.

Chiar și în atmosfera dramatică a anilor de război, nu a încetat activitatea expozițională. În vitrinele din centrul orașului, la sediile redacțiilor ori în diferite spații comerciale erau etalate diferite lucrări de artă, prezentate și comentate în presa vremii. Mulți artiști localnici expuneau frecvent (Octav Băncilă, I. Cosmovici, Otto Briese ș.a), inclusiv în multe expoziții personale, cum a fost cea a pictorului Iosif Iser, care s-a bucurat de mare succes. O activitate deosebită avea și pictorul Nicolae

Tonitza, pe atunci redactor al ziarului *Iașul*, unde scria și ilustra articole cu desene sau viniete.

Lucrări inspirate din viața frontului și a refugieiului

În acest context, creația artistico-plastică a fost animată, într-o formulă fără precedent; pe de o parte, prin inițiativa de a înființa un muzeu

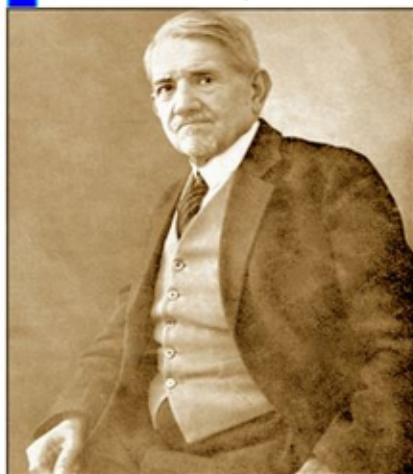
ma economică [...] Legile economice sunt tari și imuabile ca înseși legile naturii. Vrei să suprimi libera concurență, legea de fier a cererii și ofertei, e în zadar. Speri suprimându-le să obții reducerea prețului mărfii, obții însă dispariția ei. Speri să obții menținerea valorii banului, constăți scăderea lui" – anunța *Adevărul*.

Pricipala problemă, în Vechiul Regat, rămâne cea alimentară. Asociația Generală a Medicilor din țară cere, ținând cont de „mortalitatea spăimântătoare” a copiilor, ce amenință existența neamului nostru și care are drept cauză principală denutriția mamelor și a copiilor, sporirea rației de pâine zilnică pentru mamele însărcinate de la luna a cincea în sus și cele care alăptează la 1.000 g pe zi. Să se dea câte 350 g de pâine tuturor copiilor, inclusiv celor sub 4 ani, care acum nu primesc rația, cu excepția sugacilor. Primăria din Ploiești a decis ca trei zile să se distribuie populației rația de pâine de 300 g, urmând ca apoi să scadă la 175 g. Brutarii pot coace pâine din făina pe care o pot procura particular, pe care să o vândă cu 2 lei kg. În aceste condiții, specula înflorește. Unul dintre motivele pentru care s-a instituit Comisia de control a valutei a fost și faptul că deținătorii de valută în băncile din străinătate utilizau sumele pentru a cumpăra parfumi, cosmetice și obiecte

de lux, care se vând cu prețuri fantastice, în loc să aducă mărfuri de strictă necesitate. În urma unui denunț, s-a descoperit că la restaurantul Gării de Sud din Ploiești funcționa un abator clandestin, unde se tăiau zilnic șapte – zece vite. O parte a cărnii era destinată restaurantului, alta se vindea clandestin în oraș. O cantitate de slănină adusă din Bender și care urma să fie vândută populației din București cu 23 lei kg a fost cumpărată de Primărie, care a revândut-o cu 35 lei kg unui comerciant. Acesta o va vinde până la urmă populației căreia îi era destinată, dar probabil cu dublul sumei inițiale.

Și totuși, proprietarul unui birt economic îi spune reporterului: înainte, când aveam în birt și lăutari, erau mușterii care îmi cereau socoteală de ce iau 20 bani pe un mic și 1,50 fleica, pe care le găseau în altă parte cu 10 bani, respectiv 1 leu. Azi plătesc 1 leu micul și 9 lei fleica, nu mai am lăutari și nu mai zice nimeni nimic.

Constantin Bacalbașa

Societatea de Tramvaie București a cerut Primăriei să-i acorde o păsuire de opt ani, până în 1928, pentru a termina electrificarea tuturor liniilor de tramvai din oraș, operațiune care trebuia să se încheie la 1 ianuarie 1920.

De la 1 iulie în S.U.A. se instituie prohibiția. „Dar vinul, vinul în imperiul căruia s-au născut cele mai mari civilizațiuni: greacă, romană, galică, renană, vinul să fie complet prohibit, asta ni se pare aproape o crimă de lese umanitate, fiindcă înseamnă scăderea uneia din plăcerile mărunte ale vieții, uneia din plăcerile sociale, care apropie pe oameni, cari îi fac mai idealști, mai generoși, mai veseli” se lamentează un condei.

Să încheiem într-o notă optimistă. „Din izvorul cel mai bun sunt informat că tezaurul Băncii Naționale precum și al celorlalte instituții și bănci, cari au fost trimise la Moscova, se află în perfectă siguranță. Tezaurul nostru e păzit în permanență de 100 jandarmi și se află sub controlul direct al ministrului Franței, în păstrarea căruia sunt depuse cheile. De altfel, și statul român are un permanent serviciu de pază al tezaurului și delegații României ar putea oricând să ridice tezaurul spre a-l readuce în țară; însă, din cauza nesiguranței transportului, se renunță pentru moment la aceasta” anunță ziarul *Universul*. Așadar, putem spera... ■

de gazetari, artiști și oameni de cultură, precum Nicolae Iorga, care i-a dedicat unui artist expozant articolul: *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica*. Fondurile bănești provenite din perceperea taxei de intrare (20 lei) urma să fie donate orfanilor de război.

Tot în presa vremii au fost consemnate detalii despre mesajul artistic, despre conținutul de idei și sentimente pe care operele expuse îl transmiteau. De menționat, în acest sens, este un amplu articol dedicat expoziției, apărut în cotidianul *Mișcarea*, ce trece în revistă evenimentul expozițional și semnalează artiștii mai interesați. În final, au fost apreciați toți artiștii, deoarece se considera că au reușit să înțeleagă „pe deplin misiunea ce li s-a încredințat”, „și-au pus la contribuție tot talentul lor, reușind să creeze opere care vor fi o podoabă remarcabilă pentru muzeul militar”. O altă informație interesantă o marchează cotidianul *Opinia*: prezentată și dincolo de Prut, unde „expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați români din Chișinău, care atrage mereu un numeros public, va fi deschisă probabil încă două săptămâni”.

Relevant, pentru impresia puternică pe care acest act de cultură și patriotism a avut-o în contextul vremii, este și gândul nostalgic, de mai târziu, al pictorului Traian Cornescu, în *Viitorul*, din 13 aprilie 1922: „I-a fost dat Iașului, focariului vechiu de cultură, ca de acolo să pornească și această mișcare de artă plă-

Ion Jalca,
Studiu de pe front

mădită din durerea efortului cel mai dureros făcut de neamul nostru”.

Trecerea de la război la pace

Una dintre consecințele imediate ale constituirii „detasamentului” de artiști mobilizați a constat în faptul că, la scurt timp după demobilizare, o parte dintre „camarazi” au format o grupă artistică, devenită ulterior Societatea artistică „Arta Română”. Noua grupare a

atras pe tinerii artiști care au fost însușiți de programul modern al concepției artistice, de tendința anti-academistă, anti-idilică și mai ales de spiritul realist cu o vădită implicare în problematica socială. Astfel, expoziția artiștilor mobilizați a constituit, cu certitudine, punctul de plecare al unei noi mișcări artistice care avea să fie promovată de societatea „Arta Română”. Membrii noii grupări artistice au trecut de la condiția de artiști-correspondenți de război la aceea de artiști-cetățeni. Au inițiat o adevărată mișcare artistică, bazată pe un program progresist, în opoziție cu arta salonardă, convențională sau ilustrativă. Iată de ce artiștii mobilizați pe front au refuzat invitația artiștilor rămași

în București, de a participa la Salonul oficial, deoarece au considerat că acest fapt ar fi însemnat o recunoaștere a „bastionului artei academico-romantico-idilic”.

În mod inevitabil, gruparea artiștilor mobilizați a alăturat temperamente diferite, dar cu aceeași vi-

Gara din Târgu Ocna, de Doru Ionescu,
tablou aflat în colecția Muzeului Național „Ferdinand I”

**La baionetă,
de Alexandru Călinescu**

militar național, care să cuprindă și o secție de artă plastică, iar pe de altă parte, prin intenția de a da o replică invitației, venită de la București, de a participa și artiștii de pe front la Salonul oficial de artă plastică din 1917, care urma să fie organizat în capitala ocupată.

Au fost convocați pe lângă Cartierul General al Armatei Române din Iași mai mulți artiști mobilizați pe front, pentru a li se încredința misiunea „să ilustreze realitatea vieții românești legată de război”. Inițiativa Marelui Cartier General de a înființa o grupă de artiști plastici, dintre cei mobilizați, s-a concretizat prin Ordinul circular nr. 9.400/23 iunie 1917, semnat de șeful Marelui Stat Major al armatei, generalul Constantin Prezan. Ordinul prevedea condițiile puse la dispoziția artiștilor plastici pentru „a duce la îndeplinire realizarea acestei misiuni artistice”, precum și destinația lucrărilor. „Toate operele ce vor concepe și executa le vor încredința în deplină proprietate a statului, renunțând la orice răsplată pentru munca depusă”. Același document prevedea numele și gradul militar al artiștilor grupați pe lângă Marele Cartier General al armatei. Erau convocați 35 de artiști, 25 pictori și 10 sculptori.

În urma acestei inițiative a M.C.G. s-a organizat „Expoziția de pictură

și sculptură a artiștilor mobilizați M.C.G.”, din ianuarie 1918. Programată inițial de Crăciun, a fost deschisă în ziua de 24 ianuarie 1918, în localul Școlii de Belle-Arte din Iași, pe strada Arcu, în localul fostei „Academii Mihăile-

**Prizonieri germani,
de Cornel Medrea**

lene”. Catalogul expoziției prezintă pe cei 32 de exponanți – 20 de pictori și 12 sculptori –, precum și lucrările expuse: 38 lucrări de pictură și desen și 23 de lucrări de sculptură în bronz și lemn. Multe dintre aceste lucrări mai pot fi văzute, și astăzi, în colecția Muzeului Militar Național din București, alături de alte numeroase lucrări executate de acești artiști, după terminarea războiului, dar sub influența sentimentelor din acele momente istorice.

Presa vremii și publicul larg au primit cu mult entuziasm această manifestare expozițională a artiștilor mobilizați. Artiștii exponanți, deși au avut la dispoziție materiale puține și un timp relativ scurt, au reușit să realizeze lucrări inspirate din viața frontului

și a refugiului, care au impresionat în mod deosebit. La vernisaj, expoziția a fost onorată de prezența familiei regale, fapt menționat ca un eveniment deosebit în presa vremii, după cum sublinia ziarul *Opinia*, la rubrica „Informații”, din 28 ianuarie 1918. Manifestarea artistică a fost pe larg comentată

**Școala de Arte frumoase din Iași
(Academia Mihăileană), unde a fost organizată
Expoziția artiștilor mobilizați în 1918,
fotografie din anii '60;
clădirea a fost demolată în anii '70**

BARBIE SAU CUM SĂ ARĂȚI PERFECT LA... 60 DE ANI

ANA DARIE

Prima
păpușă
Barbie...

9 martie 1959, Statele Unite ale Americii, New York, Târgul Internațional de Jucării – acestea ar fi, în mare, datele care ar apărea pe cartea de identitate a unuia dintre cele mai cunoscute și iubite vreodată personaje feminine.

Cu o siluetă de invidiat (deseori, astăzi, chiar criticată pentru aspectul mult prea... fusiform!), mereu în pas cu moda și cu vremurile, Păpușa Barbie a reușit să sfideze anii.

Mattel Creations – compania care a pus în fabricație acum șase decenii prima păpușă Barbie – a reprezentat, la rândul său, întruchiparea visului american. Erau anii tulburi ai sfârșitului celei de-a doua conflagrații mondiale, când doi prieteni din California, Harold Matson și Elliot Handler, s-au decis să riște totul pentru a pune bazele unui mic atelier. Pricepuți în ale tâmplăriei, s-au axat, inițial, pe confecționarea de rame. Starea precară de sănătate l-a forțat însă, în scurt timp, pe Matt să își vândă partea de afacere. Au preluat acțiunile cei doi soți Handler, Ruth ocupându-se de promovare,

iar Elliot de proiectarea și realizarea propriu-zisă. În primul an de activitate, compania a realizat 30.000 dolari. Sosise momentul, au considerat noii patroni, să își extindă afacerea spre un segment de piață mai puțin prezent în America: producția de jucării. În 1946 au lansat o căsuță pentru pășărele, ca, un an mai târziu, să vină și cu o zornăitoare tip ukulele, denumită sugestiv *Uke-A-Doodle*. În 1948, sub un nou nume – **Mattel Incorporation** –, au dat cu adevărat lovitură grație unei cutii muzicale ce avea la bază un mecanism cu tambur, o jucărie extrem de atractivă și, mai ales, durabilă, dar și ușor de produs în masă.

Peste 100 de cariere

Cu vânzări ce urcaseră vertiginos spre cinci milioane de dolari, în 1955, pentru a-și face și mai cunoscut numele, Mattel a devenit

... și creatorii ei

ziune și cu același scop final: de a restabili „cinstea și bunul simț” în creația artistico-plastică românească. Un important element comun care-i lega îl constituiau impresiile de pe front și deci implicit realitățile social-politice; sub acest aspect tematic au fost multă vreme, și după terminarea războiului, într-o deplină unitate și armonie.

Pentru toți artiștii mobilizați viața pe front a însemnat o experiență răscolitoare, momentele trăite în lupte le-au marcat sensibilitatea artistică. Schițele și desenele care au fost făcute la fața locului au constituit materialul documentar pentru compozițiile în ulei, acuarelă sau sculpturi statuare și reliefuri. Scenele compoziționale surprindeau atmosfera apăsătoare a frontului, urmările dezastruoase ale bombardamentelor, pierderile grele, suferințele și lipsurile. În centrul preocupărilor tematice apare reprezentat chipul ostașului român, realizat cu multă expresivitate și naturalețe în crochiuri, schițe, compoziții și portrete; redat fără patos, evitându-se accentele retorice.

Lucrările se definesc printr-un realism viguros, ele surprind dramatismul situațiilor și starea lăuntrică a personajelor reprezentate. În sprijinul ideii de libertate și de înalte idealuri sociale și naționale, artiștii plastici români au înscris, și în timpul războiului, un capitol de seamă în istoria artei plastice românești. Răspunzând unor imperative majore, slujind idealurile naționale prin vocația lor artistică la nivelul experienței individuale, artiștii mobilizați au dovedit utilizarea

Un cămin din Cașin,
de Ștefan Dimitrescu

unor formule plastice și a unor concepții moderne.

Din punct de vedere stilistic, expoziția artiștilor mobilizați aducea o pregnantă notă de unitate, o unitate tematică conferită de subiectele abordate și preocuparea de a servi cu arta plastică intereselor și aspirațiilor sociale. Un alt element, din punct de vedere formal, care conferă o notă unitară creațiilor, este concepția modernă a artiștilor expozanți, concepție datorată, în mare măsură, unor valoroase școli naționale de artă – de la București și Iași

–, ai căror absolvenți aveau posibilitatea să călătorească pentru desăvârșirea studiilor, să ia contactul direct cu modernitatea europeană.

Astfel, se poate constata o concepție compozițională modernă, de actualitate, în circuitul valorilor europene, bazată pe o structură expresivă de factură post-impressionistă. De asemenea, pot fi menționate influențele stilului Art Nouveau, ale tendințelor decorative și ale stilizărilor menite să simplifice imaginea prin refuzul permanent al detaliilor excesive și să amplifice dinamismul compozițional. Desenul și culoarea respectau realitatea în spațiul plastic, dar materialitatea lor era, de multe ori, un punct de plecare către interpretări expresive specifice curentelor moderniste din ambianța

vremii. Creațiile artiștilor mobilizați se înscriu ca un suflu proaspăt, inovator, în spațiul cultural românesc, reunind aspectele de continuitate a tradițiilor statornice de școala națională de artă cu tendințele plastice europene, într-o sinteză originală, deosebit de valoroasă. ■

Grenadierul, de Richard Hette
(fotografie, Muzeul de Istorie a Moldovei din Iași)

babel, după numele băii-tului cuplului Handler, Kenneth).

Încetul cu încetul, Barbie și-a lărgit cerul de prieteni: în 1963, a fost lansată prietena păpușă Midge; un an mai târziu, sora mai mică Skipper, în 1965, frații gemeni Tutti și Todd. Cum Barbie trăia în America, au apărut și reprezentante ale rasei negre (Christie, 1968), hispanice (Teresa, 1988), asiatice (Kira, 1985). În cele câteva decenii de viață, a fost însoțită adesea de 40 de animale de companie, cel mai adesea căței sau pisici, dar și cai, urși panda, chiar și o zebra sau un pui de leu. Ca orice tânăr american, a deținut mai multe tipuri de mașini – nelipsita Corvette decapotabilă roz, dar și jeep-uri sau camionete.

Singurele informații incerte au privit vârsta, păpușa putând fi considerată atât o adolescentă, cât și o tânără femeie de succes. „Încă de la începuturi, Barbie a reprezentat imaginea femeii căreia îi sunt deschise toate drumurile” (Ruth Handler), femeii care poate visa să devină orice își dorește. Iar, în cele șase decenii de existență, Barbie a interpretat, pe rând, aproape 150 de roluri, care mai de care mai atractive, trecând cu cea mai mare ușurință de la tradiționalism la depășirea tuturor limitelor: profesor, doctor, balerină, femeie polițist, ofițer în armată, pompier, dar și prințesă, femeie de afaceri, instructor de aerobic, paleontolog,

Casa lui Barbie

șofer de curse, schior olimpic, astronaut, candidat la președinția Statelor Unite ale Americii sau chiar președinte.

Blondă, brunetă sau roșcată, mereu în pas cu moda

Dacă în 1959, păpușa apărea în două variante – blondă sau brunetă –, creatorii de la Mattel au lansat, în 1961, și Barbie

roșcata, în aceeași idee de a deveni personajul emblematic pentru un cât mai larg segment de piață.

Inițial, păpușa putea fi achiziționată cu 3 dolari. În scurt timp însă, compania a lansat și accesorii separate, care scoteau la rândul lor bani frumoși din buzunarele părinților. Conștienți de faptul că pentru a se menține în topul vânzărilor era necesar să își îmbunătățească mereu produsul, inginerii de la Mattel i-au gândit, în 1965, picioare flexibile și ochi ce se închideau și deschideau, iar, doi ani mai târziu, un corp flexibil, care se putea răsuci din talie.

Renumerele de tânără obsedată de modă, dar, mai ales, succesul uriaș înregistrat în scurt timp au atras, după cum era și firesc, atenția celor mai importante nume din lumea eleganței și ținutelor spectaculoase. Și, astfel, Barbie a ajuns să fie îmbrăcată de Paco Rabanne,

Ken, Barbie și mașina ei roz și noul sos, Blaine

sponsorul unei serii de televiziune avându-l ca personaj principal pe îndrăgitul deja Mickey Mouse. Sloganul „Sigur e Mattel, sigur e grozav!” a adus recunoaștere la nivel național. Observând succesul înregistrat de filmele western în epocă, Elliot le-a oferit copiilor o pușcă automată, urmată, câțiva ani mai târziu, și de un pistol („Fanner 50”) și o pușcă tip Winchester.

Până atunci însă niciuna dintre creațiile părinților nu prea au entuziasmat-o pe Barbara, fiica cea mare. Mai mult chiar, Ruth a observat că preferințele acesteia se îndreptau către cu totul și cu totul altceva. Atât ea, cât și marea majoritate a prietenelor sale erau atrase nu de jucăriile ce reprezentau bebeluși sau copii, ci de cele cu aspect mult mai matur. Acestea puteau să devină, mult mai ușor, întruparea viselor celor mici: elevi la colegiu, majorete aclamate sau chiar adulți în toată regula, cu solide cariere și succes material. „Și, dacă am crea noi o păpușă care să poată interpreta, cu ușurință, toate aceste roluri?” – și-a spus Ruth. Și, de la idee la practică a mai rămas doar un singur pas. La Târgul Internațional de Jucării de la New York, cei doi soți Handler au prezentat-o lumii pentru prima dată pe Barbie.

Se pare că ideea designului inițial le-a venit în timpul unei excursii de familie, în Elveția, unde au descoperit-o pe Lilli, o păpușă de polistiren, realizată după un personaj de benzi desenate create în 1952 de desenatorul german Reinhard Beuthien pentru ziarul *Bild* din Hamburg. Reprezentând tipul de femeie sigură pe sine, elegantă și senzuală – ceva în genul eroinelor din filmele anilor '30 ale lui Marlene Dietrich –, Lilli i-a impresionat și pe Handleri, care au

Soții Handler cu Walt Disney (în centru)

scos din buzunar o sumă bunicică pentru a lua cu ei trei exemplare. Blonda cu privirea rece și misterioasă nu era nici pe departe cadoul perfect pentru un copil, dar imaginația lui Ruth a preschimbat-o imediat. Noua Barbie a fost realizată dintr-un plastic mult mai moale, a fost mai puțin machiată, etalând un ten și bucle perfecte. Prima ținută,

creată de designerul companiei Mattel, Charlotte Johnson, a fost un costum de baie zebra, în alb și negru, păpușa putându-se achiziționa atât în varianta blondă, cât și în cea brunetă.

Cu toate că nu a fost un succes de la început, în primul an au fost vândute în jur de 350.000 de exemplare.

Prima Barbie – Millicent Roberts, din Willows, Wisconsin – a fost gândită ca întruchiparea unui fotomodel adolescent, pe placul tuturor tinerilor din America. O strategie perfectă de marketing: Mattel a lansat-o pe piață cu o întreagă poveste în juru-i, creându-i atât o familie, cât și un cerc de prieteni. Conform unei serii de povestiri

Lilli, cea adusă din Germania

publicate în anii '60 la Random House, părinții – George, un inginer de succes, și Margaret, casnică și-au dedicat mare parte din viață creșterii celor șapte copii, dintre care Barbara, cea mai mare, a urmat cursurile liceului din oraș. În 1961, a intrat în scenă și un iubit – Ken Sean Carson (botezat, cel mai pro-

Soții Handler cu cei doi copii

destule haine?!“; „Să ne planificăm nunta de vis!“; „Ieșim la o pizza?“; „Mergem la cumpărături?!“; „Perfect! Ne întâlnim la mall!“; „Să facem un foc de tabără!“; „Orele de mate sunt grele“... Reacția critică a mediului profesoral a determinat compania pe de o parte să reducă numărul expresiilor referitoare la cumpărături (un comportament care ocupa prea mult timp în existența unui adolescent, în detrimentul altor activități), iar, pe de altă, să le elimine pe cele care prezentau studiul matematicii ca pe unul dificil.

Totally Stylin' Barbie

Și nu era pentru prima dată când lumea Barbie se confrunta cu vehemente luări de poziție negative. Cu câteva decenii înainte, de pildă, în 1965, fusese lansată Barbie cea petrecăreață, ale cărei principale accesorii au fost un cântar (setat la aproximativ 49 kg), o pijama roz și o cârtică cu recomandări alimentare și diete a cărei idee centrală era „Nu mai mânca!“ Atât comunitatea medicală, cât și numeroși părinți – într-o Americă în care fenomenul obezității nu era încă perceput ca astăzi! – au luat poziție, demonstrând că, luând în calcul dimensiunile imaginare ale fetei întru chipate de Barbie (1,75 m), greutatea sugerată de producători era mai scăzută cu aproape 15 kg!

Nici modelul Totally Stylin' Barbie (din 2009, cu ale sale tatuaje lipite, care se puteau

Ruth azi

îndepărta) și, cu atât mai mult Tokidoki, așa-numita Barbie cea tatuată din 2011 – care avea gâtul, spatele, brațul stâng și pieptul acoperite de tatuaje colorate reprezentând flori, dragoni, tigri sau gheșe – nu au fost bine primite de americani, mulți dintre părinți considerându-le un prost

exemplu pentru copii.

Însă Barbie a reușit mereu să meargă înainte. Începutul noului mileniu, când mass-media era zguduită de ceea ce a fost denumită Ruptura secolului, sfârșitul poveștii de dragoste dintre Britney Spears și Justin Timberlake, a însemnat și eliminarea lui Ken din poveste. O poveste care chiar prinsese viață, dacă îl ascultăm pe unul dintre vicepreședinții companiei Mattel, Russell Arons, într-un interviu din 2004: „Asemenea multor alte cupluri celebre, iubirea lor de Hollywood a ajuns la sfârșit [...], dar vor rămâne, cu siguranță, prieteni!“.

Vânzările din ce în ce mai slabe ale companionului de mai bine de patru decenii au impus o drastică schimbare. Adio Ken cel anost, bine ai venit surfer Blaine! Blondul cu ochi albaștri, trup musculos, venit tocmai din Australia, și-a făcut repede loc în inima celei mai iubite păpuși. Conform estimărilor oficiale, peste un miliard de exemplare au fost vândute în mai bine de 150 de țări, reprezentanții Companiei Mattel declarând că la fiecare secundă, trei Barbie sunt cumpărate la nivel mondial. ■

Tokidoki, Barbie cea tatuată

MINOTAURUL LUI MINOS (Triverb; 6, 2, 8)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **MĂRĂȘTI**, din nr. 2/2019

MARASTI – TEIS – IVESTI – RUSIA – REC – ANTANTA – CRISTESCU – AA – EE – LERA – RA – R – ASCA – I – TINUT – CANI – TI – ANI – SUSITA – RIL – L – I – ICA – A – DESE – RIN – LUPTE – TR – EA – MIRAOAREI – TRATAT – ALBII

Soluția jocului **EROUL DE LA TERMOPILE**, din nr. 2/2019

LEONIDA

(A – DIN – O – E – L; Citit invers!)

Thierry Mugler, Christian Lacroix, Jean Paul Gaultier sau Christian Louboutin. Mai mult chiar, în 2016 s-a transformat în... expozat de onoare al Muzeului de Arte Decorative din Paris. Într-un cadru de basm, 700 de păpuși au prins parcă viață, încercând să demonstreze, încă o dată, că Barbie a ajuns să reprezinte „o oglindă a timpului său”, cum o caracteriza Anne Monier, suflul expoziției pariziene.

Încă de la apariție, Barbie a fost mereu întruparea spiritului american. Lăsând la o parte originile europene, a fost percepută ca personajul american prin definiție, traversând și impunându-se, cu foarte mare ușurință, în toate epocile.

Și nu a fost nici pe departe un traseu facil! Primii săi ani de viață au fost, poate, unii dintre cei mai plini de schimbări din istoria S.U.A., atât pe plan social, cât, mai ales, politic. Familia Kennedy și-a lăsat amprenta și asupra celei mai iubite deja păpuși din America. Eleganța și rafinamentul primei doamne au fost rapid preluate de adaptativa Barbie: atât în aspect – mai puțin machiaj, plete lungi, mătăsoase și drepte –, cât și în comportament. Căci, era acum epoca în care, pe lângă un iubit (Ken, cu care avea să se și mute într-o casuță de... povestel!), Barbie avea să primească și din ce în ce mai numeroși prieteni.

Personajul secolului

Destul de tulburii ani '70 nu au reprezentat o provocare pentru mereu adolescența Barbie.

Kira

Cu o nouă imagine, prin care își proclama deschiderea către un stil de viață alternativ, cel mai iubit personaj al Americii aducea o pată vie de culoare, prin ținutele înflorate și non-conformiste. În 1971, pe un fundal zguduit de protestele anti-război, instabilitate economică și bătălia pentru drepturi civile, compania Mattel o lansa pe Malibu Barbie, alternativa mereu surzătoare la toate problemele timpului. Patru ani mai târziu, apărea și Barbie atleta, câștigătoare a mai multor medalii de aur la o

imaginară Olimpiadă, în probe precum schi, patinaj sau înot. În 1976, alături de iubitul Ken, s-a numărat printre obiectele îngropate în așa-numita Capsulă a Timpului, fiind considerată, astfel, în mod oficial, „chintesența spiritului american”.

În plină epocă Reagan, cum femeia devenise mult mai implicată în viața de zi cu zi, nici Barbie nu mai putea rămâne la simplul statut de casnică sau de accesoriu-bibelou. Se impunea, astfel, femeia de carieră: doctor, profesor, chiar și pilot!

Nu au mai existat bariere! 1992 avea să marcheze, definitiv, cariera păpușii-simbol: își lansa propria campanie prezidențială și primea, totodată, și... glas, pentru prima dată putându-se adresa direct milioanei de fane. Inginerii de la Mattel au programat ca fiecare păpușă să ofere între una și patru replici, dintr-un total de aproximativ 270. Din păcate, nu toate extrem de inspirate, dar, în mod clar, reprezentative pentru spiritul Barbie: „Iubesc cumpărăturile”; „Oare vom avea vreodată

Variantele lui Skipper

Tutti și Todd

Fotografii de la cititori

Domnul MIHAI POPESCU, din Iași, ne-a trimis o fotografie de familie însoțită de următoarele rânduri: Imaginea prezintă conducerea unei unități de luptă din Primul Război Mondial, din Regimentul 14 Dorobanți Roman. Printre militarii din rândul din spate se află sublocotenentul Petre V. Popescu (unchiul meu).

Această imagine este foarte importantă pentru familia noastră deoarece Petre V. Popescu s-a jertfit în război, iar noi, nepoții, nu am apucat să îl cunoaștem. A rămas în amintirea noastră prin intermediul celor povestite de tatăl meu, Gheorghe V. Popescu, participant la rândul lui la război, fiind chiar decorat. Întors acasă, ne-a crescut pe noi, cinci copii, dintre care doar doi mai suntem în viață.

În „cartea poștală“ militară ce a fost trimisă bunicului nostru cred că este prezent și Alex. Babulescu, căzut de asemenea în luptă, dar nu știu care este. Rugăm pe cei care pot recunoaște și alte persoane din fotografie să ne contacteze la numărul de telefon: 0232.311.965 ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Clio anunță

LA MOSCOVA, DESPRE CEHOSLOVACIA,
AUGUST 1968

DUMITRU BALAN

Sub oblăduirea Institutului de Slavistică al Academiei de Științe din Federația Rusă, în colaborare cu Comisia ruso-cehă a istoricilor și arhiviștilor, la 13 noiembrie 2018, în capitala Federației Ruse s-au desfășurat lucrările Mesei rotunde cu participare internațională Primăvara de la Praga din anul 1968: după 50 de ani, prilej de rememorare și dezbateri aprinse despre un moment crucial în evoluția relațiilor nu numai dintre țările Tratatului de la Varșovia, ci și dintre Est și Vest.

Au prezentat referate incitante și statornicii colaboratori ai *Magazinului istoric*, Tatiana Pokivailova, cu *Atitudinea deosebită a României din perioada Primăverii de la Praga*, Nadejda Soboleva, cu *Amintiri personale din vârtoarea evenimentelor din Cehoslovacia anului 1968*, Tatiana Volokitina cu „Ajutorul frățesc” în interpretare bulgară, Aleksandr Stikalin cu *Criza internațională a anului 1968 și noile probleme ale relațiilor maghiaro-române*, ultimii doi fiind și moderatori ai ședințelor de lucru.

Discuții inflamante a provocat prima expunere a întrunirii, *Despre geopolitica și determinatele partinico-ideologice ale Primăverii de la Praga*, unde fostul diplomat și „aparatic” Valeri Musatov a afirmat, printre altele, că evenimentele din august 1968 au fost declanșate și din cauza intenției Cehoslovaciei de a se retrage din Tratatul de la Varșovia, supoziție vehement contestată de Emil Voracek și Jan Rychlik, istorici cehi, dar și de istoricii slovaci, care au precizat că absolut nimeni dintre oficialitățile cehoslovace nu a emis o asemenea ipoteză. Neavând argumente concrete, viabile, Valeri Musatov s-a refugiat în explicația că nu toate arhivele sunt accesibile, că au rămas *o terra incognita* unele documente.

La rândul lor, cercetătorii cehi prezenți au relevat faptul că absolut toate materialele privind evenimentele din anul 1968 din arhivele cehoslovace au fost investigate și date publicității în *Cartea albă*, editată la Praga.

Situația concretă, reală, din diferite țări din respectiva perioadă a fost radiografiată cu obiectivitate științifică în expuneri precum *Janos Kadar și Alexander Dubcek în timpul evenimentelor din Cehoslovacia: aspecte din relațiile reciproce ale celor doi lideri* (Bela

Jelički), *Europa '68. Paris și Praga* (Gheorghe Melnikov), *Biserica romano-catolică din Polonia anului 1968* (Vadim Volobuev), *Iugoslavia și reacția țărilor neangajate față de evenimentele anului 1968 din Cehoslovacia* (Boris Novoselțev), *La o graniță periculoasă. Belgradul și Moscova în perspectiva unui nou conflict în cea de a doua jumătate a anului 1968* (Andrei Edemski). În multe comunicări a fost reliefat rolul curajos jucat de România în dificilul context al anului 1968.

În textul meu despre atitudinea intelectualității române față de evenimentele din august 1968 din Cehoslovacia am evocat episoade personale (cu câteva zile înainte de pătrunderea trupelor Tratatului de la Varșovia m-am aflat la Praga, la Congresul Internațional al Slavistilor, am avut întâlniri cu fostul meu student Eugen Ionescu, corespondent Agerpres la Praga, declarat ulterior *persona non grata* în R.S.C., am fost martor direct la imensul și fulminant miting de la București din 21 august 1968) și am lansat teza conform căreia dacă n-ar fi existat apoteoticul miting din 21 august 1968, nu s-ar fi organizat (de data aceasta cu implicarea directă a nomenclaturii comuniste) nici mitingul din 21 decembrie 1989 și, poate, altul ar fi fost destinul Ceaușștilor.

Deși în vocabularul uzitat azi apare tot mai rar termenul „intervenție”, în opoziție cu definiția mai exactă de „invazie” sau de „ocupare”, istoricii, indiferent de țara din care provin, au ajuns la un consens: acțiunea armată din august 1968 din Cehoslovacia a fost o acțiune nesăbuită, cu imense daune în domeniul relațiilor dintre popoarele din perimetrul estic și înrăutățirea stabilității climatului internațional. ■

PORECLE DOMNEȘTI ÎN MOLDOVA

CEREI			DINAPĂ		ALEXANDRU 1400 – 1432		FIUL CHIAINEI		
IOAN 1572 – 1574			SOARE PE NIL		HERACLID		BĂTRÂN		
GINGAȘ			MIHAI 1600		DOMOL		RAREȘ		
				A OCOLI				PANĂ	
PUBLICITAR		CELEBRU PORTAR RUS (LEV. 1929 – 1990)					FIUL CHIAINEI		
				PENEI			ACORD		
						STRĂMOȘI			
						CU VIAȚĂ			
SCUNDĂ		EU			PE PEREȚI			DAFIN	
		ETER			RĂSĂRIT				
				FLORI DE LEAC			ÎN CULPĂ		
				SĂRURI DE AL ȘI K			ÎN PRAGI		
PROPLINERE					PĂRĂU				
3,14					AGENȚIA NĂȚIONALĂ PENTRU LOCUIȚE				
LOCALITATE MARTIR									
	PURȚAT					MÂNĂ CAI	DIN AULĂ		
	NICOVĂ 1577						TRIAI		
		FLORI DE LEAC			POSSIBIL FIU AL LUI ALEX. CEL BUN – N. IORGA 1448 – 1449		100 m²		ȘTEFAN V. 1538 – 1540
							ALEXANDRU		
PRIMAT SUPERIOR			CANĂMICĂ						
SETEI			CĂMAȘĂ FEMININĂ					FLUVIU EGIPTEAN	
PE CAL									
		PLANTĂ TEXTILĂ			TABLOU RELIGIOS				
		ARON 1591 – 1595			PRIMELEI				
				SERTAR (reg.)			PANĂ		
							NEGARE		
SCRIPTE			BOGDAN, III			DREPT			
OVINE			RĂSĂRIT			FELINĂ			
ȘTEFAN, III				ANOTIMP ALB				CURRICULUM VITAE	
				DÂNȘA					
NAVE					ALEXANDRU 1592			CETEI	
BALANȚĂ									
						ÎN ETER			

Ioan SONEA, Bistrița

SOLUȚIE DE AVARIE

Documentul pe care îl prezentăm în continuare, păstrat în fondul Constantin Vișoianu, de la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și pe care îl putem publica grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, ne vorbește despre dificultăți întâmpinate de emigrația română din S.U.A., la începutul anilor '70 ai secolului trecut.

10 februarie 1972

Sire,

Noua și greua situație creată Comitetului Național Român prin încetarea ajutorului financiar pe care ni-l acorda Free Europe Committee ne îndeamnă să lărgim numărul coopărilor pentru a asigura Comitetului un sprijin cât mai larg printre refugiați.

Operația este dificilă pentru că putința de a alege noi membri este limitată de condițiile pe care aceștia trebuie să le îndeplinească și mai ales de faptul că ei nu trebuie să fi obținut o cetățenie străină.

Cei mai mulți dintre compatrioții noștri de valoare au devenit, pentru un motiv sau altul, cetățeni străini.

A trebuit să alegem persoane mai tinere pentru a asigura continuitatea Comitetului și care au dat dovadă de străduință în slujba intereselor naționale.

Am vrut de asemenea să cooptăm și câțiva membri care au venit mai de curând din țară și care au îndurat acolo grele suferințe de pe urma tiraniei comuniste.

Comitetul Național Român nu poate ajuta financiar pe noii săi membri, de aceea a trebuit să ne îndreptăm numai către persoane care-și câștigă existența.

Cu aceste considerațiuni în gând, Comitetul Național Român a alcătuit lista persoanelor pe care dorește, cu înalta aprobare a Majestății Voastre, să le coopteze în Comitetul Național Român.

Supunem această listă Majestății Voastre:

I. Din Anglia:

1. Domnul Grigore Constantinescu, fost ministru plenipotențiar, reprezentant al Comitetului Național Român, care a dat dovadă de o constantă activitate în serviciul țării și care

se bucură de bune legături cu diplomații de la Foreign Office și cu alte personalități importante din Anglia.

2. Domnul Victor Cornea, care prin scris și conferințe servește țara în străinătate de mai mulți ani și nu s-a dat în lături de a face sacrificii personale pentru a duce mai departe aceste activități.

3. Domnul Ion Rațiu, om ambițios și foarte activ. Dispune de importante mijloace financiare și are foarte multe relații personale cu membrii importanți ai vieții politice din Marea Britanie. D-sa publică în mod regulat în englezește și românește o revistă informativă care poate fi foarte utilă Comitetului Național Român, ce nu mai dispune acum de mijloace pentru a avea o publicație proprie. Câteodată, domnul Rațiu a avut păreri deosebite de cele ale Comitetului Național Român, dar în timpul din urmă a evoluat și a adoptat o linie potrivită politicii Comitetului Național Român. În discuțiile preliminare pe care le-am avut cu dl. Rațiu, d-sa și-a luat obligația de a nu se abate de la deciziunile Comitetului Național Român.

II. Din Franța

1. Domnul Constantin Amărieuței, director al publicației Comitetului Național Român *La Nation Roumaine*. Scriitor fecund, care a fost recompensat pentru scrierile sale cu mai multe premii franceze. Plin de energie, devotat fără pată față de interesele țării.

2. Domnul George Tomaziu, scriitor și pictor. Sosit de curând din țară, a îndurat mulți ani în pușcăriile comuniste. Toate informațiile pe care le-am putut obține despre dl. Tomaziu îi sunt foarte favorabile și toate dovedesc că domnia sa a avut și continuă să aibă în străinătate o atitudine foarte dărză, pentru care este lăudat de toți cei ce l-au cunoscut, atât în închisoare, cât și după aceea.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) • Useful tips for fighting rumors 100 years ago • **A. Pop** Romanian School of Geopolitics: a short presentation • **E.H. Latham Jr.** Explosives and vials with pathogens discovered at the German Legation in Bucharest, in 1916 • **N. Roman** The story of the dowry sheets • **C. Sircuța** Being a woman in interwar Romania • **T.D. Lazăr** The first military pilot who flew over the Carpathians in 1916 • **Șt. Lemny** Deccebal and Traian on stage at the Paris Opera, during Napoleon Ist, documents from Gallica • The centenary banknote issued by the National Bank of Romania • **St. Bilcher** The Saxon church in Daia restored with American support • **V. Cîndea** The originality of the Romanian Humanism (II) • **S. Iosipescu** The founding of the Prodromu Moldavian hermitage at Mount Athos (II) • **I. Opriș** Vasile Stoica's mission to the United States after WWI • **V. Râpeanu** Mihail Farcasanu disappointed by Winston Churchill • **M. Horvat** Exploitation of salt in Dej • **L. Condaticova** 1941 – 1942. The restoration of the ecclesiastical heritage in Bessarabia and Transnistria, destroyed by the Soviets • **M. Vasileanu** The Burning Bush movement and the Western Culture • Romania 100 years ago • **T. Hașegan** Painting and sculpture exhibition in Iași during WWI refuge • Romanian Documents at Hoover Institution (CLVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • Практические советы для отпора слухам 100 лет тому назад • **А. Поп** Румынская школа геополитики – краткое описание • **Е.Х. Латэм мл.** Взрывчатка и ампулы с патогенными агентами, обнаруженные в Легации Германии в Бухаресте, 1916 г. • **Н. Роман** История список придания • **К. Сиркуца** Быть женщиной в межвоенной Румынии • **Т.Д. Лазэр** Первый военный лётчик, перелетевший Карпаты в 1916 г. • **Шт. Лемни** Дечебал и Траян на сцене Парижской оперы, во время Наполеона I, в gallica.bnf.fr • Купюра «Столетие», изданная Нацбанком Румынии • **С. Билхер** Сакская церковь в селе Дая возрождается с американской помощью • **В. Кындя** Своеобразие румынского гуманизма (II) • **С. Иосипеску** Основание молдавского скита Продрома на Святой горе Афоне (II) • **В. Рыняну** Уинстон Черчилль разочаровал Михаила Фэркшану • **И. Оприш** Миссия дипломата Василе Стойки в США после Первой мировой войны (II) • **М. Хорват** Как добывали соль в Деже • **Л. Кондратикова** 1941 – 1942. Восстановление церковного имущества, уничтоженного советскими в Бессарабии и Транснистрии • **М. Василяну** Неопалимая Купина и западная культура • В Румынии 100 лет тому назад • **Т. Хашеган** Выставка картин и скульптур в Яссах во время Первой мировой войны • Румынские документы в Гуверском Институте (CLVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

S.O.S. LIMBA ROMÂNĂ

Domnul CONSTANTIN MUNTEANU, din satul Pleșești, comuna Berca, jud. Buzău **ne scrie**: De câțiva ani, observ o cădere liberă a calității limbii române în toate mediile și la toate nivelurile societății românești, o bagatelizare fără margini a modului de exprimare, scriere, vorbire. De exemplu: „ca și“, folosit în orice împrejurare, otova; „al doilea cel mai bogat om al planetei“; „cel mai celebru“, ca și cum superlativul absolut „celebru“ nu-i de ajuns; „locație“, echivalent cu un loc; „se întâmplă“, despre acțiuni și activități dinainte programate; „a fost în mai toate cazurile“, ș.a.m.d.

De asemenea, fraze scrise de-a-ndoaselea, cu sfârșitul în față. De aceea probabil nu înțeleg copiii nimic și nici alții în atari situații și sunt dezgustați de a citi unele cărți. În top figurează și groaznicele bâlbâieli la începutul vorbirii, cu intrare prelungită, între propoziții; cuvinte și de câte două-trei-patru ori repetate consecutiv.

Cunoscând că nu Academia Română se ocupă de educarea în școli și familii a copiilor, dar și a maturilor, apelul meu

pentru ocrotirea limbii române, vegherea asupra culturii românești și a ocrotirii ei, este strigătul celui mai de jos, către cel mai de sus.

Poate avea totuși Academia Română vreo implicare?

CORECTURĂ

Doamna SCHEIANU VIRGINIA-ȘTEFANIA, din București, **ne trimite următoarele rânduri**: Sunt fata celui care a fost general-colonel (r.) dr. Constantin E. Olteanu. În numărul din luna februarie al revistei *Magazin istoric*, am citit un interviu luat de domnul comandor (r.) Marian Moșneagu, tatălui meu, în anul 2010. Sentimentele pe care le-am trăit citind acele rânduri au fost numeroase: de la mândria a fi fiica acestui om deosebit, până la durerea (pe care o am și astăzi) privitoare la dispariția sa. Doresc să vă mulțumesc pentru publicarea articolului, care mi-a alinat puțin suferința pierderii dragului meu părinte și prieten.

În același timp vreau să fac o corectură: tatăl meu a decedat la 1 mai 2018 la domiciliul său din București, și nu la Târgoviște, cum eronat este precizat în preambulul articolului. De fapt, aceeași eroare apare și pe Wikipedia.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul EMIL RADULIAN, din Galați, **dorește să doneze colecția revistei 1967 – septembrie 2018 unei instituții publice, liceu sau bibliotecă. Cei interesați îl pot contacta la numărul 0736.87.12.57. Și domnul EMIL PÂRGĂOAN**, din Sibiu, **intenționează să doneze colecția Magazin istoric unei biblioteci sau unei alte instituții publice. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0754.33.75.20.**

PENTRU ABONAȚI

În ultima vreme primim tot mai multe semnalări de la abonați care ne transmit că atunci când reclamă neprimirea revistei, factorii poștali le spun că redacția noastră nu a trimis revista respectivă. Noi predăm în fiecare lună Poștei Române exact numărul de reviste cerut și nu avem o evidență nominală a abonamentelor. Îi rugăm pe abonații noștri fideli să ne semnaleze de îndată astfel de cazuri pentru a putea interveni rapid pentru rezolvarea lor.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Măcăcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040074 03